

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΗΣ
ΤΣΙΑΒΔΑΡΙΔΟΥ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ
ΑΜ. 86 ΈΤΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ 2006

ΜΕ ΤΙΤΛΟ

*«Πολιτική και διακυβέρνηση στη Βενεζουέλα. Παραλλαγές
λαϊκισμού ή ένα νέο ξεκίνημα;»*

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ
ΛΑΒΔΑΣ ΚΩΣΤΑΣ

ΡΕΘΥΜΝΟ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2008

ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

1. ΛΑΒΔΑΣ ΚΩΣΤΑΣ.....
2. ΜΕΝΔΡΙΝΟΥ ΜΑΡΙΑ.....
3. ΞΕΝΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ.....

Ημερομηνία αξιολόγησης:

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	1
ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
2. ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑ: ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	9
2.1 Γενικά στοιχεία.....	9
2.2 Ιστορική αναδρομή.....	9
2.3 Οικονομική και κοινωνική κατάσταση της χώρας.....	11
2.4 Πολιτική κατάσταση της Βενεζουέλας.....	14
2.5 Η διαφθορά, αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής της χώρας.....	18
3. HUGO RAPHAEL CHAVEZ FRIAS.....	20
3.1 Το προφίλ του Hugo Chavez.....	20
3.2 Σημαντικά γεγονότα της περιόδου διακυβέρνησης του Chavez.....	20
3.3 Απαρχή της «πολιτικής πορείας» του Chavez.....	23
3.4 Η ίδρυση του πολιτικού κόμματος «Κίνημα για την Πέμπτη Δημοκρατία».....	26
3.5 Οι εκλογές του 1998 και η ερμηνεία του εκλογικού αποτελέσματος.....	28
3.6 Το σύνταγμα του 1999.....	31
3.7 Το πραξικόπημα του 2002.....	33
3.8 Το φαινόμενο Chavismo.....	36
3.9 Σύγκριση του Chavismo με το παλιό καθεστώς και το πρόβλημα νομιμοποίησης που τίθεται.....	37
4. Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ CHAVEZ.....	39
4.1 Πολιτικό πρόγραμμα Chavez.....	39
4.2 Οικονομική πολιτική.....	42
4.2 Στρατηγικοί σύμμαχοι και πολιτικοί αντίπαλοι.....	43
4.3 Εξωτερική πολιτική.....	45
4.3.1 Διπλωματικές σχέσεις με τις ΗΠΑ.....	45
4.3.2 Διπλωματικές σχέσεις με την Κούβα.....	47
4.3.3 Διπλωματικές σχέσεις με την Κολομβία.....	48
4.3.4 Πολιτικό όραμα και διεθνείς σχέσεις.....	49
4.3.5 Πετρελαϊκή πολιτική.....	54
4.4 Ιδιωτικά μαζικής ενημέρωσης.....	58
4.5 Círculos Bolivarianos.....	59
5. ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ.....	61
5.1 Εννοιολογικό πλαίσιο.....	61
5.2 Χαρακτηριστικά στοιχεία του λαϊκισμού.....	64
5.2.1 Λαϊκιστές ηγέτες.....	64
5.2.2 Λαϊκιστικός πολιτικός λόγος.....	66
5.3 Διακρίσεις λαϊκισμού.....	68
5.4 Σχέση λαϊκισμού και δημοκρατίας.....	70
5.5 Λαϊκισμός και Λατινική Αμερική.....	71
5.6 Φαινόμενα λαϊκισμού στο πολιτικό παρελθόν της Βενεζουέλας.....	73
6. ΕΞΗΓΕΙΤΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ CHAVEZ ΚΑΙ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΕΙ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΛΑΪΚΙΣΜΟΥ;.....	75
6.1 Ο σημαντικός ρόλος του στρατού.....	75

6.2 Ενισχυμένη εξουσία του προέδρου Chavez-Αποδυνάμωση δημοκρατικών θεσμών και κομμάτων.....	76
6.3 Κατασκευή της βάσης υποστήριξης	77
6.4 Ο πολιτικός λόγος Chavez	79
6.5 Δημοκρατικά μέσα που χρησιμοποιούνται για την εδραίωση του λαϊκισμού... ..	82
6.6 Αρνητικά και θετικά στοιχεία της διακυβέρνησης Chavez	83
6.8 Σχολιασμός πρόσφατων πολιτικών εξελίξεων στη Βενεζουέλα	85
7. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	87
8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	90
Βιβλία.....	90
Επιστημονικά άρθρα.....	90
Ιστοσελίδες	92
Εφημερίδες.....	92

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Όνοματεπώνυμο: Τσιαβδαρίδου Πηνελόπη

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ:

- 2006-σήμερα **Μεταπτυχιακό πρόγραμμα:** Πολιτικής θεωρίας και ανάλυσης με κατεύθυνση «Πολιτική Ανάλυση, Δημόσιες & Ευρωπαϊκές Πολιτικές», Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Ρέθυμνο.
- 2000-2005 **Πτυχίο Οικονομικών Επιστημών,** Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Σχολή Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Βαθμός πτυχίου: 6,71.
- 9/2002-2/2003 Τμήμα Οικονομικό. Economische Hogeschool Sint-Aloysious (Βέλγιο). Συμμετοχή στο πρόγραμμα ανταλλαγής φοιτητών Socrates Erasmus.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:

- 6/2007-σήμερα Βοηθός Λογιστή στην εταιρεία **Οργάνωση Ε.Π.Ε.**
- 12/2007-1/2008 Εκπαιδεύτρια σε πρόγραμμα δια βίου εκπαίδευσης Οικονομία – Διοίκηση – Επιχειρήσεις με αντικείμενα «Επιχειρηματικότητα & ανάπτυξη» και «Οργάνωση & Διοίκηση Επιχειρήσεων», **ΙΑΕΚΕ - Κ.Ε.Ε. Ρεθύμνου.**
- 6/2005-10/2005 Διοικητική υπάλληλος στην **Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.**
- 11/2004 Μέλος της οργανωτικής επιτροπής στο **Διεπιστημονικό Συμπόσιο Ελλάδα και Παγκοσμιοποίηση.**

ΣΥΝΕΧΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ/ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ:

- 5/2007-7/2007 Επιδοτούμενο πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης με αντικείμενο «*Στελέχη Εμπορικής Διαχείρισης*», Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης Integration A.E, Ρέθυμνο, Κρήτη.
- 27/05/2006 Επιστημονική Ημερίδα:«*Διαστάσεις Κοινωνικής Πολιτικής- Πεδία Εφαρμογής*», Εργαστήριο Οικονομικής Ανάλυσης και Πολιτικής, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών της Σχολής Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Σύλλογος Επιστημόνων Κοινωνικής Πολιτικής και Διοίκησης στα πλαίσια της Φοιτητικής Εβδομάδας.
- 12/11/2004 Διεπιστημονικό συμπόσιο:« *Ελλάδα και Παγκοσμιοποίηση*», Τμήμα Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Αίθουσα Τελετών ΑΠΘ.
- 12/11/2002 Conference: «*The future of intergovernmentalism in the EU*», στα

πλαίσια του εκπαιδευτικού προγράμματος Master in European Business, Centre for external Co-operation, Economische Hogeschool Sint-Aloisious, Brussels, Belgium.

31/10/2001 Ημερίδα: «*Λαθροεργασία: κοινωνικο-πολιτικές επιπτώσεις και επιρροές στην ελληνική αγορά εργασίας*», Ινστιτούτο Μάνατζμεντ Ανθρώπινου Δυναμικού, Ελληνική Εταιρεία Διοίκησης Επιχειρήσεων-Τμήμα Μακεδονίας, Χρηματιστηριακό Κέντρο Θεσσαλονίκης.

9-10/12/2000 Δημερίδα:«*Money Show 2000: Αποτελεσματικός φορολογικός έλεγχος. Τάσεις και προοπτικές της ελληνικής κεφαλαιαγοράς*», Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ξενοδοχείο Hyatt Regency.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ:

10/2001 «Χρηματοοικονομικές καταστάσεις», Οικονομικό περιοδικό: Φοροτεχνική προσέγγιση, Αρ.Τεύχους 90, σελ.6-14.

ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ:

Αγγλικά Certificate of Proficiency, University of Michigan.

Ισπανικά Diploma de Espanol como lengua extranjera (Nivel Intermedio).

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Hugo Raphael Chavez Frias, θεωρείται πλέον ένας από τους πιο σημαντικούς πολιτικούς των τελευταίων χρόνων, που έχει απασχολήσει σε έντονο βαθμό τα διεθνή μέσα. Ο Chavez, αναδύθηκε στη πολιτική σκηνή της Βενεζουέλας κερδίζοντας τις προεδρικές εκλογές του 1998, με ποσοστό 56,2%. Το γεγονός αυτό κατεγράφη σαν μια ιδιαίτερα κρίσιμη στιγμή στην ιστορία της χώρας. Δεδομένων των πολιτικών εξελίξεων, του στρατιωτικού παρελθόντος του Hugo Chavez και της ισχυρής προσωπικότητας του, η περίπτωση της Βενεζουέλας απέκτησε ξαφνικά τεράστιο ενδιαφέρον. Εύλογα λοιπόν εγείρονται ερωτήματα, αναφορικά με το αν ο Hugo Chavez είναι ένας επικίνδυνος λαϊκιστής που με το πολιτικό του πρόγραμμα υπονομεύει τη δημοκρατία της χώρας και την σταθερότητα της περιοχής ή αν πρόκειται απλά για ένα πολιτικό που έχει αναλάβει τον πολιτικό και κοινωνικό μετασχηματισμό μιας χώρας, στηριζόμενος σε καθαρά δημοκρατικές διαδικασίες.

ABSTRACT

Hugo Raphael Chavez Frias, is considered to be one of the most important politicians of the recent years, who has received wide coverage in the international media. He emerged in the political scene of Venezuela, winning the presidential elections of 1998, with a percentage of 56,2%. This fact was marked as a critical moment in the history of the country. Considering the political developments, the military past of Hugo Chavez and his strong personality, the case of Venezuela obtained suddenly an enormous interest. Consequently, questions were raised in regard to whether Hugo Chavez is a dangerous populist, who through his political program, is undermining the democracy of Venezuela and the stability of region or if he is simply a politician who has undertaken the political and social transformation of country, supported by clearly democratic processes.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Chavez, ξεκίνησε την πολιτική του πορεία σε ένα περιβάλλον που ήταν έντονα προκατειλημμένο απέναντι του, γεμάτο υποψίες και έντονες συζητήσεις αναφορικά με την ηγεσία του. Πολλοί ήταν αυτοί που τον είχαν αρχικά αποκαλέσει στρατιωτικό δικτάτορα, κομμουνιστή και άκρως επικίνδυνο λαϊκιστή. Αρκετοί ακαδημαϊκοί και διαπρεπείς πολιτικοί αναλυτές, ισχυρίστηκαν ότι η ανάληψη της εξουσίας από τον Chavez ήταν μέρος μιας διαδικασίας αποδυνάμωσης των δημοκρατικών θεσμών. Πολλοί όπως οι Caballero, Blanco, Canache, Frances και Machado Allison είδαν την κυβέρνηση Chavez ως καταπιεστική, δημαγωγική και αναχρονιστική, σαν ένα στυγνό λαϊκισμό που απώτερος σκοπός του ήταν η υπονόμηση της δημοκρατίας (Julia Buxton 2005: 328). Ωστόσο, υπήρξαν και κάποιοι άλλοι, όπως οι Gott, Ellner και Hellinger, οι οποίοι εξέλαβαν το κίνημα του Chavez, ως ένα πρωτοποριακό σχέδιο που είχε τη δυναμική να γίνει κοινωνικά μεταρρυθμιστικό.

Για πολλές δεκαετίες η περίπτωση της Βενεζουέλας υπήρξε αρκετά ανιαρή και χωρίς ενδιαφέρον. Στην πραγματικότητα, η σταθερότητα της Βενεζουέλας ερχόταν σε αντίθεση με τις εντυπωσιακές αλλαγές που λάμβαναν χώρα στην υπόλοιπη Λατινική Αμερική. Συγκεκριμένα, καθώς μαινόταν πόλεμος στην Κεντρική Αμερική, η Βενεζουέλα περνούσε περιόδους ειρήνης. Ενώ, στρατιωτικοί δικτάτορες σε άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής κατέπνιγαν τη δημοκρατία και «εξαφάνιζαν» τους αντιπάλους τους, η Βενεζουέλα διενεργούσε δίκαιες και ειρηνικές εκλογές κάθε πέντε χρόνια (Moises Naim, 2001:18). Και ξαφνικά τη δεκαετία του 1990, η περίπτωση της χώρας απόκτα τεράστιο ενδιαφέρον, προσφέροντας «τροφή» τόσο σε ακαδημαϊκό, όσο και σε δημοσιογραφικό επίπεδο.

Σε μια προσπάθεια, να προσδιοριστεί το πολιτικό στυλ και ύφος του Chavez θα πρέπει να μελετηθούν παράλληλα και άλλα στοιχεία του ευρύτερου περιβάλλοντος, ούτως ώστε να καταλήξουμε σε λογικά και απτά συμπεράσματα. Πρωταρχικά, θα πρέπει να δοθεί ένα ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο της Βενεζουέλας. Μόνο μέσω, της ανάλυσης του παλιού πολιτικού συστήματος και της σύγκρισής του με το νέο καθεστώς του Chavez θα αντιληφθούμε καλύτερα τα δεδομένα και τις τρέχουσες εξελίξεις. Εξάλλου, σε μια περιοχή όπως είναι η Λατινική Αμερική όπου η

πολιτική αστάθεια είναι κατάρρα, ενώ η βίαια δικτατορική ανατροπή κυβερνήσεων είναι ο κανόνας, η ιστορία της Βενεζουέλας είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα.

Στην συνέχεια, καλό θα ήταν να προσδιοριστούν οι θέσεις και οι στρατηγικές του πολιτικού προγράμματος του Chavez καθώς και η ταξική υποστήριξη του κινήματος του. Όλα τα παραπάνω θα μας βοηθήσουν να εξακριβώσουμε αν πρόκειται για ένα προσωποπαγές κίνημα, ένα αυταρχικό καθεστώς ή ένα στυλ διακυβέρνησης που τελικά επιδιώκει στρατηγικές και πολιτικές που είναι απόλυτα συνυφασμένες με την κοινωνική βάση και οι οποίες αντιπροσωπεύουν νέα μοντέλα πολιτικής με μακροπρόθεσμες δυνατότητες (Steve Ellner, 2003:141). Επιπλέον, θα πρέπει να εξεταστούν τα στοιχεία της πολιτικής εικόνας του Chavez και να αναλυθούν με ιδιαίτερη προσοχή οι εκ διαμέτρου αντίθετες κριτικές που έχει δεχθεί αυτός ο αμφισβητούμενος ηγέτης.

Κεντρικό και καίριο σημείο αποτελεί επίσης και η διεξοδική ανάλυση της έννοιας του λαϊκισμού, μιας έννοιας ουσιαστικής και απαραίτητης για την εξήγηση της σύγχρονης ιστορικής διαδικασίας της χώρας και των κύριων τάσεων της πολιτικής της Βενεζουέλας. Καλό θα ήταν επίσης να υπάρξει και μια σχετική αναφορά στις σύγχρονες μορφές και διαστάσεις που παίρνει ο λαϊκισμός σήμερα. Άλλωστε, οι ακαδημαϊκοί είναι αυτοί που πρώτοι χρησιμοποίησαν την ανάλυση του λαϊκισμού και τις θεωρίες της δημοκρατικής αποτυχίας για να εξηγήσουν τη σύγχρονη πολιτική κουλτούρα της χώρας (Cristobal Valencia Ramirez, 2005:82).

Μόνο μέσα από ένα λαϊκίστικο πλαίσιο, θα αντιληφθούμε αν τελικά το καθεστώς Chavez, πληροί τα κριτήρια του λαϊκισμού. Ενδεχομένως, να συγκεντρώνει κάποια από αυτά και να χαρακτηριστεί τελικά ως μια ξεχωριστή περίπτωση λαϊκισμού. Από την άλλη μεριά, δεν απορρίπτεται και η εκδοχή να αποτελεί μια νέα μορφή διακυβέρνησης. Όπως και να έχει συμπεράσματα για τις παραπάνω υποθέσεις μπορεί να δώσει μόνο μια πολύπλευρη ανάλυση της κατάστασης που επικρατεί σήμερα στη χώρα. Η ανάλυση αυτή που έχει ως αφορμή και βασικό άξονα το ερώτημα περί λαϊκισμού, θα περιλαμβάνει την ιστορική και πολιτική εξέλιξη της Βενεζουέλας, τα χαρακτηριστικά και την πολιτική εξέλιξη του κινήματος του Chavez, τον τρόπο διακυβέρνησής του, το πολιτικό του στυλ, τον πολιτικό λόγο που τον διακρίνει καθώς και την ανάλυση του ίδιου του φαινομένου του λαϊκισμού. Όλοι οι παραπάνω παράγοντες δεν μπορούν να αναλυθούν μεμονωμένα, αλλά πρέπει να

ιδωθούν σαν ένα γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δρα και κινείται το κίνημα του Chavez.

Αδιαμφισβήτητο γεγονός, που δεν πρέπει επίσης να παραληφθεί στην ερευνητική προσέγγιση του θέματος, αποτελεί η αναβίωση του λαϊκισμού στη σύγχρονη ιστορία της Νότιας Αμερικής. Μάλιστα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί ο αναπάντεχος συνδυασμός της παραδοσιακής λαϊκίστικης απήχησης, της καθοριστικής εφαρμογής των φιλελεύθερων πολιτικών και των επιτυχημένων επανεκλογών των λαϊκιστών αυτού του νέου είδους, σε ορισμένες χώρες της περιοχής (George Philip, 1998:81).

Συνοψίζοντας, είναι γεγονός ότι πίσω από την ανησυχία που προκαλεί η αναβίωση του λαϊκισμού στη Λατινική Αμερική, κρύβεται ένα ευρύτερος φόβος ότι η παγίωση της δημοκρατίας θα τεθεί σε κίνδυνο αν οι πολίτες τελικά εγκαταλείψουν τη πίστη τους στους πολιτικούς θεσμούς και σε στιγμές κρίσης στραφούν σε πρόσωπα τα οποία θα κάνουν άμεση έκκληση για να κερδίσουν την υποστήριξή τους (Paul Cammack, 2000: 149).

2. BENEZOYELA: ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

2.1 Γενικά στοιχεία

Η Βενεζουέλα ή επίσημα Μπολιβαριανή Δημοκρατία της Βενεζουέλας είναι μια από τις χώρες της Νότιας Αμερικής. Πρόκειται για μια πρώην ισπανική αποικία, η οποία συνορεύει με τη Κολομβία στα δυτικά, τη Βραζιλία στα νότια και την Γουιάνα στα ανατολικά. Στα βόρεια συνορεύει με τα χωρικά ύδατα των χωρών: Δομινικανή Δημοκρατία, Αντίγκουα και Μπαρμπούντα, Τρινιδάντ και Τομπάγκο, Γρενάδα, Ολλανδικές Αντίλλες και Μπαρμπάντος. Πρωτεύουσα της είναι το Καρακάς. Το όνομα της χώρας προέρχεται ιστορικά από την Βενετία, με την οποία είχαν σχέσεις οι ιθαγενείς της δυτικής Βενεζουέλας. Οι εξερευνητές Αμέρικο Βεσπούτσι και Alonso de Ojeda, ισχυρίζονται ότι έδωσαν αυτό το όνομα στη χώρα, όταν πρωτοείδαν τα σπίτια των ιθαγενών, τα οποία προεξείχαν από το νερό. Το τοπίο, θύμιζε ιδιαίτερα στον Ιταλό Βεσπούτσι, τη Βενετία. Μια άλλη εκδοχή, υποστηρίζει ότι το όνομα της χώρας προέρχεται από μια λέξη των ιθαγενών που σημαίνει Μεγάλο Νερό και παραπέμπει στον γνωστό κόλπο του Μαρακαίμπο. Ο πληθυσμός της χώρας ανέρχεται περίπου στα 27 εκατομμύρια. Η επίσημη γλώσσα είναι τα ισπανικά, ενώ παράλληλα χρησιμοποιούνται και αρκετές διάλεκτοι ιθαγενών. Τέλος, επίσημη θρησκεία της Βενεζουέλας είναι ο χριστιανισμός (<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B5/%CE%BD/%CE%B5%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%AD%CE%BB%CE%B1>) (http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1229348.stm).

2.2 Ιστορική αναδρομή

Στο σημείο αυτό, θα παραθέσουμε μερικές από τις πιο σημαντικές ημερομηνίες-σταθμούς της ιστορίας της Βενεζουέλας, μέχρι και το 1998, οι οποίες θα βοηθήσουν στην καλύτερη κατανόηση και τοποθέτηση του κινήματος του Chavez, σε ένα ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο. Οι εξελίξεις, που ακολουθούν μετά το 1998 και επειδή είναι άμεσα συνυφασμένες με τον πρόεδρο Chavez θα παρουσιαστούν και θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο.

- **1498-1499:** Ο Χριστόφορος Κολόμβος και ο Alonso de Ojeda φτάνουν στη Βενεζουέλα, η οποία κατοικείται από ιθαγενείς ινδιάνους.
- **1521:** Αρχίζει η ισπανική αποίκιση από τις βορειοανατολικές ακτές.
- **1749:** Πραγματοποιείται η πρώτη εξέγερση ενάντια στην ισπανική κυριαρχία.
- **1810:** Η Βενεζουέλα, εκμεταλλευόμενη την εισβολή του Ναπολέοντα στην Ισπανία εξεγείρεται.
- **1811:** Η χώρα ανακηρύσσεται ανεξάρτητη.
- **1819:** Ο Simon Bolivar συνεχίζει τη μάχη με τους φιλοβασιλικούς και δημιουργεί την Δημοκρατία της Μεγάλης Κολομβίας (Κολομβία, Βενεζουέλα, Ισημερινός και Παναμάς).
- **1821:** Ο Bolívar καταφέρνει να κερδίσει την μάχη του Καραμπομπό, διασφαλίζοντας την ανεξαρτησία της Βενεζουέλας.
- **1829-1830:** Η Βενεζουέλα, τελικά αποχωρεί από την Δημοκρατία της Μεγάλης Κολομβίας και γίνεται ανεξάρτητη χώρα με πρωτεύουσα το Καράκας.
- **1870-1888:** Κυβερνήτης της Βενεζουέλας, αυτήν την περίοδο, είναι ο Antonio Guzman Blanco, ο οποίος προσελκύει ξένους επενδυτές, εκσυγχρονίζει το βιομηχανικό τομέα και αναπτύσσει παράλληλα τους τομείς της γεωργίας και της εκπαίδευσης.
- **1902:** Η Βενεζουέλα, δεν καταφέρνει να ξεπληρώσει τα δάνεια, με αποτέλεσμα τα λιμάνια της να αποκλειστούν από βρετανικά, ιταλικά και γερμανικά πολεμικά πλοία.
- **1908-1935:** Με κυβερνήτη, το δικτάτορα στρατηγό Juan Vicente Gomez η Βενεζουέλα γίνεται μια από τις μεγαλύτερες χώρες εξαγωγής πετρελαίου.
- **1947-1948:** Ο Romulo Gallegos, είναι ο πρώτος δημοκρατικά εκλεγμένος Πρόεδρος της Βενεζουέλας.
- **1948-1958:** Μετά από οκτώ μήνες διακυβέρνησης του Gallegos, ο Marcos Perez Jimenez ηγείται ενός στρατιωτικού πραξικοπήματος και τελικά σχηματίζει κυβέρνηση με την υποστήριξη, τόσο των ενόπλων δυνάμεων όσο και των ΗΠΑ.
- **1958:** Ο Romulo Betancourt, επικεφαλής του ιστορικού κόμματος της χώρας Δημοκρατική Δράση (AD), εκλέγεται τελικά Πρόεδρος.
- **1964:** Ο Betancourt, παραδίδει τη σκυτάλη στον επόμενο εκλεγμένο πρόεδρο της χώρας Raul Leoni.

- **1973:** Η Βενεζουέλα, γνωρίζει τεράστια οικονομική ανάπτυξη, λόγω της ραγδαίας άνθησης του πετρελαϊκού τομέα. Οι βιομηχανίες πετρελαίου και χάλυβα εθνικοποιούνται.
- **1983-1984:** Ωστόσο, η πτώση της παγκόσμιας τιμής πετρελαίου προκαλεί μια γενικότερη αναταραχή και περικοπές των δαπανών κοινωνικής πρόνοιας. Ο Jaime Lusinchi εκλέγεται νέος Πρόεδρος.
- **1989:** Ο Carlos Andres Perez εκλέγεται Πρόεδρος. Το κλίμα εκείνης τη περιόδου ήταν αρκετά σοβαρό, λόγω της οικονομικής ύφεσης που επικρατούσε στη χώρα. Αποτέλεσμα της παραπάνω κατάστασης, ήταν η εφαρμογή ενός αυστηρού οικονομικού προγράμματος και η χρηματοδότηση της χώρας, μέσω δανείου από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Οι κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές που ακολουθούν περιλαμβάνουν: αιματηρές πορείες στις οποίες αρκετές χιλιάδες πολίτες σκοτώνονται, την επιβολή στρατιωτικού νόμου και την κήρυξη γενικής απεργίας. Το γεγονός αυτό, της μαζικής αναταραχής και οι θάνατοι που προκλήθηκαν, έμεινε γνωστό στην ιστορία ως Caracazo.
- **1992:** Περίπου 120 πολίτες σκοτώνονται κατά τη διάρκεια δυο αποτυχημένων πραξικοπημάτων. Το πρώτο, είχε ηγηθεί ο ίδιος ο Chavez ο οποίος φυλακίστηκε για την πράξη του αυτή για δυο χρόνια, ενώ το δεύτερο υποκινήθηκε από τους υποστηρικτές του μετέπειτα προέδρου.
- **1993-1995:** Ο Ramon Jose Velasquez, διορίζεται προσωρινός Πρόεδρος της χώρας, ύστερα από την απομάκρυνση του προέδρου Perez, με κατηγορίες περί διαφθοράς. Τελικά Πρόεδρος εκλέγεται ο Rafael Caldera.
- **1996:** Ο Perez τελικά φυλακίζεται, καθώς κρίνεται ένοχος για κατάχρηση και δωροδοκία.
- **1998:** Ο Hugo Raphael Chavez Frias εκλέγεται Πρόεδρος της Βενεζουέλας.
(<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B5/%CE%BD/%CE%B5%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%AD%CE%BB%CE%B1>)
(http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1229348.stm)

2.3 Οικονομική και κοινωνική κατάσταση της χώρας

Στο σημείο αυτό παραθέτουμε, μια σύντομη περιγραφή της κατάστασης που επικρατεί στη Βενεζουέλα και αναλύουμε τους παράγοντες, οι οποίοι ώθησαν τη χώρα προς αυτήν την κατεύθυνση.

Η Βενεζουέλα, είναι μια σχετικά ανερχόμενη αγορά, μια χώρα αρκετά προικισμένη η οποία διαθέτει κυρίως υψηλά αποθέματα πετρελαίου. Παλαιότερα, παρήγαγε σημαντικές ποσότητες καφέ και κακάο, αλλά σήμερα ο πετρελαϊκός τομέας έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό και την αγροτική παραγωγή. Τα κύρια προϊόντα που εξάγει είναι κυρίως χημικά και αγροτικά προϊόντα, με πιο σημαντικά το πετρέλαιο, το βωξίτη, το αλουμίνιο και το χάλυβα. Η εθνική κληρονομιά με την οποία είναι προικισμένη θα μπορούσε να πλουτίσει τον πληθυσμό και να δημιουργήσει μια προηγμένη εθνικά οικονομία. Δυστυχώς, όμως μια μικρή ελίτ κατόρθωσε να επωφεληθεί και να αποκομίσει τα πλούτη της χώρας. Η συγκέντρωση πολιτικής και οικονομικής δύναμης σε λίγους, οδήγησε τελικά στη δημιουργία μιας χώρας με απίστευτη φτώχεια και σκανδαλώδεις ανισότητες (Moises Naim, 2001:19).

Η κατάσταση έγινε ακόμη πιο περίπλοκη με την επιβολή νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων της αγοράς τη δεκαετία του 1990, που εξυπηρέτησαν κυρίως τον ιδιωτικό τομέα και τους ξένους επενδυτές, εις βάρος των φτωχών της χώρας (Moises Naim, 2001:19-20). Όλες οι παραπάνω μεταρρυθμίσεις έγιναν χωρίς τη συγκατάθεση του λαού της Βενεζουέλας και ουσιαστικά επιβλήθηκαν από τη κυβέρνηση του Carlos Andres Perez (1989) σε συνεννόηση με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IFM), την Παγκόσμια Τράπεζα και τις ΗΠΑ.

Το νεοφιλελεύθερο μοντέλο, προώθησε και επέβαλλε αυστηρά δημοσιονομικά μέτρα, τα οποία εξώθησαν σε μειώσεις του προϋπολογισμού και μειωμένα κοινωνικά επιδόματα. Παράλληλα, οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές οδήγησαν σε ιδιωτικοποιήσεις, με αποτέλεσμα πολλά και σημαντικά εθνικά περιουσιακά στοιχεία να μεταβιβαστούν σε ιδιώτες. Η απελευθέρωση του εμπορίου και των ξένων επενδύσεων έκαναν τη χώρα ακόμη πιο τρωτή στις ιδιοτροπίες των διεθνών αγορών και στις τάσεις της παγκοσμιοποίησης. Μπορούμε λοιπόν εύλογα να συμπεράνουμε, ότι η πρόσφατη οικονομική παρακμή και η κοινωνική χειροτέρευση της χώρας δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση αποτέλεσμα των αλλαγών που υπέστη η αγορά λόγω της παγκοσμιοποίησης (όπως τείνουν να υποστηρίζουν διάφοροι), αλλά είναι περισσότερο απόρροια της αποτυχίας της ίδια της χώρας να ανασυγκροτήσει την αγορά της (Moises Naim, 2001: 17).

Ένα εξίσου σημαντικό πρόβλημα που ταλανίζει τη χώρα είναι η διαφθορά, η οποία παραμένει αχαλίνωτη και θέτει τρομερά εμπόδια στην οικονομική ανάπτυξη. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια της δεύτερης θητείας του, στα μέσα του 1990, ο

Rafael Caldera διόρισε μια «Προεδρική Επιτροπή για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς». Ωστόσο, απέτυχε να της δώσει αρκετή εξουσία, με αποτέλεσμα μετά από αρκετά χρόνια δράσης να σταματήσει τελικά να λειτουργεί, δεδομένου ότι δεν είχε επιτύχει το σκοπό για τον οποίο είχε δημιουργηθεί (Moises Naim, 2001:22).

Ο συνδυασμός της διαφθοράς, της οικονομικής απελευθέρωσης της αγοράς και η παγκοσμιοποίηση ευνόησαν τις συνθήκες που οδήγησαν στην τραπεζική κρίση που ακολούθησε στα μέσα της δεκαετίας του '90. Η κρίση αυτή έπληξε κυρίως τις μεσαίες και φτωχές τάξεις, ενώ οι εννοούμενοι και πλέον πλούσιοι διεφθαρμένοι τραπεζίτες είχαν ήδη δραπετεύσει από τη χώρα (Moises Naim, 2001:20).

Με άλλα λόγια τις τελευταίες δυο δεκαετίες η φτώχεια και όχι ο πλούτος είναι το βασικό χαρακτηριστικό στοιχείο της Βενεζουέλας. Σήμερα, το 68% των πολιτών της χώρας ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας (Moises Naim, 2001:21). Η ανεργία φτάνει το 15%. Ο ιδιωτικός τομέας δεν υπήρξε ποτέ ιδιαίτερα αναπτυγμένος. Οι κρατικές επιχειρήσεις (που παράγουν κυρίως χάλυβα, αλουμίνιο ή πετροχημικά) είτε εξαρτώνται εξ' ολοκλήρου από τις τεράστιες κυβερνητικές επιδοτήσεις, είτε συνεισφέρουν ελάχιστα στο συνολικό εισόδημα της χώρας και στην απασχόληση (Moises Naim, 2001:21).

Τέλος, αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι προς τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η χώρα βίωσε μια μαζική έξοδο. Μέχρι εκείνη τη στιγμή, δεν είχε αναφερθεί ποτέ ξανά ένα τόσο μεγάλο ποσοστό μετανάστευσης. Ένας από τους κύριους λόγους της μαζικής αυτής εξόδου του πληθυσμού, ήταν το γεγονός ότι ήθελε να προστατευθεί από τον αυξανόμενο ρυθμό εγκληματικότητας, ο οποίος είχε διπλασιαστεί δραματικά τη δεκαετία του '90. Γεγονός, αποτελεί ότι εξαιτίας αυτής της αύξησης της εγκληματικότητας, η Βενεζουέλα βρέθηκε να είναι η έκτη χώρα σε κρούσματα βίας σε ολόκληρο τον κόσμο. Μάλιστα, αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού που μετανάστευσε προερχόταν κυρίως από τη μεσαία τάξη, που εκείνη τη περίοδο έψαχνε να βρει καταφύγιο στο εξωτερικό. Η οικονομική απόγνωση, ήταν τόσο μεγάλη που ουσιαστικά απορρόφησε ένα τεράστιο και απρόσμενο οικονομικό κέρδος που προήλθε από τις υψηλές τιμές του πετρελαίου (Moises Naim, 2001:19).

2.4 Πολιτική κατάσταση της Βενεζουέλας

Μια εξίσου σημαντική πτυχή, για τη διερεύνηση και ανάλυση των ζητημάτων της σημερινής κατάστασης της Βενεζουέλας, αποτελεί και η μελέτη της ιστορίας της πολιτικής κατάστασης της χώρας. Η υπερβολική συγκέντρωση πολιτικής και οικονομικής εξουσίας αποτελεί ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του πολιτικού συστήματος της Βενεζουέλας. Αξιοσημείωτη είναι και η έντονη παρουσία του φαινομένου του δικομματισμού, που υπήρξε ανέκαθεν ένα από τα κυρίαρχα στοιχεία της πολιτικής ζωής της χώρας από το 1958 ως τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Στην πραγματικότητα, για να αποφευχθούν δεκαετίες πολιτικής κρίσης και στρατιωτικών καθεστώτων (όπως του Juan Vicente Gomez 1908-1935 και του Marcos Perez Jimenez 1948-1958), ο δικομματισμός επισφραγίστηκε με τις ευλογίες των παραδοσιακών κομμάτων και με την υπογραφή της συμφωνίας Punto Fijo, στις 3 Οκτωβρίου του 1958. Την συμφωνία αυτή, υπέγραψαν οι Caldera, Betancourt και Villalba, δίνοντας έτσι την υπόσχεση ότι τα κόμματα θα συμμορφώνονταν πλέον με τους εκλογικούς νόμους και θα παραιτούνταν από την εξουσία, όταν το απαιτούσαν τα εκλογικά αποτελέσματα (Ewell ο.α στον Barry Cannon, 2004:289).

Πολλοί ήταν αυτοί που υποστήριζαν, ότι η συμφωνία Punto Fijo κατάφερε να επιτύχει πολλά. Πρώτα απ' όλα, δημιούργησε ένα πλαίσιο πολιτικής σταθερότητας και εμπιστοσύνης του λαού προς τη δημοκρατία και τους ηγέτες που την αντιπροσώπευαν. Επιπλέον, η συμφωνία κατάφερε να συμβιβάσει τις τάσεις διχοτόμησης που υπήρχαν στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας, ενώ παράλληλα επέφερε σχετική οικονομική ανάπτυξη, βελτίωση των τομέων της εκπαίδευσης, της υγείας καθώς και ανύψωση του βιοτικού επιπέδου ζωής για την πλειοψηφία του λαού της Βενεζουέλας (Kornblith ο.α. στον Barry Cannon, 2004: 289). Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι 1989 καθιερώθηκαν άμεσες εκλογές για τους κυβερνήτες των πολιτειών, τους δημάρχους και τους τοπικούς υπαλλήλους, που μέχρι τότε διορίζονταν απευθείας από τον πρόεδρο και το κόμμα που βρισκόταν στην εξουσία (Moises Naim, 2001:24).

Ωστόσο υπήρξαν και πολλές αρνητικές συνέπειες. Η αλήθεια είναι, ότι η συμφωνία Punto Fijo αναπτύχθηκε ως «ένα πολύπλοκο σύστημα διαπραγματεύσεων και εξομάλυνσης ετερογενών συμφερόντων, όπου οι μηχανισμοί ενός χρησιμοθηρικού τύπου έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην δημιουργία στήριξης του καθεστώτος καθώς και στη διατήρησή του στην εξουσία» (Rey ο.α. στον Barry

Cannon, 2004: 289). Μετά το 1958, εκείνο που ενδιέφερε και τα δυο κόμματα Δημοκρατική Δράση (AD) και Χριστιανοκοινωνικό κόμμα της Βενεζουέλας (COPEI-Partido Social Cristiano de Venezuela) ήταν να συνεργαστούν, ώστε να αποκλείσουν τους πολιτικούς τους αντιπάλους και να εκμεταλλευτούν από κοινού τα έσοδα του κράτους από το πετρέλαιο. Τα δύο αυτά κόμματα, ήταν που δεν επέτρεψαν στην αριστερά να συμμετάσχει στην πολιτική σκηνή της Βενεζουέλας, παρόλο που το Κομμουνιστικό Κόμμα της χώρας και αρκετές αριστερές εργατικές οργανώσεις είχαν παίξει καθοριστικό ρόλο, ως αντιπολίτευση κατά τη διάρκεια του στρατιωτικού αυταρχισμού (1948-1958) (Alexander, Ellner ο.α στην Julia Buxton, 2005: 335). Στην πραγματικότητα, ο ίδιος ο Betancourt (ηγέτης του κόμματος Δημοκρατική Δράση, AD) ήταν αυτός που είχε επιδιώξει τον αποκλεισμό της αριστεράς, τόσο με ειρηνικά, όσο και με βίαια μέσα (Ewell ο.α. στον Barry Cannon, 2004: 289). Αποκλεισμένη από τα πλεονεκτήματα και τα πολιτικά προνόμια που παρείχε η συμφωνία Punto Fijo, η αριστερά θεωρήθηκε ένας αντι-συστημικός παράγοντας (Julia Buxton, 2005:335).

Τα δυο κυρίαρχα κόμματα, η Δημοκρατική Δράση (AD) και το Χριστιανοκοινωνικό κόμμα της Βενεζουέλας (COPEI) φάνταζαν ανίκητα, χρησιμοποιώντας την εξουσία τους χωρίς ενδοιασμούς (Moises Naim, 2001:23-24). Η μεγάλη πολιτική τους βάση, η εύκολη πρόσβαση τους σε δημόσια κεφάλαια και η κομματική πειθαρχία, τους έκανε να μοιάζουν με παντοδύναμες εκλογικές μηχανές. Ο συνδυασμός κρίκος που τους παρείχε την κομματική αυτή συνοχή δεν ήταν η ιδεολογία, αλλά η υπόσχεση μιας πελατειακής σχέσης μεταξύ λαού και κυβέρνησης (Moises Naim, 2001:24). Η ανάληψη της εξουσίας και η διακυβέρνηση, από τα δυο αυτά κόμματα στηρίζονταν αποκλειστικά στα έσοδα που προέρχονταν από τη βιομηχανία του πετρελαίου, τα οποία με τη σειρά τους στήριζαν ένα τεράστιο πελατειακό και κορπορατιστικό δίκτυο συμφερόντων (Julia Buxton, 2005:334).

Ωστόσο, τα έσοδα αυτά άρχισαν σταδιακά να μειώνονται. Η χώρα βρέθηκε ξαφνικά βαθιά χρεωμένη. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου είχε αλλάξει το διεθνές σκηνικό. Η αστικοποίηση, η μετανάστευση από γειτονικές χώρες και οι δημογραφικές αλλαγές είχαν προκαλέσει τεράστιες μεταβολές στο εγχώριο σκηνικό. Ξαφνικά, τα κόμματα βρέθηκαν με πολύ λιγότερα έσοδα, ενώ οι ανάγκες για κοινωνικές υπηρεσίες και φυσικές υποδομές ολοένα και αυξάνονταν. Παράλληλα, οι χρόνιες δημοσιονομικές κρίσεις πίεζαν για μειώσεις στις δημόσιες δαπάνες. Και τα δυο κόμματα είχαν πλέον να αντιμετωπίσουν μεγάλες περιόδους ύφεσης, φαινόμενα

πληθωρισμού και ανεργίας, ανατιμήσεις του εθνικού νομίσματος, φυγή σημαντικών κεφαλαίων προς το εξωτερικό και τραπεζικές κρίσεις (Moises Naim, 2001:24).

Από τις αρχές της δεκαετίας του '80, κάθε εκλεγόμενη κυβέρνηση προσπαθούσε όσο μπορούσε να προχωρήσει σε κάποια μορφή οικονομικής μεταρρύθμισης, χωρίς όμως να μπορέσει να τη στηρίξει επαρκώς και τελικά να την ολοκληρώσει. Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις, συνεχώς εκτροχιάζονταν από κυβερνήσεις ανίκανες να τις υπερασπιστούνε, καθώς είχαν να αντιμετωπίσουν μια ήδη τεμαχισμένη πολιτική σκηνή, διεφθαρμένους και αναρμόδιους θεσμούς, μη αναμενόμενες αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου και γεγονότα που γενικότερα αποθάρρυναν τις προσπάθειες για οποιαδήποτε μορφή μεταρρύθμισης (Moises Naim, 2001:25). Οι σφυγμομετρήσεις από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 και έπειτα απεικόνιζαν ήδη το πρόβλημα, καθώς το ίδιο το πολιτικό σύστημα στερούνταν αξιοπιστίας και λαϊκής υποστήριξης. Τα κόμματα της Δημοκρατικής Δράσης (AD) και το Χριστιανοκοινωνικό κόμμα της Βενεζουέλας (COPEI) άρχισαν να χαρακτηρίζονται ως ελιτιστικά και ανίκανα (Buxton, Molina o.a. στην Julia Buxton, 2005: 334). Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω ήταν ότι μέχρι και τη δεκαετία του '90, τα κόμματα που υπόγραψαν τη συμφωνία και δημιούργησαν το μοντέλο Punto Fijo, είχαν χάσει πλέον τη νομιμοποίηση τους (Julia Buxton, 2005: 334).

Αξίζει να σημειωθεί επίσης, ότι η σταδιακή κατάρρευση των κυρίαρχων κομμάτων είχε ως αποτέλεσμα και την παράλληλη χειροτέρευση των οργανισμών που συνδέονταν με τα κόμματα. Ένα προφανές παράδειγμα αποτελεί και η κύρια Συνομοσπονδία Εργατών της Βενεζουέλας το CTV, το οποίο ήταν άμεσα συνδεδεμένο με την Δημοκρατική Δράση (AD). Επακόλουθο των παραπάνω γεγονότων, ήταν φυσικά η ανάδειξη νέων ανεξάρτητων εργατικών οργανώσεων (Julia Buxton, 2005: 342).

Ως αποτέλεσμα του γενικότερου πολιτικού εκφυλισμού, η υπόληψη και το προσωπικό χάρισμα των κρατικών και τοπικών υποψηφίων άρχισε να έχει μεγαλύτερη βαρύτητα σε σχέση με τη κομματική στήριξη. Η ικανοποίηση του απλού ψηφοφόρου ήταν πλέον πολύ σημαντικότερη από την ικανοποίηση των πρεσβύτερων του κόμματος. Οι τελευταίοι μάλιστα είχαν χάσει την επιρροή που ασκούσαν, εξαιτίας των οικονομικών κρίσεων που τους είχαν περιορίσει κατά πολύ τη δυνατότητα που είχαν να υποστηρίξουν τους υποψηφίους του κόμματος και να ανταμείβουν την κομματική στήριξη. Το πιο σημαντικό απ' όλα είναι, ότι και τα δυο

κόμματα είχαν να αντιμετωπίσουν ένα μανιασμένο σώμα εκλεκτόρων που νοσταλγούσε το παρελθόν και επιπλέον είχε βαρεθεί τις υποσχέσεις και τη συνεχή χειροτέρευση των κοινωνικών συνθηκών (Moises Naim, 2001:24).

Καθώς η ικανότητα και η αξιοπιστία του Punto Fijo χειροτέρευε, το κράτος όδευε προς μια κατάσταση βίας και εκλογικής απάτης προκειμένου να διατηρηθεί η εξουσία και η ηγεμονία του κυρίαρχου κόμματος. Η ήδη τεταμένη κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα να σκοτωθούν πάνω από τετρακόσια άτομα και να τραυματιστούν χιλιάδες κατά τη διάρκεια καταστολής των μαζικών και εθνικών αντι-κυβερνητικών διαδηλώσεων τον Φεβρουάριο του 1989 που έμεινε γνωστό στην ιστορία, ως Caracazo (Julia Buxton, 2005: 334). Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, τα δυο πολιτικά κόμματα που είχαν στερεώσει τα θεμέλια της δημοκρατίας της χώρας για περισσότερο από πέντε δεκαετίες, άρχισαν σταδιακά να χάνουν την επιρροή και τη δύναμή τους. Νέοι πολιτικοί παράγοντες, άγνωστοι μέχρι τότε άρχισαν να αναδύονται στην πολιτική ζωή της χώρας (Moises Naim, 2001:19).

Ως αντίδραση σε αυτήν την συγκέντρωση εξουσίας, άρχισε να διαφαίνεται και να κυριαρχεί μια νέα τάση στα πολιτικά δρώμενα της χώρας κατά την περίοδο 1980-1990. Η εξάπλωση νέων κέντρων εξουσίας (κυρίως σε τοπικό επίπεδο), η αυξανόμενη επιρροή των αστικών οργανώσεων και των ενώσεων των γειτονιών, η εξαφάνιση της κομματικής πειθαρχίας, η αποδυνάμωση ή ακόμη και η εξαφάνιση των πολιτικών ομάδων συμφερόντων των επιχειρήσεων και των συνδικάτων καθώς και ο τεμαχισμός της πολιτικής, είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά στοιχεία της δεκαετίας του 1990 (Moises Naim, 2001:23).

Συνεπώς, ο θάνατος του δικομματισμού στη Βενεζουέλα ήταν αποτέλεσμα της ανικανότητας των ηγετικών κομμάτων να αντιδράσουν επαρκώς στις αλλαγές που επέφερε το τέλος του Ψυχρού πολέμου, η παγκοσμιοποίηση, οι υψηλές τιμές του πετρελαίου και η πολιτική αποκέντρωση (Moises Naim, 2001:24). Τους παραπάνω παράγοντες, το γενικευμένο κλίμα δυσαρέσκειας και την πολιτική απαξίωση των παραδοσιακών κομμάτων ήταν που τελικά εκμεταλλεύτηκε προς όφελός του ο Hugo Chavez. Εξάλλου, η κοινωνία ήταν ήδη κουρασμένη και αγανακτισμένη με την υπάρχουσα πολιτική κατάσταση. Στην πραγματικότητα, ο Chavez παρουσιάστηκε και υποσχέθηκε αυτό ακριβώς που ζητούσε η πλειοψηφία της χώρας τη δεδομένη εκείνη χρονική στιγμή δηλαδή αλλαγή, μεταρρυθμίσεις και νέες πολιτικές λύσεις.

2.5 Η διαφθορά, αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής της χώρας

Μια αντίληψη που υποστηρίζεται από την πλειοψηφία του λαού της χώρας, είναι ότι η διαφθορά αποτελεί τη κύρια αιτία των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων της Βενεζουέλας (Moises Naim, 2001:21). Δεδομένου, ότι η Βενεζουέλα σε σχέση με άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής είναι οικονομικά ισχυρή και πλούσια, ενώ ο λαός της ζει στα όρια της ένδειας οδηγεί αναπόφευκτα στον ισχυρισμό ότι μια μικρή κλίκα ατόμων έχει άδικα σφετεριστεί τα πλούτη της χώρας εις βάρος των φτωχών. Αναπόφευκτα, η πεποίθηση ότι η διαφθορά αποτελεί το κύριο εμπόδιο που έχει να ξεπεράσει η χώρα στη πορεία της προς την ευημερία έχει εμποτιστεί στη ψυχή και το μυαλό των περισσότερων (Moises Naim, 2001:22).

Για πολλά χρόνια, οι πολιτικοί, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και το εκπαιδευτικό σύστημα ενίσχυαν αυτή την προσδοκία του λαού. Η καταπολέμηση της διαφθοράς έγινε η κύρια και πιο σημαντική πολιτική υπόσχεση, στόχος πολιτικής και στρατηγική ανάπτυξης. Εντελώς παράδοξα, η εθνική εμμονή με τη διαφθορά οδήγησε στο να γίνει κοινωνικά αποδεκτή χάρη στην αντίληψη που επικρατούσε ότι «καθένας το κάνει» και τελικά η ατιμωρησία είναι αυτή που κυριαρχεί. Για πολλούς, η διαφθορά σήμερα αποτελεί τον πιο γρήγορο και ασφαλή τρόπο για να αποκτήσεις περιουσία, ενώ για άλλους είναι ο μόνος τρόπος για να προσαρμόσεις τα μέσα στις προσωπικές σου ανάγκες. Αναμφίβολα, η ηθική καταδίκη απέτυχε τελείως να χαλιναγωγήσει τη διαφθορά που επικρατούσε στη Βενεζουέλα (Moises Naim, 2001:22).

Η πίστη ότι η διαφθορά είναι υπεύθυνη για τη δυσάρεστη οικονομική κατάσταση της χώρας, αποτελεί τον πυρήνα της παρούσας πολιτικής στρατηγικής και οικονομικής αστάθειας της χώρας. Με άλλα λόγια, δίνεται περισσότερο βαρύτητα στην καταπολέμηση της διαφθοράς και σχεδόν ελάχιστη προσοχή στις πολιτικές και τους θεσμούς που πρέπει να αναμορφωθούν για να βελτιωθεί η γενικότερη κατάσταση της Βενεζουέλας. Η εντιμότητα θεωρείται το ύψιστο προσόν που πρέπει να διαθέτει ένας δημόσιος λειτουργός, ένας πολιτικός, με αποτέλεσμα να παραμερίζεται η έλλειψη άλλων βασικών ικανοτήτων ή προσόντων. Προτάσεις που μπορεί να αποφέρουν πλούτη ή να ανασχηματίσουν πολιτικές και μόνο στην πιθανότητα ότι μπορεί να υποκινήσουν καταστάσεις διαφθοράς παραμερίζονται και καταλήγουν στο κενό.

Η διαφθορά, χωρίς αμφιβολία, αποτελεί ένα καθοριστικό παράγοντα της φτώχειας και της ανισότητας που επικρατεί στη χώρα, ωστόσο οι βασικές αιτίες για τη ζοφερή οικονομική της κατάσταση βρίσκονται αλλού (Moises Naim, 2001:23). Λανθασμένες πολιτικές, ανίκανοι θεσμοί, ανίκανες ηγεσίες και επιβλαβείς συνέπειες μια πετρελαϊκής οικονομίας έχουν επηρεάσει πολύ περισσότερο από ότι η διαφθορά την παρούσα κατάσταση. Με άλλα λόγια, η διαφθορά είναι μια συνέπεια, ένα σύμπτωμα και όχι η αιτία για τα προβλήματα της Βενεζουέλας. Τα τελευταία είκοσι χρόνια, η επικέντρωση στην καταπολέμηση της διαφθοράς είτε υπονόμωσε, είτε εμπόδισε εντελώς τις προσπάθειες ανασχηματισμού πολιτικών και θεσμών. Όπως ακριβώς η οικονομική κυριαρχία του πετρελαίου κατέπνιξε τη ανάπτυξη άλλων τομέων της βιομηχανίας, έτσι ακριβώς και η κυριαρχία της διαφθοράς υπονόμωσε την ανάδειξη νέων ιδεών και λύσεων για την αντιμετώπιση των πραγματικών προβλημάτων της χώρας (Moises Naim, 2001:23).

3. HUGO RAPHAEL CHAVEZ FRIAS

3.1 Το προφίλ του Hugo Chavez

Ο Hugo Rafael Chavez Frias, γεννήθηκε στις 28 Ιουλίου του 1954, στη πόλη Σαμπανέτα της Νότιας Βενεζουέλας. Η οικογένειά του ήταν πολύ φτωχή. Οι γονείς του ήταν δάσκαλοι και ο Hugo υπήρξε το δεύτερο από τα έξι παιδιά της οικογένειας. Ο ένοπλος επαναστάτης Colonel Pedro Delgado γνωστός και ως Maisanta, ο προπάμπους του Προέδρου, υπήρξε κύρια πηγή έμπνευσης για τον Chavez. Τη δεκαετία του '50, στη Σαμπανέτα σπούδαζε περίπου ένα στα εκατό παιδιά κι ο Chavez αποδείχθηκε ένας από τους τυχερούς και πλέον επίμονους. Στα 17 του πήγε στη Στρατιωτική Ακαδημία, καθώς πίστεψε ότι αυτός θα ήταν ο μόνος τρόπος για ένα φτωχό παιδί από την περιφέρεια, να ανέλθει μορφωτικά και κοινωνικά. Έλαβε στρατιωτική εκπαίδευση στους αλεξιπτωτιστές και αποφοίτησε από τη Στρατιωτική Ακαδημία το 1975, με το βαθμό του υπολοχαγού. Μετά τη στρατιωτική του εκπαίδευση κατάφερε να παρακολουθήσει μαθήματα πολιτικών επιστημών στο πανεπιστήμιο «Simon Bolivar» του Καρακάς. Ο Chavez έχει κάνει δύο γάμους από τους οποίους έχει αποκτήσει πέντε παιδιά, τρία κορίτσια και δύο αγόρια (<http://www.wikipedia.gr/%CE%B2/%CE%B5/%CE%BD/%CE%92/%CE%B5/%CE%BD/%CE%B5/%CE%B6/%CE%BF%CF%85/%CE%AD/%CE%BB/%CE%B1.html>) (http://exandas.ert.gr/archive/Venezuela/linkNo1_01.asp).

3.2 Σημαντικά γεγονότα της περιόδου διακυβέρνησης του Chavez

- **6 Δεκεμβρίου 1998:** Ο Chavez εκλέγεται Πρόεδρος με ποσοστό 56,2%.
- **2 Φεβρουαρίου 1999:** Ο Chavez ορκίζεται Πρόεδρος και ανακοινώνει ότι θα γίνει δημοψήφισμα για τη δημιουργία Αναθεωρητικής Βουλής.
- **25 Απριλίου 1999:** 88% των ψηφοφόρων ψηφίζουν υπέρ της δημιουργίας Αναθεωρητικής Βουλής.
- **25 Ιουλίου 1999:** Γίνονται εκλογές για το ποιος θα απαρτίζει τελικά την Αναθεωρητική Βουλή. Η παράταξη του Chavez κερδίζει τις 120 από τις συνολικά 131 έδρες.
- **17 Δεκεμβρίου 1999:** Το νέο σύνταγμα επικυρώνεται από το 71% των ψηφοφόρων.

- **30 Ιουλίου 2000:** Ο Chavez επανεκλέγεται Πρόεδρος με ποσοστό 56% αυτή τη φορά.
- **Νοέμβριος 2001:** Ο Chavez εγκρίνει και προωθεί 49 διατάγματα οικονομικών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων.
- **10 Δεκεμβρίου 2001:** Οι εργατικές ενώσεις και τα συνδικάτα καλούν σε απεργία εις ένδειξη διαμαρτυρίας για τα 49 διατάγματα.
- **Φεβρουάριος 2002:** Ο Chavez απολύει τον γενικό διευθυντή της πετρελαϊκής PDVSA, ενώ οι εργαζόμενοι της εταιρείας μειώνουν τους ρυθμούς παραγωγής για να διαμαρτυρηθούν.
- **9 Απριλίου 2002:** Η εθνική ένωση βιομηχάνων Fedecamaras και τα εργατικά συνδικάτα καλούν σε γενική απεργία. Οι διαμαρτυρόμενοι απαιτούν την άμεση παραίτηση του Προέδρου Chavez.
- **11 Απριλίου 2002:** Οι βίαιες διαδηλώσεις κατά του Chavez, έχουν ως αποτέλεσμα να σκοτωθούν πάνω από 10 άτομα και να τραυματιστούν άλλα 110.
- **12 Απριλίου 2002:** Ο επικεφαλής των ενόπλων δυνάμεων ανακοινώνει ότι ο Πρόεδρος παραιτήθηκε, γεγονός που αργότερα αρνείται κατηγορηματικά ο Chavez, καθώς υποστηρίζει ότι τον κρατούσαν όμηρο. Ο Pedro Carmona ένας από τους διοργανωτές της απεργίας, ανακηρύσσεται νέος Πρόεδρος της κυβέρνησης.
- **14 Απριλίου 2002:** Ο Carmona παραιτείται, ύστερα από μαζικές πορείες πολιτών που ζητούν την επαναφορά του Chavez στην εξουσία. Ο Chavez αναλαμβάνει και πάλι Πρόεδρος της χώρας.
- **2 Δεκεμβρίου 2002:** Οι απεργίες που υποστηρίζονται από την αντιπολίτευση πλήττουν σε μεγάλο βαθμό τη βιομηχανία πετρελαίου, σε σημείο που η Βενεζουέλα αναγκάζεται να εισάγει.
- **Αύγουστος 2003:** Η αντιπολίτευση ισχυρίζεται ότι έχει μαζέψει υπογραφές, τόσες όσες απαιτεί το σύνταγμα για να γίνει ανάκληση του προέδρου και με την αιτιολογία αυτή ζητά να γίνει δημοψήφισμα.
- **Μάρτιος 2004:** Πολλά άτομα τραυματίζονται και αρκετά σκοτώνονται σε ταραχές που προκύπτουν μεταξύ υποστηρικτών και αντιπάλων του Chavez.
- **15 Αυγούστου 2004:** Ο Chavez κερδίζει ακόμη μια φορά τη στήριξη του εκλογικού σώματος στο δημοψήφισμα που προκάλεσε η αντιπολίτευση με ποσοστό 58%. Η αντιπολίτευση δεν παραδέχεται το αποτέλεσμα και κάνει λόγο

για νοθεία, παρά το γεγονός ότι διεθνείς παρατηρητές υποστηρίζουν ότι τα αποτελέσματα είναι δίκαια.

- **10 Ιανουαρίου 2005:** Εφαρμόζεται σύστημα αναδιανομής της γης.
- **4 Δεκεμβρίου 2005:** Τα κόμματα που έχουν συμμαχήσει με τον Chavez κερδίζουν 167 έδρες της Βουλής. Κανένα από τα πέντε κόμματα της αντιπολίτευσης δεν συμμετέχει στις εκλογές.
- **19 Φεβρουαρίου 2006:** Ο Chavez δηλώνει ότι θα γίνει ξανά δημοψήφισμα για να του επιτραπεί να θέσει υποψηφιότητα και τρίτη φορά στις εκλογές του 2012. Είναι η πρώτη φορά στην ιστορία της χώρας που πρόεδρος διεκδικεί και τρίτη θητεία.
- **3 Δεκεμβρίου 2006:** Ο Chavez κερδίζει ακόμη έξι χρόνια προεδρικής θητείας με ποσοστό 63%.
- **Ιανουάριος 2007:** Ο Chavez ανακοινώνει τις κρατικοποιήσεις των εταιρειών τηλεπικοινωνίας και ενέργειας.
- **2 Νοεμβρίου 2007:** Η Βουλή με 160 ψήφους υπέρ και 7 κατά εγκρίνει τις συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που προτείνει η κυβέρνηση Chavez, ανοίγοντας το δρόμο για την παραμονή του στην εξουσία και την επόμενη δεκαετία.
- **2 Δεκεμβρίου 2007:** Τελικά, οι πολίτες με οριακή πλειοψηφία 51% έναντι 49%, απορρίπτουν το πακέτο των μεταρρυθμίσεων που προσπάθησε να περάσει ο Chavez. Αν είχε κερδίσει, τελικά, με τις μεταρρυθμίσεις που θα προωθούσε θα μπορούσε να διεκδικεί εφ' όρου ζωής την επανεκλογή του, θα καταργούσε την αυτονομία της κεντρικής τράπεζας, θα ενίσχυε τον έλεγχό του στις ένοπλες δυνάμεις και θα περιόριζε την ελευθεροτυπία σε καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης.

(<http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/americas/6133723.stm>)

(http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/americas/country_profiles/1229348.stm)

(http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CE%BF_%CE%A4%CF%83%CE%AC%CE%B2%CE%B5%CF%82)

Στη συνέχεια, θα αναλύσουμε μερικά βασικά γεγονότα που αφορούν τόσο την περίοδο πριν γίνει Πρόεδρος ο Chavez όσο και την περίοδο διακυβέρνησης του.

3.3 Απαρχή της «πολιτικής πορείας» του Chavez

Η άποψη που επικρατεί σχετικά με τον Chavez, ότι δηλαδή ήταν μια σχετικά άγνωστη πολιτική φιγούρα πριν τις εκλογές του 1998 είναι εν μέρει λανθασμένη. Σχεδόν μια δεκαετία νωρίτερα, το 1982 ο Chavez οργανώνει μαζί με άλλους δυο στρατιωτικούς το Μπολιβαριανό Επαναστατικό Κίνημα 200 (MBR-200). Εμπνευσμένοι από τις ιδέες των Simon Rodriguez, Simon Bolivar και Ezequiel Zamora, θέτουν τους βασικούς στόχους του κινήματος που δεν είναι ξεκάθαρα πολιτικοί, όσο ιδρυματικοί. Πρωταρχικός σκοπός του MBR-200, ήταν η μελέτη της στρατιωτικής ιστορίας της Βενεζουέλας και η ανάπτυξη ενός νέου στρατιωτικού κινήματος στα πλαίσια των ένοπλων δυνάμεων της χώρας (Damaris Canache, 2002:72).

Πολλοί νέοι αξιωματικοί αποτέλεσαν τον πυρήνα του Μπολιβαριανού Επαναστατικού Κινήματος 200 (MBR-200). Αναφορικά, με τον κύριο σκοπό του κινήματος και σε αντίθεση με την Damaris Canache, ο Steve Ellner υποστηρίζει ότι οι βασικοί παράγοντες που οδήγησαν στην ίδρυσή του ήταν η κακή διακυβέρνηση και η επιδείνωση της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης της χώρας. Καθώς η οικονομική κρίση είχε ήδη αρχίσει να διαφαίνεται από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και ενώ η κυβέρνηση του Carlos Andres Perez (δεύτερη θητεία) προωθούσε νεοφιλελεύθερες πολιτικές, ο στρατός άρχισε να διαφωνεί έντονα και να ασχολείται με τα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα της χώρας (Steve Ellner, 2001: 8-9). Μέσα σε δέκα χρόνια το κίνημα του Chavez κατάφερε να πραγματοποιήσει πέντε μυστικά συνέδρια και να οργανώσει την τοπική δομή του, παρόλο που η ανάπτυξη του ήταν ιδιαίτερα ασταθής (Steve Ellner, 2001: 9).

Στις 4 Φεβρουαρίου του 1992, οι αρχηγοί του Μπολιβαριανού Επαναστατικού Κινήματος 200 επιχείρησαν πραξικόπημα ενάντια στην κυβέρνηση του προέδρου Carlos Andres Perez, ο οποίος είχε εγκαινιάσει το οικονομικό μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του 1989. Η χώρα περνούσε περίοδο έντονων αναταραχών. Ιδιαίτερη σημασία έχουν τα βασικά θέματα συζήτησης αναφορικά με το στρατιωτικό αυτό πραξικόπημα. Ένα από αυτά ήταν και η υποχρέωση που ένιωθαν τα μέλη του κινήματος για μεγαλεπίβολες αλλαγές. Ωστόσο, υπήρχαν και κάποιοι στρατιωτικοί που ήταν αντίθετοι με την προοπτική πραξικοπήματος, καθώς ισχυρίζονταν ότι επρόκειτο για μια ευκαιριακή λύση και όχι για μια εναλλακτική πρόταση. Μάλιστα,

υποστήριζαν ότι μόνο κατόπιν αριστερής επιρροής θα κατάφερναν οι επαναστάτες να εκφράσουν και να θέσουν με σαφήνεια ευρύτερους πολιτικούς στόχους (Daniels & Tarre Briceno ο.α στον Steve Ellner, 2001: 9).

Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο Chavez έδειξε να έχει μια ιδιαίτερη ευαισθησία ως προς τα γεγονότα που προέκυψαν κατά το πραξικόπημα. Τόσο αυτός, όσο και οι στενοί του συνεργάτες αντέδρασαν με αγανάκτηση στις δολοφονίες φοιτητών κατά τη διάρκεια των διαδηλώσεων, ενώ παράλληλα είχαν δώσει διαταγές στους κατώτερους τους να αποφεύγουν να πυροβολούν τους διαδηλωτές (Zago & Blanco Munoz ο.α. στον Steve Ellner, 2001: 9). Η απόπειρα για την κατάληψη της εξουσίας τελικά απέτυχε και το τραγικό αποτέλεσμα ήταν 18 νεκροί και 60 τραυματίες (<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B5/%CE%BD/%CE%B5%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%AD%CE%BB%CE%B1>).

Το επιχείρημα που υποστήριζε ότι οι πραξικοπηματίες, απέτυχαν να ενσωματώσουν απλούς πολίτες στο εγχείρημά τους παραβλέπεται από το γεγονός ότι η αδυναμία ανταπόκρισης των απλών πολιτών, οφείλονταν κυρίως στην αποτυχία της τόλμης των αριστερών, παρά στην έλλειψη προσπάθειας που καταβλήθηκε από την μεριά των στρατιωτικών στασιαστών. Στην πραγματικότητα, η δυσπιστία που εξέφραζαν οι πολίτες προς το στρατό εξηγεί και την απροθυμία των αριστερών να συμμετάσχουν στο πραξικόπημα (Blanco Munoz ο.α στον Steve Ellner, 2001: 10). Παρόλα αυτά, ανάμεσα στους απλούς πολίτες που αναμείχθηκαν στο πραξικόπημα υπήρξαν και πολλοί εθνικοί ηγέτες αριστερών κομμάτων όπως ο Pablo Medina (Πρόεδρος του κόμματος Causa-R), ο Roberto Hermendez (ο μετέπειτα Πρόεδρος του Κομμουνιστικού Κόμματος) και ο Eustoquio Conteras (ο νεαρός γραμματέας του Λαϊκού Εκλογικού Κινήματος- Movimiento Electoral de Pueblo) (Steve Ellner, 2001: 10). Εξάλλου, ο Chavez δεν αρνήθηκε ποτέ δημόσια τις σχέσεις που υπήρξαν μεταξύ του Μπολιβαριανού Επαναστατικού Κινήματος 200 και της αριστεράς.

Ιδιαίτερα αποφασιστική υπήρξε η στιγμή της λήξης του πραξικοπήματος, όπου ο Chavez αντιλαμβανόμενος την γενικότερη κατάσταση και γνωρίζοντας ότι θα φυλακιστεί ζητά να του επιτραπεί να κάνει μια τηλεοπτική εμφάνιση, με σκοπό να καλέσει τους υπόλοιπους αξιωματικούς να παραδώσουν τα όπλα (Kirk Hawkins, 2003: 1141). Στην εμφάνισή του αυτή ο Chavez, ως ηγέτης του πραξικοπήματος μιλά περιεκτικά. Αναγνωρίζει την ήττα του και παραδέχεται χαρακτηριστικά ότι «αποτύχαμε για την ώρα». Με αυτή του τη δήλωση αποδείχτηκε αληθινός και

ιδιαίτερα προφητικός, καθώς τον Φεβρουάριο του 1999 μπαίνει τελικά στο Κογκρέσο της Βενεζουέλας ως νόμιμα εκλεγμένος Πρόεδρος της χώρας. Η νεανική επιτακτική του παρουσία, η απλή γλώσσα που χρησιμοποίησε, η ειλικρίνεια, ο πατριωτισμός του, η προθυμία του να αναλάβει την ευθύνη της αποτυχίας του πραξικοπήματος καθώς και η άποψη του ότι η αλλαγή θα είναι το επόμενο βήμα ήταν μερικές από τις πιο εμφανείς αντιθέσεις του Chavez σε σχέση με τον πρόεδρο Perez και τους γνωστούς εθνικούς ηγέτες των παραδοσιακών κομμάτων (Tarre Briceno ο.α στον Kirk Hawkins, 2003: 1141). Παρά την αποτυχία του πραξικοπήματος, ο Chavez κατάφερε να γίνει ιδιαίτερα γνωστός καθώς τον αναγνώριζαν πλέον ως πολέμιο της αδικίας. Εντούτοις, πολλοί είναι αυτοί που υποστήριζαν ότι με τη εμφάνιση του αυτή ο Chavez συνείσφερε στην αποσταθεροποίηση της δημοκρατίας, περισσότερο από όλες τις σφαίρες που έπεσαν εκείνη τη νύχτα εξαιτίας του πραξικοπήματος.

Τα επόμενα δύο χρόνια στη φυλακή, ο Chavez και οι συνεργάτες του είχαν την ευκαιρία να αναδιοργανωθούν και να κάνουν σχέδια για το μέλλον, ενώ παράλληλα δέχονταν επισκέψεις από πολλούς πολίτες που τους θαύμαζαν και τους έβλεπαν σαν ενδεχόμενους ηγέτες ενός νέου κόμματος που θα επέφερε αλλαγή στα πολιτικά δεδομένα της χώρας (Primicias, Zago ο.α στον Kirk Hawkins, 2003: 1141). Γεγονός είναι μάλιστα ότι πολλοί από τους πρώην αξιωματικούς, άρχισαν αμέσως να αναμειγνύονται με τη πολιτική υποστηρίζοντας ένα πιο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα.

Τα έγγραφα που εμφανίστηκαν μετά την φυλάκιση των στασιαστών και τα οποία αφορούσαν τους σκοπούς του πραξικοπήματος κάνουν λόγο για μισθούς που να ανταποκρίνονται στο πραγματικό κόστος ζωής, για φορολογικές μεταρρυθμίσεις, για αναδιανομή του πλούτου, για επαναδιαπραγμάτευση του εξωτερικού χρέους, γεγονός που αποκαλύπτει μια διαποικίλη και μια βαθύτερη ανησυχία για τα κοινωνικά προβλήματα της χώρας (Garrido, Zeta ο.α στον Steve Ellner, 2001: 9).

Το 1994, ο Πρόεδρος Caldera έδωσε αμνηστία σε όλους τους στρατιωτικούς που είχαν συμμετάσχει στις εξεγέρσεις του 1992. Ο Chavez, που είχε αναγκαστεί να παραιτηθεί από το στρατό με αντάλλαγμα την αποφυλάκιση του ανέλαβε σχεδόν άμεσα την οργάνωση της μετέπειτα πορείας του. Απώτερος σκοπός για να κερδίσει την υποστήριξη του λαού ήταν η πολιτική κινητοποίησή του. Φυσικά, δεν άργησε να κάνει και δημόσια δήλωση της πρόθεσης που είχε για τη διεκδίκηση της προεδρίας (Lopez Maya ο.α. στον Damaris Canache, 2002:73). Για αυτό το λόγο άρχισε μια

φιλόδοξη προεκλογική καμπάνια, κατά την οποία ταξίδεψε σε ολόκληρη σχεδόν την χώρα.

3.4 Η ίδρυση του πολιτικού κόμματος «Κίνημα για την Πέμπτη Δημοκρατία»

Αμέσως μετά την αποφυλάκιση τους, οι πρωταγωνιστές του πραξικοπήματος εκμεταλλευτήκαν την ευκαιρία και το χρόνο που είχαν στη διάθεσή τους για να μορφωθούν, να μελετήσουν, να έρθουν σε επαφή με πολίτες της χώρας ταξιδεύοντας σε αυτήν και να συζητήσουν μαζί τους για τα προβλήματα της Βενεζουέλας. Ως το 1997, δημιουργήθηκε μια αξιόλογη σε μέγεθος ομάδα ενεργών στελεχών που αποτελούνταν, τόσο από πολίτες, όσο και από στρατιωτικούς έτοιμους να οργανωθούν και να πάρουν μέρος σε μια εκλογική αναμέτρηση με βάση το όραμα και το σχέδιο μιας ευρύτερα «δημοκρατικής επανάστασης». Όλοι οι παραπάνω αποτέλεσαν τη βάση του κόμματος «Κίνημα για την Πέμπτη Δημοκρατία» (MVR) που ίδρυσε ο Chavez με την αναδόμηση του Μπολιβαριανού Επαναστατικού Κινήματος 200, το 1997. Συγκεκριμένα, στις 21 Οκτώβρη του 1997, συναντήθηκαν στο Καρακάς πάνω από διακόσια άτομα, με σκοπό να υπογράψουν το καταστατικό που νομικά οργάνωνε το MVR, το κόμμα το οποίο θα λειτουργούσε ως η επίσημη εκλογική μηχανή του Chavez και των συμμάχων του (Kirk Hawkins, 2003: 1142). Ουσιαστικά, πρωταρχικός σκοπός της δημιουργίας του κόμματος, ήταν να ηγηθεί της προεκλογικής καμπάνιας του Chavez.

Αναφορικά με την ταυτότητα του κόμματος, είναι γεγονός ότι οι περισσότεροι υποστήριζαν το Κίνημα για την Πέμπτη Δημοκρατία (MVR), λόγω της αναγνώρισης και της ταύτισης που ένοιωθαν προς το πρόσωπο του Chavez, παρά εξαιτίας της εμπιστοσύνης που έτρεφαν για το ίδιο το κόμμα. Χαρακτηριστικό, είναι ότι το MVR είχε δυο βασικά σύμβολα, έναν κόκκινο μπερέ αλεξιπτωτιστή και το πρόσωπο ενός στρατιώτη κάτω από το μπερέ, που αντιπροσώπευε τον ρόλο του Chavez ως ηγέτη του πραξικοπήματος το Φεβρουαρίου του 1992. Το γεγονός ότι το Κίνημα για την Πέμπτη Δημοκρατία εξαρτάται απόλυτα από την εξουσία και τη δημοτικότητα του Chavez αποδεικνύεται από το γεγονός ότι όλα τα ηγετικά στελέχη του απευθύνονται στον ίδιο για τη λήψη δύσκολων αποφάσεων (Lugo Galicia, Delgado ο.α στον Kirk Hawkins, 2003: 1150). Απόρροια όλων των παραπάνω, είναι ότι πρόκειται για ένα καθαρά προσωποπαγές κόμμα.

Οι κανόνες λειτουργίες του MVR είναι εξαιρετικά χαλαροί και αδύναμοι. Στα χαρτιά το κόμμα μοιάζει οργανωτικά με τα παραδοσιακά κόμματα Δημοκρατική Δράση (AD) και Χριστιανοκοινωνικό κόμμα της Βενεζουέλας (COPEI). Σύμφωνα με τα αρχικά ψηφίσματα του κόμματος από το 1997, το Κίνημα για την Πέμπτη Δημοκρατία χωρίζει την οργάνωση του γεωγραφικά σε εθνικά, πολιτειακά, δημοτικά και ενοριακά επίπεδα.

Κάτω από αυτές τις οργανωτικές προσπάθειες υποβόσκει η ελπίδα για τη δημιουργία ενός δημοκρατικού κόμματος. Παρόλο που οι οργανωτικές δομές του κόμματος είναι ίδιες με αυτές των παραδοσιακών κομμάτων, τα ηγετικά στελέχη μιλούν για ευκαιρίες συμμετοχής στις συνελεύσεις του κόμματος απαλλαγμένες από εξαναγκασμούς. Υποστηριζόταν δηλαδή ότι οι υποψήφιοι για την κυβέρνηση αλλά και για τη διοίκηση του κόμματος θα επιλέγονταν μέσω πρωτοβάθμιων εκλογών, ενώ στα συνέδρια που θα πραγματοποιούνταν για τον καθορισμό των ιδεολογικών σκοπών του κινήματος θα ήταν δυνατόν να εκφραστεί και να ακουστεί η φωνή του λαού (Kirk Hawkins, 2003: 1151).

Δυστυχώς, η πραγματικότητα της οργάνωσης του κόμματος είναι τελείως διαφορετική. Πρώτα απ' όλα, οι δημοκρατικές διαδικασίες στο εσωτερικό του κόμματος βρίσκονται σε νηπιακό στάδιο. Οι περισσότερες αποφάσεις στο Κίνημα για την Πέμπτη Δημοκρατία (MVR), συμπεριλαμβανομένων και των αποφάσεων για τις ανακηρύξεις υποψηφίων και την επιλογή της ηγεσίας του κόμματος, εξακολουθούν να λαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο και κυρίως από το Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας (CTN- National Tactical Command). Σύμφωνα με συνεντεύξεις, το CTN ήταν αυτό που καθόριζε τις λίστες των υποψηφίων μέχρι και τις εκλογές του 2000. Συνεπώς, οι περισσότερες αποφάσεις λαμβάνονται τελικά από ηγετικά στελέχη, ενώ δεν υπάρχουν ακόμη διαδικασίες εσωτερικών εκλογών (Kirk Hawkins, 2003: 1151).

Επιπρόσθετα, η δομή των κανόνων λειτουργίας του κόμματος είναι λιγότερο σημαντική από ότι ο ίδιος ο Πρόεδρος Chavez. Εξαιτίας του ελέγχου της κυβέρνησης από το ίδιο το κόμμα και την ξεκάθαρη θέση που έχει ο Chavez σε αυτό (καθώς αποτελεί το συνδετικό κρίκο του MVR), πολλές σημαντικές αποφάσεις και συμφωνίες λαμβάνονται σε συναντήσεις κλειστού τύπου που κατευθύνονται άμεσα από τον ίδιο τον πρόεδρο. Εντούτοις, ο ίδιος δεν χρησιμοποιεί δικτατορικά μέσα στο εσωτερικό του κόμματος (Kirk Hawkins, 2003: 1151). Μάλιστα σύμφωνα με συγκεκριμένη δήλωση, υποστηρίζεται το γεγονός ότι πολλές από τις αποφάσεις του

Chavez για υποψηφίους στις εκλογές, από τη στιγμή που απορρίφθηκαν από μέλη του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (CTN) έγιναν τελικά αποδεκτές από τον ίδιο (Interview No 12.1 ο.α στον Kirk Hawkins, 2003: 1152).

Ο William Lara, πρώην Πρόεδρος της Βουλής και ηγετικό στέλεχος του Κινήματος για την Πέμπτη Δημοκρατία (MVR), παραδέχεται ευθέως ότι το κόμμα τείνει να εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις υποδείξεις και τους ισχυρισμούς του Chavez. Συνεπώς, το κόμμα στερείται της ικανότητας να βρει λύσεις μέσω δημιουργικών πολιτικών, ώστε να αντιμετωπίσει τις οικονομικές κρίσεις, ενώ εξακολουθεί να είναι ανίκανο να εκπαιδεύει νέα πολιτικά ηγετικά στελέχη (Interview with William Lara, ο.α στον Kirk Hawkins, 2003: 1152).

Αδιαμφισβήτητο είναι και το γεγονός, ότι το Κίνημα για την Πέμπτη Δημοκρατία (MVR) προσέελκυσε στου κόλπους του και αρκετά περιθωριοποιημένα μέλη των δυο κυριότερων κομμάτων της Δημοκρατικής Δράσης (AD) και του Χριστιανοκοινωνικού κόμματος της Βενεζουέλας (COPEI), τα οποία είχαν χάσει το κύρος και την αξιοπιστία τους. Η παραπάνω άσκοπη εξέλιξη του κόμματος, εξηγεί και την αποτυχία του να συγκεντρωθεί οργανικά γύρω από μια συναφή σειρά ιδεολογικών αρχών (Steve Ellner, 2001: 11).

3.5 Οι εκλογές του 1998 και η ερμηνεία του εκλογικού αποτελέσματος

Έχουμε ήδη αναφέρει ότι ο Chavez ίδρυσε το κόμμα «Κίνημα για την Πέμπτη Δημοκρατία», σχεδιάζοντας την προεκλογική του καμπάνια. Μάλιστα στα πλαίσια του εκλογικού αγώνα, δημιουργήθηκε και η συμμαχία Πατριωτικός Πόλος, που περιλάμβανε τα εξής κόμματα: Πέμπτο Κίνημα για τη Δημοκρατία (MVR), Πατρίδα για όλους (Patria para todos-PPT), Κίνημα για τον Σοσιαλισμό (Movimiento al Socialismo-MAS), Εκλογικό Κίνημα του λαού (Movimiento Electoral del Pueblo-MEP), Κομμουνιστικό Κόμμα της Βενεζουέλας (Partido Comunista de Venezuela-PCV), Ανεξάρτητη Αλληλεγγύη (Solidaridad Independiente) καθώς και άλλα μικρά αριστερά ή κέντρο-αριστερά κόμματα (Jose E. Molina, 2002:223).

Οι εκλογές του 1998, επικεντρώθηκαν στον προεδρικό αγώνα μεταξύ του Chavez και του Luis Alfaro Ucego, υποψηφίου της Δημοκρατικής Δράσης (AD). Παράλληλα, υπήρξαν και δυο ανεξάρτητοι υποψήφιοι, η Irene Saez, η οποία ήταν δήμαρχος του πλουσιότερου δήμου της Βενεζουέλας και ο Henrique Salas, ένας

συντηρητικός επιχειρηματίας. Η Saez, θεωρούνταν φαβορί καθώς η θητεία της ως δήμαρχου αναγνωρίζονταν από πολλούς ως επιτυχημένη. Στο μεταξύ, η υποψηφιότητά της ως ανεξάρτητη της έδινε το πλεονέκτημα σε μια ιδιαίτερα κρίσιμη περίοδο, καθώς οι περισσότεροι ψηφοφόροι ήταν απογοητευμένοι από τα δυο παραδοσιακά κόμματα. Αδιαμφισβήτητα και ο Chavez υπήρξε ιδιαίτερα δημοφιλής. Μάλιστα, δεν ήταν λίγοι αυτοί που τον φοβόντουσαν, λόγω της «εμπρηστικής» ρητορικής του και της στενής σχέσης που διατηρούσε με τις ομάδες της ριζοσπαστικής αριστεράς, καθώς και με όσους είχαν εμπλακεί στο πραξικόπημα (Kirk Hawkins, 2003: 1142).

Καθώς, ο προεκλογικός αγώνας κορυφωνόταν ο Chavez μετρίασε τη στάση του, κατέβασε τους τόνους και προσπάθησε να περάσει την εικόνα ενός ικανού ηγέτη που θα επέφερε αλλαγή σε όλα τα επίπεδα. Η αλλαγή στρατηγικής βελτίωσε αισθητά τις πιθανότητες εκλογής του. Αποτέλεσμα, ήταν να αυξηθεί σχεδόν ραγδαία η δημοτικότητα του, ενώ πολύ γρήγορα κατάφερε να επισκιάσει και την υποψηφιότητα της αντιπάλου του Irene Saez (Steve Ellner, 2001: 11). Σε αυτό μάλιστα, βοήθησε ιδιαίτερα η ανακοίνωση της ίδιας της Saez, η οποία αποδέχτηκε τελικά την υποστήριξη του Χριστιανοκοινωνικού κόμματος της Βενεζουέλας (COPEI). Το γεγονός αυτό αποδείχτηκε μοιραίο λάθος για την Saez, δεδομένου ότι οι ψηφοφόροι επιθυμούσαν μια αλλαγή στην μέχρι τότε πολιτική κατάσταση.

Κατά τη διάρκεια της εκλογικής περιόδου ο Chavez έκανε ξεκάθαρη τη πρόθεση του να εφαρμόσει δραστικές αλλαγές που θα μπορούσαν να ανατρέψουν το μέχρι τότε πολιτικό καθεστώς της Βενεζουέλας (Damaris Canache, 2002:74). Το κύριο σύνθημα του, ήταν η συγκρότηση μιας Αναθεωρητικής Βουλής με σκοπό την αναδιαμόρφωση των πολιτικών θεσμών της χώρας (Steve Ellner, 2001: 11).

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν από τα παραπάνω ότι οι προεδρικές εκλογές του 1998, εστίαζαν κυρίως στις προσωπικότητες των υποψηφίων, παρά στα ίδια τα πολιτικά κόμματα που συμμετείχαν. Το πολιτικό σύστημα της χώρας χαρακτηρίζεται από έντονα σημάδια ρευστότητας, ενώ παράλληλα διακρίνεται από χαλαρές οργανωτικές δομές, μια εκλογική πολιτική σκηνή η οποία βασίζεται κυρίως στους υποψηφίους καθώς και εμφανή δυσπιστία των ψηφοφόρων προς τα παραδοσιακά πολιτικά κόμματα (Jose E. Molina, 2002:229, 230).

Τα αντίπαλα κόμματα, σε αυτές τις εκλογές παραλλήλιζαν τον Chavez με τον Αδόλφο Χίτλερ και τον Μπενίτο Μουσσολίνι. Συγκεκριμένα, όταν έγινε σχεδόν ξεκάθαρο ότι ο Chavez θα κέρδιζε τις εκλογές συμάχησαν όλα μαζί και δημιούργησαν τον Δημοκρατικό Πόλο (Democratic Pole), μια συμμαχία που το όνομα της υποδείκνυε ότι η δημοκρατία της Βενεζουέλας δεχόταν επίθεση (Julia Buxton, 2005: 330). Τελικά, ο Chavez εξελέγη Πρόεδρος στις εκλογές της 6^{ης} Δεκεμβρίου του 1998, με τη μεγαλύτερη εκλογική συμμετοχή των τελευταίων τεσσάρων δεκαετιών και με ποσοστό 56,2%.

Η συντριπτική αυτή νίκη του Chavez προκάλεσε πολλά ερωτήματα, όπως γιατί και με ποια κριτήρια ο λαός της Βενεζουέλας επέλεξε και εμπιστεύθηκε έναν άνθρωπο που πριν μερικά χρόνια είχε προσπαθήσει να ανατρέψει το δημοκρατικό καθεστώς της χώρας του. Η νίκη του Chavez είναι αδιαμφισβήτητη, αποτέλεσμα πολλών παραγόντων. Η συνεχής χειροτέρευση των συνθηκών διαβίωσης, η γενικευμένη πολιτική διαφθορά, η παρακμή των παραδοσιακών κομμάτων και η δημιουργία εκλογικών συμμαχιών είναι μερικοί από αυτούς. Δεν θα πρέπει επίσης να παραλείψουμε να αναφέρουμε ανάμεσα στους παράγοντες που οδήγησαν στην εκλογή του και τον πολιτικό λόγο που ο ίδιος χρησιμοποιούσε, καθώς υποσχόταν βαθιές και ριζικές αλλαγές στο πολιτικό σύστημα (Maingon, Carrasquero & Welsh ο.α. στην Damaris Canache, 2002: 84). Αλλαγές τις οποίες, όπως έχουμε ήδη τονίσει επιθυμούσε η πλειοψηφία της χώρας.

Παρόλα αυτά κύριο συστατικό της νίκης του Chavez παραμένει η ύπαρξη και η θεμελίωση της λαϊκής του υποστήριξης. Αν δηλαδή οι πολίτες της Βενεζουέλας είχαν ενώσει τις δυνάμεις τους για να απορρίψουν τον Chavez μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του το 1992, τότε ο ίδιος δεν θα μπορούσε να επανεμφανιστεί ως βιώσιμος και υπολογίσιμος υποψήφιος για την προεδρία της χώρας (Damaris Canache, 2002:70). Ενώ λοιπόν θα περίμενε κανείς ο λαός να τον αντιμετωπίσει με ιδιαίτερη απέχθεια, αντίθετα αυτός συσπειρώθηκε και απαιτούσε την άμεση απελευθέρωση του ακόμη και μετά το πραξικόπημα (Coppedge ο.α. στην Damaris Canache, 2002:70). Σύμφωνα με τον Zago, οι δημοσκοπήσεις που διεξήχθησαν τέσσερις μήνες μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα δείχνουν ότι το 64,7% των πολιτών του Καρακάς, είχε θετική άποψη για τον Chavez. Το ίδιο υψηλά, 55% παραμένουν και τα ποσοστά δημοτικότητας του στα μέσα του 1993, σύμφωνα με εκθέσεις της Maya Lopez.

Μια ενδεχόμενη εξήγηση που δίνει η Damarys Canache, αναφορικά με το γιατί ο λαός της Βενεζουέλας επέλεξε ένα πρώην πραξικοπηματία, είναι ότι έχουν αλλάξει οι πεποιθήσεις που αφορούν τον σεβασμό και την αξία που δίνεται στο θεσμό της δημοκρατίας. Για την πλειοψηφία, ο Chavez δεν αποτελεί πλέον απειλή για τη δημοκρατία. Αυτό σημαίνει ότι, ο Chavez κατάφερε με κάποιον τρόπο να πείσει τους πολίτες της χώρας του, ότι έχει αλλάξει πολιτικά. Πίστεψε λοιπόν ο λαός ότι ο Chavez θα οδηγούσε τη χώρα προς μια ειρηνικά δημοκρατική αλλαγή και δε θα προωθούσε τη βίαιη ανατροπή της δημοκρατίας. Με άλλα λόγια, φαίνεται ότι οι πολίτες της Βενεζουέλας μπορούν να συγχωρούν και τις πιο στυγερές παραβιάσεις της δημοκρατίας, αν πιστέψουν ότι με αυτήν την επιλογή τους η κατάσταση θα βελτιωθεί. Μια άλλη εκδοχή που παρουσιάζεται, είναι ότι ο λαός παραδέχτηκε και αναγνώρισε το ρίσκο που έπαιρνε στηρίζοντας ένα στρατιωτικό, πρώην πραξικοπηματία, αλλά έπρεπε στην κατάσταση στην οποία βρισκόταν η χώρα να πάρει αυτό το ρίσκο. Τέλος, εξήγηση αποτελεί και το γεγονός ότι οι υποστηρικτές του Chavez δεν αγωνιούσαν για το ενδεχόμενο ρίσκο που έθετε ο ίδιος στη δημοκρατική διακυβέρνηση της Βενεζουέλας για τον απλούστατο λόγο ότι δεν δεσμεύονταν και δεν εμπιστεύονταν τη δημοκρατία ως μορφή διακυβέρνησης (Damarys Canache, 2002:74).

3.6 Το σύνταγμα του 1999

Στις 2 Φεβρουαρίου του 1999, ο Chavez ορκίζεται Πρόεδρος της Βενεζουέλας και ανακοινώνει ότι θα προβεί στη διενέργεια δημοψηφίσματος σχετικά με το αν θα πρέπει να δημιουργηθεί μια Αναθεωρητική Βουλή η οποία θα αναλάβει το σχεδιασμό του νέου Συντάγματος. Για την ακρίβεια, ο κρατικός μηχανισμός και οι θεσμικές δομές που ίσχυαν μέχρι τότε δεν διευκόλυναν καθόλου την εφαρμογή του πολιτικού οράματος που είχε ο Chavez. Συγκεκριμένα, οι προεδρικές εκλογές δεν γίνονταν ταυτόχρονα με αυτές του κοινοβουλίου, με αποτέλεσμα ο Chavez να συγκατοικεί το πρώτο διάστημα με ένα κοινοβούλιο, του οποίου την πλειοψηφία είχε η αντιπολίτευση (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:39). Εξαιτίας λοιπόν των εμποδίων που έθετε τόσο το Σύνταγμα, όσο και η αντιπολίτευση στο κοινοβούλιο ήταν αναπόφευκτη η πολιτική απόφαση του Chavez να υποβάλει τη χώρα σε δημοψήφισμα με αίτημα την αναθεώρηση του Συντάγματος.

Στις 25 Απριλίου του ίδιου χρόνου, το 88% ψηφίζει υπέρ της δημιουργίας της Αναθεωρητικής Βουλής. Η παράταξη του Chavez (Πατριωτικός Πόλος), σαρώνει με ποσοστό 95%, καθώς κερδίζει τις 120 από τις συνολικά 131 θέσεις της Βουλής. Παράλληλα, με την κατάρτιση του νέου συντάγματος, η Αναθεωρητική Βουλή εγκαθιδρύει τη Δικαστική Επιτροπή Ανάγκης, με την εξουσιοδότηση να πραγματοποιεί ελέγχους στο πλήρως διεφθαρμένο δικαστικό σώμα, το οποίο έθετε φραγμούς στις προσπάθειες που γίνονταν για θεσμικές αλλαγές. Παράλληλα, διορίζει μια επταμελή Νομοθετική Επιτροπή Ανάγκης, επιφορτισμένη με το νομοθετικό έργο μέχρι τη στιγμή έγκρισης ή μη του νέου Συντάγματος. Με αυτόν τον τρόπο, ξεπεράστηκαν τα αρχικά εμπόδια που έθετε το κοινοβούλιο και η αντιπολίτευση στο νομοθετικό έργο (Richard Gott ο.α. στο Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:40).

Με 350 άρθρα, το νέο Σύνταγμα της Βενεζουέλας είναι ένα από τα μεγαλύτερα του κόσμου. Η χώρα μετονομάζεται σε «Μπολιβαριανή Δημοκρατία της Βενεζουέλας», για να τιμηθεί ο ήρωας της ανεξαρτησίας, Simon Bolivar. Δημιουργείται ένα ενιαίο Κοινοβούλιο και θέση αντιπροέδρου. Ο Πρόεδρος, μπορεί να επανεκλεγεί μόνο μια φορά και η θητεία του παρατείνεται από πέντε σε έξι χρόνια. Στο μεταξύ, η προεδρική θητεία αποκτά ανακλητό χαρακτήρα. Μέσω δημοψηφισμάτων (και ύστερα από συλλογή ενός αριθμού υπογραφών), μπορεί να καθαιρεθεί ο πρόεδρος πριν από τη λήξη της θητείας του. Ο ρόλος και οι αρμοδιότητες του προέδρου διευρύνονται σημαντικά. Η Βουλή επιφορτίζεται κυρίως με το νομοθετικό έργο, ενώ ο πρόεδρος έχει την δυνατότητα κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις να τη διαλύσει.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το Σύνταγμα απαιτεί για τη ψήφιση οποιουδήποτε νόμου να προηγείται συζήτηση με συμμετοχή συνδικάτων, λαϊκών επιτροπών, κοινωνικών οργανώσεων και κατόπιν, λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις, να πηγαίνει για τελική έγκριση στην Αναθεωρητική Βουλή. Επιπλέον, περιλαμβάνει διατάξεις που προάγουν τα δικαιώματα των πολιτών και γενικότερα τα ανθρώπινα δικαιώματα. Εμπεριέχει, άρθρα που ενισχύουν την εξουσία και την αυτονομία της κεντρικής κυβέρνησης, της εκτελεστικής εξουσίας και των δυνάμεων ασφαλείας. Τέλος, το νέο σύνταγμα επιτρέπει διαφορετικές μορφές δημοψηφίσματος, κάνοντας έτσι δυνατή την απομάκρυνση ήδη εκλεγμένων αντιπροσώπων και

παρέχοντας τη δυνατότητα συμμετοχής της ίδιας της κοινωνίας στο θέμα των υποψηφιοτήτων των δικαστών (Steve Ellner, 2001: 18).

Το Σύνταγμα τονίζει τη σπουδαιότητα της δημιουργίας της συμμετοχικής δημοκρατίας (Molina ο.α στον Daniel Levine, 2002: 266). Τα άρθρα 225-237 μειώνουν την συγκέντρωση εξουσίας από την κυβέρνηση, ενώ ενισχύουν τις εξουσίες του προέδρου. Ο στρατός, γίνεται αυτόνομο όργανο που αναλαμβάνει έναν ευρύτατα συνταγματικό ρόλο στα αστικά θέματα (άρθρα 322-332) (Daniel Levine, 2002: 266). Ενώ τέλος, το δικαστικό σύστημα μεταρρυθμίζεται και οι δικαστές διορίζονται με δημόσιες εξετάσεις και όχι απευθείας από το κοινοβούλιο, όπως ίσχυε παλιότερα (Constitution of the Bolivarian Republic of Venezuela ο.α. στο Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:41).

Τον Δεκέμβριο του 1999 το νέο σύνταγμα επικυρώνεται από το 71% των ψηφοφόρων. Η λαϊκή ετυμηγορία εγκρίνει τελικά το νέο Σύνταγμα, το οποίο θεσμοθέτησε ως συνταγματικές τις περισσότερες από τις δομικές αλλαγές που επιθυμούσε ο Chavez. Ο ίδιος δήλωσε ότι αυτές οι αλλαγές ήταν απαραίτητες, προκειμένου να ξεκινήσει το κοινωνικό του πρόγραμμα (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:41).

3.7 Το πραξικόπημα του 2002

Η κατάσταση της χώρας πριν το πραξικόπημα του Απριλίου του 2002, χαρακτηριζόταν από μια σειρά απεργιών και διαδηλώσεων που για μια ακόμη φορά αποδείκνυαν τη φοβερή πόλωση που υπήρχε μεταξύ των τάξεων της Βενεζουέλας. Σε αυτές τις πιέσεις της αντιπολίτευσης, ο Chavez, όχι μόνο παρέμεινε ανένδοτος, αλλά προχώρησε και στην απόλυση του προέδρου της PDVSA (κρατικής πετρελαϊκής εταιρείας). Το γεγονός αυτό επιδείνωσε ακόμη περισσότερο τη κατάσταση καθώς η αντιπολίτευση επιστράτευσε ακόμη περισσότερες διαδηλώσεις κατά της κυβέρνησης.

Οι πορείες της αντιπολίτευσης πραγματοποιούνταν στις πλούσιες περιοχές ανατολικά του Καρακάς, ενώ οι πορείες υποστήριξης του Προέδρου Chavez λάμβαναν χώρα στις φτωχές δυτικές συνοικίες της χώρας (Hellinger ο.α. στον Barry Cannon, 2004: 295). Οι διαδηλώσεις αυτές κατέληξαν σε μια γενική πορεία, στις 11 Απριλίου του 2002, όπου συμμετείχαν πάνω από ένα εκατομμύριο πολίτες του Καρακάς. Η πορεία ήταν ειρηνική, αλλά μετά την αυθόρμητη κατάληξή της στο

προεδρικό παλάτι (όπου γίνονταν αντιδιαδήλωση από υποστηρικτές του Chavez), οι ένοπλες δυνάμεις του Chavez προσπάθησαν να σταματήσουν το πλήθος, ενώ μια ομάδα μασκοφόρων σκοπευτών άνοιξε πυρ κατά των διαδηλωτών (Kirk Hawkins, 2003: 1144).

Αντίθετα, ο Μάνος Σαριδάκης αναφέρει ότι άντρες της μητροπολιτικής αστυνομίας που ελέγχονταν από την αντιπολίτευση και από τον αντιτσαβικό και ακραία φιλοαμερικανικό δήμαρχο του Καρακάς Αρτούρο Πένια, είχαν πάρει θέσεις ως ελεύθεροι σκοπευτές σε διάφορα κτίρια του Καρακάς, ενώ παράλληλα ένα μειοψηφικό τμήμα της ηγεσίας του στρατού είχε ταχθεί με τους πραξικοπηματίες (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:31). Το αποτέλεσμα, ήταν να δολοφονηθούν περίπου είκοσι άτομα και να υπάρξουν πολλοί τραυματίες.

Σύμφωνα με την αντιπολίτευση, χαοτική ήταν η κατάσταση που επικράτησε έξω από το παλάτι και τα περίχωρα. Υποστηρίχθηκε, μάλιστα η άποψη ότι οι ένοπλες δυνάμεις επαναστάτησαν σύμφωνα με το άρθρο 350 του Συντάγματος, το οποίο διατύπωνε ότι: οι πολίτες της Βενεζουέλας πιστοί στη δημοκρατική παράδοση και στον αγώνα για ανεξαρτησία, ειρήνη, ελευθερία μπορούν να ανακαλέσουν την υποστήριξη σε οποιοδήποτε καθεστώς, νομοθεσία ή εξουσία, που αντιτίθεται στις αρχές, αξίες και εγγυήσεις της δημοκρατίας ή που παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα (Tablante ο.α. στον Barry Cannon, 2004: 296).

Στην συνέχεια, ο Chavez παρουσιάστηκε να έχει παραιτηθεί και έτσι δημιουργήθηκε ένα «συνταγματικό κενό εξουσίας». Η κυβέρνηση από την πλευρά της απορρίπτει φυσικά τη παραπάνω δήλωση, καθώς υποστηρίζει ότι ο Πρόεδρος δεν παραιτήθηκε, αλλά ότι έπεσε θύμα απαγωγής. Στη θέση του προέδρου τοποθετήθηκε ο Pedro Carmona Estanga, ο οποίος υπήρξε πρόεδρος των Fedecamaras, της ιδιωτικής εθνικής ένωσης βιομηχάνων. Ωστόσο, ακόμη και αν υπήρχε περίπτωση παραίτησης η ανάληψη της εξουσίας από τον Carmona ήταν ενάντια στις θέσεις της Βουλής η οποία σύμφωνα με το Σύνταγμα, θα έπρεπε να επικυρώσει την παραίτηση και την ανάληψη της προεδρίας από τον αντιπρόεδρο. Τίποτα όμως από τα παραπάνω δε συνέβη και έτσι η κυβέρνηση Carmona, θεωρήθηκε αντισυνταγματική. Από τη στιγμή που ο Carmona έγινε Πρόεδρος κατήργησε τη συνταγματική τάξη, αποφάσισε την απομάκρυνση όλων των αιρετών και κρατικών εξουσιών και διόρισε νέα κυβέρνηση. Η νέα κυβέρνηση με τη σειρά της αποφάσισε να σταματήσει και την αποστολή πετρελαίου στην Κούβα (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης,

2006:32). Παρόλα αυτά, η κυβέρνηση Carmona δεν είχε βάση λαϊκής υποστήριξης αλλά ούτε και καθορισμένο πολιτικό πρόγραμμα. Με τις παραπάνω ενέργειες του, ο Carmona το μόνο που κατάφερε ήταν να αποξενώσει τα πολιτικά κόμματα, τη Συνομοσπονδία Εργατών της Βενεζουέλας (CTV) και τους διάφορους τομείς της αστικής κοινωνίας. Το αποτέλεσμα τελικά ήταν να αποχωρήσει και να δώσει και πάλι το βήμα στον Chavez (Barry Cannon, 2004: 296).

Το βιαστικό και απρόσεκτα οργανωμένο πραξικόπημα που κράτησε μόλις 38 ώρες απέτυχε χάρη στην υποστήριξη του λαού, ο οποίος αρνήθηκε να αποδεχτεί την κατάλυση της νόμιμα εκλεγμένης κυβέρνησης. Σημαντικό ρόλο έπαιξε βέβαια και η δράση της πλειοψηφίας του στρατού που παρέμεινε πιστή στον Chavez (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:33). Μετά το πραξικόπημα επικράτησε χάος, θάνατοι, συλλήψεις και βασανιστήρια πολιτών (Barry Cannon, 2004: 296). Στη προσπάθεια να ανατραπεί η παραπάνω κατάσταση χάους, πάρθηκε η απόφαση για επαναφορά του Chavez στην εξουσία (Kirk Hawkins, 2003: 1144).

Τα γεγονότα που οδήγησαν σε αυτές τις πολιτικές συγκεντρώσεις και το ποιος τελικά ευθύνεται για τους θανάτους που επακολούθησαν παραμένει αδιευκρίνιστο. Η πραγματικότητα είναι ότι το πραξικόπημα αυτό το αποδέχτηκαν οι κυβερνήσεις των ΗΠΑ, της Βρετανίας, της Ισπανίας και της Ιταλίας. Αντίθετα, τα μέλη κράτη του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών(OAS) υποστήριξαν ότι η απομάκρυνση του δημοκρατικά εκλεγμένου Chavez ήταν αντισυνταγματική. Τέλος, επίσημοι της Αμερικανικής κυβέρνησης χρησιμοποίησαν τη δημοκρατία, ως επιχείρημα για να δικαιολογήσουν την αντικατάσταση του αυταρχικού Chavez, αλλά και για να πείσουν να αναγνωριστεί το καθεστώς του Carmona (Julia Buxton, 2005: 332). Ακόμη και η δημοσίευση αναφορών σχετικά με τα επεισόδια που προκλήθηκαν και για το ποιος τελικά ευθυνόταν αναδεικνύει για μια ακόμη φορά το πόσο πολωτική ήταν η κατάσταση, καθώς η κάθε πλευρά έριχνε την ευθύνη για τα επεισόδια στην άλλη (Barry Cannon, 2004: 295).

Μετά την αποτυχία του πραξικοπήματος, η αντίπαλη προς τον Chavez παράταξη ενεπλάκη σε μια σχεδιασμένη εκστρατεία ανυπακοής που περιλάμβανε αποκλεισμούς λεωφόρων και μαζικές διαδηλώσεις. Η πόλωση αυτή επιδεινώθηκε με μια μεγάλη εθνική απεργία που ξεκίνησε στις 2 Δεκεμβρίου του 2002. Η απεργία αυτή, αρχικά προοριζόταν να είναι μικρής διάρκειας, αλλά καθώς ο Chavez αρνήθηκε να υποχωρήσει, η απεργία συνεχίστηκε. Μάλιστα, ο Chavez προχώρησε και στην

επιβολή ποινών κατά της αντιπολίτευσης. Συγκεκριμένα, απέλυσε σχεδόν το ένα τρίτο του εργατικού δυναμικού της PDVSA, ενώ αξιοσημείωτο παραμένει το γεγονός ότι η απόλυση των υψηλόβαθμων στελεχών της εταιρείας έγινε κατά τη διάρκεια ενός τηλεοπτικού προγράμματος.

Παρόλο που, η απεργία απέτυχε να εκπληρώσει τους αρχικούς της στόχους, κατάφερε τελικά να επιδεινώσει την οικονομική κατάσταση της χώρας, μειώνοντας κατά πολύ τα έσοδα που προέρχονταν κυρίως από την παραγωγή πετρελαίου (Julia Buxton, 2005: 332). Χαρακτηριστικό, ήταν ότι οι υπουργοί οικονομικών πάγωσαν την τιμή συναλλάγματος και άρχισαν να επιβάλλουν ελέγχους στις τιμές, στην προσπάθειά τους να εξισορροπήσουν το δημοσιονομικό έλλειμμα και να επιβραδύνουν την κατηφορική πορεία της οικονομίας της χώρας. (Kirk Hawkins, 2003: 1144). Η κατάσταση αυτή συνεχίστηκε για τέσσερις μήνες και επεκτάθηκε σε όλα τα επίπεδα. Ο συμβιβασμός, σαν λύση από την πλευρά της κυβέρνησης του Chavez με την αντίθετη παράταξη απορρίφθηκε με βάση την εντολή που είχε δεχτεί η κυβέρνηση από το εκλογικό σώμα. Αυτό ωστόσο συνέβη εις βάρος της ενότητας της συμμαχίας του Πατριωτικού Πόλου (PP), καθώς υπήρξαν δυνάμεις που επιδίωκαν το συμβιβασμό ως εναλλακτική λύση.

3.8 Το φαινόμενο *Chavismo*

Ο όρος *Chavismo*, αναφέρεται στο στυλ ηγεσίας του Hugo Chavez, καθώς και στις ιδέες με τις οποίες συνδέεται και τις οποίες προωθεί (Julia Buxton, 2005:328). Το κίνημα αυτό, εμφανίζεται τη δεκαετία του '90 και χτίζεται γύρω από την πολιτική φιγούρα του Chavez. Κύριος στόχος του κινήματος είναι η ριζική αλλαγή της κοινωνίας. Το κίνημα μπορεί να χαρακτηριστεί προσωποπαγές, με ισχυρή αριστερή ρητορική και ισχυρές συμμαχίες. Ωστόσο, το πρόσωπο κλειδί είναι και παραμένει ο Chavez (Cristobal Valencia Ramirez, 2005:79-80).

Η ιδεολογία του *Chavismo*, είναι γνωστή ως Μπολιβαρισμός και είναι εμπνευσμένη από τις δράσεις και τις φιλοσοφίες ιστορικών προσωπικοτήτων του δεκάτου ενάτου αιώνα, όπως του Simon Bolivar, του Simon Rodriguez και του Ezequiel Zamora (στρατιωτικός ηγέτης κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου). Παράλληλα, ενσωματώνει απόψεις από διάφορες ιδεολογίες και θεωρίες, όπως από το σοσιαλισμό, τις ιδέες του Ρουσσώ για άμεση δημοκρατία, ακόμη και από τον Χριστιανισμό (Julia Buxton, 2005: 339).

Ωστόσο, η αυτοπεποίθηση του Chavez και ο χαρακτήρας του είναι τα στοιχεία εκείνα που ενώνουν τους υποστηρικτές του κινήματος και όχι συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες που τους υπόσχεται η Μπολιβαριανή ιδεολογία. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό γνώρισμα του κινήματος του Chavez είναι ότι στερείται οργανωτικών δομών, ενώ ιδεολογικά αποτελεί ένα συνασπισμό πολλών κομμάτων, συνδέσμων και ατόμων (Kirk Hawkins, 2003: 1149).

3.9 Σύγκριση του Chavismo με το παλιό καθεστώς και το πρόβλημα νομιμοποίησης που τίθεται

Το μοντέλο Punto Fijo που ίσχυε, μέχρι και πριν την εκλογή του Chavez έχει επηρεάσει σημαντικά τις λειτουργικές πρακτικές ακόμη και του Chavismo. Με άλλα λόγια, οι στρατηγικές των δυο κομμάτων της Δημοκρατικής Δράσης (AD) και του Χριστιανοκοινωνικού κόμματος της Βενεζουέλας (COPEI) καθώς και το δίκτυο που είχαν δημιουργήσει υιοθετήθηκαν από τη κυβέρνηση του Chavez. Αυτή η συνέχεια, οδήγησε στον εκτοπισμό και στον αποκλεισμό όλων εκείνων που είχαν υποστηρίξει το μοντέλο Punto Fijo και στην αντικατάστασή τους με όλους εκείνους που είχε το ίδιο περιθωριοποιήσει.

Αυτή είναι μια εξήγηση για την ακραία πολωτική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα επί προεδρίας Chavez. Το πρόγραμμα της κυβέρνησης του Chavez επηρέασε αρνητικά τα κεκτημένα δικαιώματα ομάδων, κομμάτων και οργανισμών που είχαν επωφεληθεί από την συμφωνία του Punto Fijo. Στην πραγματικότητα, ο Chavez περιόρισε την κηδεμονία του πολιτικού συστήματος της χώρα από τα δυο προηγούμενα πολιτικά κόμματα και έθεσε τέρμα στον πολιτικό έλεγχο των κομμάτων που απολάμβαναν όλα αυτά τα πλεονεκτήματα για μια περίοδο 40 χρόνων. Τα προνομιά κόμματα του παρελθόντος έχασαν ξαφνικά την πρόσβαση που είχαν στη εξουσία και την επιρροή που ασκούσαν. Έτσι λοιπόν, όσοι κέρδισαν επιρροή και ευκαιρίες επί προεδρίας Chavez είχαν ιδιαίτερα συμφέροντα πλέον, να στηρίζουν και να υπερασπίζονται τον Chavez και την κυβέρνησή του. Όλα τα παραπάνω, ωστόσο καθιστούν τρωτή τη κυβέρνηση του Chavez, ενώ παράλληλα ενισχύουν το προφανές πρόβλημα νομιμοποίησης που δημιουργείται (Julia Buxton, 2005: 342).

Ενώ, οι κριτικοί συμφωνούσαν ότι η προσέγγιση που ακολουθήθηκε από την πολιτικά άπειρη κυβέρνηση του Chavez, με σκοπό την επίτευξη της Μπολιβαριανής επανάστασης, ήταν εκ φύσεως αυταρχική, αυτό που επιβεβαιώνεται είναι το γεγονός

ότι το κίνημα Chavismo χαρακτηρίζεται περισσότερο από μια συνέχεια της κατάστασης του Punto Fijo παρά από μια αλλαγή στην πολιτική κατάσταση της χώρας. Και οι δυο, τόσο η κυβέρνηση Chavez, όσο και οι πολιτικές δυνάμεις του παρελθόντος, στηρίχθηκαν στην πολιτικοποίηση του κράτους, στη διατήρηση της εξουσίας, ενώ παράλληλα αρνήθηκαν να ακουστεί η φωνή των αντιπάλων τους, με την αιτιολογία ότι ήταν αντίθετοι με το εθνικό συμφέρον (Julia Buxton, 2005: 345). Στην παθιασμένη υπεράσπιση της φιλελεύθερης δημοκρατίας πολλοί από τους εχθρούς του Chavez εξιδανίκευαν τη δημοκρατική φύση του πολιτικού συστήματος Punto Fijo, που ίσχυε πριν την εκλογή του. Ωστόσο, παρέβλεψαν το γεγονός ότι αυτό που έχει απομείνει ως παρακαταθήκη από το προηγούμενο πολιτικό σύστημα, είναι ότι και η σύγχρονη μορφή διακυβέρνησης εξακολουθεί να αποκλείει, να είναι αντιδημοκρατική, με εξαίρεση ότι έχει πλέον ενσωματώσει τα φτωχά στρώματα και έχει περιθωριοποιήσει την ελίτ.

Παρόλο που ο Chavez εκλέχθηκε δημοκρατικά πρόεδρος, με τη πλειοψηφία των ψήφων, στις εκλογές του 1998 και επανεκλέχθηκε με αυξημένη πλειοψηφία το 2001, οι αντίπαλοι του ποτέ δεν αναγνώρισαν τη κυβέρνησή του ως νόμιμη. Συγκεκριμένα, οι πολιτικοί του αντίπαλοι δεν παραδέχτηκαν την εντολή που είχε η κυβέρνηση από το λαό για να θέσει σε εφαρμογή το πρόγραμμα του που ονομαζόταν «Μπολιβαριανή Επανάσταση», ακόμη και όταν διεξάγονταν δημοψηφίσματα για κάποια κρίσιμα σημεία του σχεδίου και η έκβαση τους ήταν τελικά η υποστήριξη των κυβερνητικών προτάσεων από το λαό (Damarys Canache, 2002: 70).

4. Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ CHAVEZ

4.1 Πολιτικό πρόγραμμα Chavez

Ο Chavez, εμμένοντας στις προεκλογικές του υποσχέσεις και έχοντας εγκρίνει το νέο Σύνταγμα προχωρά στην εφαρμογή του πολιτικού του προγράμματος, που περιλαμβάνει αναδιανομή της γης, προγράμματα στέγασης, μόρφωσης, περίθαλψης και παιδείας για τους φτωχούς. Η κυβέρνηση Chavez, επιχειρεί να μεταβάλλει το πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον, μέσω ενός προγράμματος συνταγματικής μεταρρύθμισης και αλλαγής των καθιερωμένων δομών και θεσμών. Το Σύνταγμα του 1999, αναδιοργάνωσε το σύστημα απονομής δικαιοσύνης, το εθνικό εκλογικό συμβούλιο, ενώ παράλληλα διαμόρφωσε τις κρατικές δυνάμεις, μια διαδικασία που συνοδεύτηκε από μια περιεκτική αναδιάταξη προσωπικού σε πολλούς κρατικούς οργανισμούς. Χαρακτηριστικό είναι και το γεγονός ότι η κυβέρνηση επιχειρήσει να παρακάμψει την αναποτελεσματική και δυσλειτουργική κρατική γραφειοκρατία, χρησιμοποιώντας τις ένοπλες δυνάμεις, οι οποίες ανέλαβαν να διεκπεραιώσουν κοινωνικά προγράμματα υποδομής, στα πλαίσια του Σχεδίου Bolivar που προωθήθηκε το 1999 (Julia Buxton, 2005: 337).

Το στρατιωτικοπολιτικό πρόγραμμα Bolívar 2000, όπως ονομάστηκε είχε ως σκοπό να προκαλέσει ένα ισχυρό πλήγμα στο τομέα της γραφειοκρατίας. Ο στρατός, συμμετείχε ενεργά σε διάφορες δραστηριότητες, όπως στην κατασκευή εθνικών οδών, στην ανακαίνιση σχολείων και νοσοκομείων. Το πρόγραμμα, κατάφερε να επιτύχει ότι απέτυχαν μήνες γραφειοκρατικών διαδικασιών. Ο Πρόεδρος μάλιστα υπογράμμιζε το χαμηλό κόστος του προγράμματος και το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι πληρώνονταν κανονικά. Τα άμεσα αποτελέσματα του προγράμματος συντάραξαν, τους επιχειρηματίες καθώς φοβήθηκαν ότι το πρόγραμμα Bolívar 2000 θα αντικαθιστούσε το σύστημα των συμβάσεων των δημοσίων έργων με τον ιδιωτικό τομέα (Steve Ellner, 2001: 18).

Μετά το 2002, υπήρξαν περισσότερες αλλαγές στο τομέα της κοινωνικής πολιτικής, με την εισαγωγή προγραμμάτων που ονομάζονταν «Αποστολές». Συγκεκριμένα, προωθήθηκαν προγράμματα στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας και των νοικοκυριών, τα οποία διοικούνταν από σύνθετες ομάδες και οργανισμούς που λειτουργούσαν κυρίως ανεξάρτητα, από τα υπουργεία και τη κυβέρνηση Chavez (Julia Buxton, 2005: 337).

Κάθε αποστολή που έθετε σε εφαρμογή η κυβέρνηση Chavez αφορούσε και ένα κρίσιμο κοινωνικό θέμα. Επρόκειτο ουσιαστικά για προγράμματα που όπως αναφέραμε δεν ταυτίζονται πλήρως με το κράτος, καθώς είχαν το δικό τους προϋπολογισμό και στηρίζονταν στη λαϊκή συμμετοχή, μέσω αντίστοιχων επιτροπών και κοινοτήτων. Σημαντική υποστήριξη σε αυτές τις αποστολές έδινε και ο στρατός. Από τις πρώτες αποστολές που εφαρμόστηκαν ήταν αυτές που αφορούσαν την εκπαίδευση. Η «αποστολή Ρόμπινσον» σκοπό είχε να διδάξει ανάγνωση, γραφή και αριθμητική στους αναλφάβητους ενήλικες. Η «αποστολή Ρίμπας» παρείχε συμπληρωματική δευτεροβάθμια εκπαίδευση και αντίστοιχο απολυτήριο σε πολίτες που είχαν εγκαταλείψει το σχολείο. Ενώ τέλος, η «αποστολή Σουκρέ» είχε ως στόχο την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων και την απόκτηση πανεπιστημιακών πτυχίων (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:44-45).

Στον τομέα της υγείας, εφαρμόζεται ακόμη μια αποστολή που σκοπό έχει τη δωρεάν παροχή υγειονομικής περίθαλψης σε όλους τους πολίτες της χώρας και ειδικότερα σε αυτούς των φτωχότερων κοινωνικών στρωμάτων. Μάλιστα, με το άρθρο 84 του συντάγματος κατοχυρώνονταν και ο αυστηρά δημόσιος και λαϊκός χαρακτήρας της υγειονομικής περίθαλψης και απαγορευόταν ρητά κάθε ιδιωτικοποίηση ή ιδιωτική ανάπτυξη της (Σύνταγμα της Βενεζουέλας: <http://users.hol.gr/~emvenath/ecogr.html>). Αξιοσημείωτο, είναι το γεγονός ότι οι αποστολές υγείας στελεχώθηκαν κυρίως από Κουβανούς γιατρούς, καθώς οι γιατροί της Βενεζουέλας προέρχονταν από ανώτερα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα και ήταν απρόθυμοι να αναλάβουν τέτοιους ρόλους. Παράλληλα, τέθηκε σε εφαρμογή και μια ακόμη αποστολή που σκοπό είχε την οικοδόμηση χιλιάδων νέων κατοικιών για τους φτωχούς και τους άστεγους. Τέλος, στον τομέα της σίτισης, εφαρμόζεται η αποστολή Mercal, η οποία παρέχει τα βασικά είδη διατροφής σε πολύ χαμηλές τιμές. Επόμενο βήμα αποτελεί η ίδρυση μιας αντίστοιχης εταιρείας η οποία με ένα δίκτυο διανεμητικών καταστημάτων, σκοπό έχει να σπάσει το ολιγοπώλιο των σουπερμάρκετ. Τελικά, η εταιρεία Mercal καταφέρνει να γίνει η δεύτερη μεγαλύτερη εταιρεία της χώρας μετά την PDVSA (Κρατική πετρελαϊκή εταιρεία) (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:49).

Το ζήτημα της γης, έχει κεντρική σημασία σε μια χώρα όπου τα τελευταία χρόνια κυρίαρχο ρόλο παίζει η βιομηχανική και κυρίως η πετρελαϊκή ανάπτυξη. Ενώ,

η Βενεζουέλα έχει τεράστιες εύφορες εκτάσεις και δυνατότητες μόνο το 6% του ΑΕΠ της προέρχεται από την αγροτική παραγωγή. Η πρώτη προσπάθεια παρέμβασης της κυβέρνησης Chavez στο ζήτημα της γης έγινε με ένα από τα 49 διατάγματα του Δεκεμβρίου του 2001, το οποίο και στόχευε στη σχετικά ήπια αναδιάρθρωση της αγροτικής παραγωγής και στην ενασχόληση περισσότερων πολιτών της Βενεζουέλας με αυτήν. Η πολιτική που εφαρμόζεται, τελικά επιτρέπει σε κάθε πολίτη της χώρας ηλικίας 18-25 να καταθέσει αποδείξεις ότι είναι ακτήμονας. Σε αυτούς που συμμετέχουν στο πρόγραμμα παραχωρείται μια αγροτική έκταση για κατοικία και για καλλιέργεια. Εάν η έκταση καλλιεργηθεί για τρία συνεχόμενα έτη, αποδίδεται σε αυτούς τίτλος ιδιοκτησίας, τον οποίο μπορούν να κληροδοτήσουν, αλλά απαγορεύεται να πουλήσουν σε τρίτους. Η γη που μοιράζεται με αυτόν τον τρόπο διακρίνεται σε δημόσιες-κρατικές εκτάσεις, εκτάσεις που κάποιος ισχυρίζεται ότι τους ανήκουν, αλλά η κυβέρνηση αμφισβητεί και σε ακαλλιέργητες ιδιωτικές εκτάσεις (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:52). Η ενίσχυση και η αναδιάρθρωση της αγροτικής παραγωγής καθώς και η αναδιανομή της γης εξυπηρετεί ακόμη έναν στόχο της κυβέρνησης, αυτόν της αποκέντρωσης και της αποσυμφόρησης των πόλεων (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:55).

Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι ο Chavez επιτίθεται σε νεοκορπορατιστικές διευθετήσεις όπως στις τριμερείς επιτροπές εργαζομένων, εργοδοτών και κρατικής αντιπροσώπευσης, ενώ παράλληλα αμφισβητεί τη νομιμότητα της κύριας εργατικής ομοσπονδίας, της Συνομοσπονδίας των Εργαζομένων της Βενεζουέλας (Confederacion de Trabajadores de Venezuela - CTV) (Steve Ellner, 2001: 7). Παράλληλα, με νέο δημοψήφισμα και ποσοστό 60% καταφέρνει να περάσει το μέτρο της «κρατικής επιμέλειας» των εκλογών σε όλα τα συνδικάτα για την ανάδειξη της τριτοβάθμιας ηγεσίας τους, οι οποίες γίνονται για πρώτη φορά με άμεσο τρόπο (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:42).

Γεγονός αποτελεί ότι η κυβέρνηση Chavez φαίνεται να ενθαρρύνει τους νέους αγρότες που αποκτούν γη, ώστε να οργανώνονται σε συνεταιρισμούς. Προωθεί πολιτικές για τους ιθαγενείς ινδιάνικους πληθυσμούς της χώρας, παρέχοντας τους τα μέσα για την ενίσχυση της παράδοσής τους. Επιδιώκει την ενίσχυση της πολιτικοποίησης και της ενασχόλησης των πολιτών με τα κοινά, ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνει την πολιτική και κοινωνική δράση των εξαθλιωμένων και περιθωριοποιημένων κατοίκων των φτωχότερων περιοχών. Επιπρόσθετα, καλεί για

άμεση συμμετοχή των πολιτών με δημοψηφίσματα, λαϊκά συμβούλια και εθελοντική εργασία σε κοινωνικό-στρατιωτικά προγράμματα (Steve Ellner, 2001: 7). Τέλος, ο Chavez συγκρούεται ανοικτά με το οικονομικό και θρησκευτικό κατεστημένο της χώρας και προχωράει σε μια σειρά μέτρων που έχουν ως απώτερο στόχο την άνοδο του βιοτικού επιπέδου του λαού (http://exandas.ert.gr/archive/Venezuela/linkNo1_01.asp).

4.2 Οικονομική πολιτική

Παρόλο που ο Chavez στερούνταν, χωρίς αμφιβολία, ενός οικονομικού προγράμματος που θα χαρακτηρίζονταν από συνοχή και συνέπεια, έβαλε φραγμό στις διαδεδομένες ιδιωτικοποιήσεις. Το πρωταρχικό πρόγραμμα του 1997, αγκάλιασε το παραδοσιακό αριστερό μοντέλο κρατικού παρεμβατισμού στην οικονομία, γεγονός που περιλάμβανε κρατική ιδιοκτησία στρατηγικών τομέων και μερικό έλεγχο των οικονομικών επιχειρήσεων καθώς και της παραγωγής βασικών εμπορευμάτων. Συγκεκριμένα, το σύνταγμα του 1999 απαγορεύει την πώληση μετοχών της κρατικής πετρελαϊκής εταιρείας PDVSA, ενώ το υπουργείο ενέργειας και ορυχείων δηλώνει ότι θα επανεξετάσει τους όρους οκτώ συμβολαίων πετρελαίου που είχαν υπογραφεί με τον ιδιωτικό τομέα. Ταυτόχρονα το σύνταγμα, εγγυάται τον κρατικό έλεγχο του κοινωνικού συστήματος ασφάλειας. Χαρακτηριστικό είναι επίσης ότι ο Chavez ευνοεί τη δημιουργία στρατηγικών συνεταιρισμών έναντι ιδιωτικοποιήσεων, όπως στην περίπτωση της βιομηχανίας αλουμινίου και της ναυπηγικής εταιρείας DIANCA (Steve Ellner, 2003:152).

Ωστόσο, από το 1998 και έπειτα το εκλογικό πρόγραμμα του Chavez αφήνει ανοιχτή μια ποικιλία επιλογών στο ξένο κεφάλαιο, παρέχοντας μεγαλύτερη ευελιξία (Steve Ellner, 2001: 11). Ο Chavez παρόλο που αποδέχεται την επιλεκτική ιδιωτικοποίηση, συνεχίζει να «επιτίθεται» στο νεοφιλελευθερισμό, τόσο στο εσωτερικό, όσο και το εξωτερικό. Εξακολουθεί να δηλώνει ότι θα ανέστρεφε την τάση που ίσχυε μέχρι τότε να παρέχεται αυξημένος έλεγχος των τομέων υγείας, εκπαίδευσης και διαχείρισης του πετρελαίου από ιδιωτικά συμφέροντα. Συνεπώς, η διοίκησή του ανέβαλλε τις ιδιωτικοποιήσεις, ενώ παράλληλα περιόρισε και τα κέρδη των ιδιωτικών εταιρειών που διοικούσαν πρόσφατα το ιδιωτικό σύστημα των κεφαλαίων συνταξιοδότησης. Τέλος, η κυβέρνηση Chavez προέβη στο κλείσιμο τμημάτων και πανεπιστημιούπόλεων δυο σημαντικών ιδιωτικών ιδρυμάτων ανώτατης

εκπαίδευσης επειδή είχαν αποτύχει να λάβουν επίσημη έγκριση σε επίπεδο ακαδημαϊκών απαιτήσεων (Steve Ellner, 2001: 19).

Η πραγματικότητα είναι ότι η οικονομική πολιτική που ακολουθεί ο Chavez διαφέρει και απέχει σε μεγάλο βαθμό από τις νεοφιλελεύθερες συνταγές. Αξιοσημείωτο είναι τέλος το γεγονός ότι παρά τη βαθιά οικονομική κρίση, τους δείκτες ανεργίας που έφταναν το 15% και τη μείωση του ΑΕΠ κατά το 1999, είναι σχεδόν εκπληκτικό το ότι ο Chavez εξακολουθεί τελικά να χαίρει υψηλής υποστήριξης (Maracara & Nicolas ο.α. στον Kirk Hawkins, 2003: 1143).

4.2 Στρατηγικοί σύμμαχοι και πολιτικοί αντίπαλοι

Είναι γεγονός, ότι οι πολιτικοί σύμμαχοι του Chavez προέρχονται από το στρατό και την αριστερά, δυο ομάδες οι οποίες πριν δεν είχαν την ευκαιρία να κυβερνήσουν και επομένως δεν είχαν και την απαραίτητη εμπειρία (Moises Naim, 2001:28). Η αριστερά που είχε περιθωριοποιηθεί κατά τη διάρκεια του καθεστώτος του Punto Fijo, είδε τον Chavez ως το εισιτήριο της για την εξουσία. Άλλωστε, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας και της θητείας του ως προέδρου έγινε σαφές ότι ο Chavez δεν ήταν απλά ένας στρατιωτικός που έψαχνε να βρει περιστασιακές συμμαχίες, αλλά ένας άνθρωπος της αριστεράς που τύγχανε να είναι στρατιωτικός. Οι πολιτικοί του σύμμαχοι υπήρξαν πρόσωπα με καθιερωμένες πορείες στην αριστερά όπως ο Jose Vicente Rangel, ο Luis Miquilena και ο Pablo Medina (Daniel Levine, 2002: 264).

Αδιαμφισβήτητα, η επιτυχία της στρατηγικής που ασκεί ο Chavez στηρίζεται σε πολλούς παράγοντες. Είναι κατανοητό ότι πρωταρχικά δεν μπορούσε να στηρίζεται στην άμεση υποστήριξη των λαϊκών στρωμάτων. Έτσι λοιπόν δεσμεύτηκε να προστατεύσει τα δικαιώματα περιθωριοποιημένων ομάδων όπως οι άνεργοι, οι συνταξιούχοι και οι φυλακισμένοι. Άλλωστε, η δημιουργία μεγάλων προσδοκιών δεν ήταν ο απώτερος σκοπός του. Η στρατηγική εκφοβισμού που επίσης χρησιμοποιεί είναι αξιοπρόσεκτη. Οι συχνοί υπαινιγμοί του ότι θα κινητοποιήσει τους υποστηρικτές του ενάντια στους εχθρούς του δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια απλή προειδοποίηση-απειλή. Ο Chavez, είναι ικανός να απειλήσει τους εχθρούς του, στηριζόμενος στη βεβαιότητα ότι ο πολιτικός αγώνας των αντιπάλων του δε θα οδηγήσει σε ένα ακόμη πραξικόπημα (Steve Ellner, 2001: 13).

Η πραγματικότητα είναι ότι ενώ ο Chavez διαθέτει εξαιρετική πολιτική διαίσθηση και επικοινωνιακή πολιτική, έχει απίστευτη έλλειψη ενδιαφέροντος προς τους μηχανισμούς διακυβέρνησης. Αναμφίβολα, οι πολιτικοί ηγέτες πρέπει να διαθέτουν καλούς και ικανούς συνεργάτες. Ωστόσο, όπως έχουμε ήδη προαναφέρει οι δικοί του συνεργάτες, οι πολιτικοί του σύμμαχοι δυστυχώς δεν διαθέτουν πολιτική εμπειρία. Ακόμη και οι πιο κοντινοί συνεργάτες του αναγνωρίζουν ότι ο Chavez μέχρι στιγμής απέτυχε στο σχηματισμό μιας ομάδας ατόμων με ικανότητες και δεξιότητες τέτοιες, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν τις δύσκολες προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει μια κυβέρνηση (Moises Naim, 2001:27).

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφέρουμε και τα προβλήματα που αναδύθηκαν μέσα στο κίνημα του Chavez, το οποίο αποτελούσε, όπως έχουμε ήδη αναφέρει ένα συνασπισμό πολλών διαφορετικών δυνάμεων. Οι βασικές διαφορές, αναδύθηκαν τον Φεβρουάριο του 2000 όταν τρία ηγετικά στελέχη που συμμετείχαν στο πραξικόπημα του Φεβρουαρίου του 1992 αποφάσισαν να αποχωρήσουν από το κίνημα. Οι διαφορετικές θέσεις ανάμεσα στον Chavez και τον Agias χρονολογούνται στις διαφορετικές δηλώσεις που έκαναν μετά τη αποφυλάκισή τους, ύστερα από το πραξικόπημα του 1992 (Steve Ellner, 2001: 13). Συγκεκριμένα, μετά την αποφυλάκιση του το 1994, ο Chavez κάλεσε τους ψηφοφόρους σε γενική αποχή και τους ζήτησε να κρατήσουν μια πιο σκληρή στάση απέναντι στη κυβέρνηση Caldera (1994-1999). Αντίθετα, ο Agias αποδεχόταν μια πολύ σημαντική κυβερνητική θέση και τελικά γινόταν κυβερνήτης της περιοχής Zulia. Μετά την απόσχιση του από την παράταξη του Chavez, ο Agias αντιτάχθηκε στο άρθρο 330 του νέου συντάγματος που χορηγούσε στο στρατό το δικαίωμα να ψηφίζει, μια θέση που υποστηρίχθηκε (όχι φανερά) από τους ανώτατους αξιωματικούς. Τέλος αντιτάχθηκε και στο ζήτημα των στενών σχέσεων του Chavez με τη Κούβα (Steve Ellner, 2001: 14).

Παράλληλα, διαφορές μεταξύ των αντιπροσώπων του κόμματος Κίνημα για την Πέμπτη Δημοκρατία (MVR) με αυτούς των κομμάτων Πατρίδα για όλους (Patria para Todo-PPT) και Κίνημα προς τον Σοσιαλισμό (Movimiento al Socialismo - MAS) αναδύθηκαν αναφορικά με τα άρθρα περί νομιμοποίησης των αμβλώσεων, του κρατικού ελέγχου για το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και για την επανεφαρμογή της αναδρομικής αποζημίωσης απόλυσης. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, ο Chavez πίεζε για μετριοπάθεια και το αποτέλεσμα ήταν διφορούμενα διατυπωμένα

άρθρα που παρείχαν παραθυράκια σε όσους αντιστέκονταν στις αλλαγές (Steve Ellner, 2001: 15).

Αναφορικά με τη στρατηγική που ακολουθούσε σε σχέση με τους πολιτικούς του αντιπάλους ο Chavez αποδεικνύεται εξαιρετος διπλωμάτης και ειδικός σε θέματα τακτικής. Ο Πρόεδρος τις περισσότερες φορές απειλούσε με επιθετικό τρόπο τους πολιτικούς του αντιπάλους. Στο τέλος όμως, κατέληγε να ακολουθεί τη λύση της συζήτησης και να πετυχαίνει με αυτόν τον τρόπο συμβιβασμό (Steve Ellner, 2001: 26). Για παράδειγμα, όταν κάποιος ύψωνε αντιθέσεις ενάντια στην κυβερνητική πολιτική, τότε ο Chavez απειλούσε με αντίποινα και απολύσεις (Julia Buxton, 2005: 330). Σε πάρα πολλές περιπτώσεις, απείλησε οργανισμούς εχθρικούς προς αυτόν με διάλυση ή με κινητοποιήσεις, ούτως ώστε να τους πιάσει να αποδεχτούν με αυτόν τον τρόπο τους νέους κανόνες οι οποίοι θα διευκόλυναν τις ουσιαστικές και ριζοσπαστικές αλλαγές που οραματιζόταν. Στη συνέχεια έκανε πίσω και έθετε την πρόταση μιας συμβιβαστικής συμφωνίας. Πολλοί από τους υποστηρικτές του Chavez φοβόντουσαν πως με αυτήν την αμφιταλαντευόμενη στάση του θα έχανε το παιχνίδι, αλλά τα αποτελέσματα στο τέλος ήταν πάντα υπέρ του καθώς και να εξισορροπήσει την κατάσταση πετύχαινε, αλλά κυρίως κατόρθωνε να γίνουν αποδεκτές οι προτάσεις του (Steve Ellner, 2001: 12).

4.3 Εξωτερική πολιτική

4.3.1 Διπλωματικές σχέσεις με τις ΗΠΑ

Οι δημοκρατικές κυβερνήσεις που αναδύθηκαν τις δεκαετίες 1980 και 1990 στην Λατινική Αμερική απέτυχαν να απεγκλωβιστούν από την ηγεμονία των ΗΠΑ και τελικά αποδέχτηκαν την εφαρμογή νεοφιλελεύθερων πολιτικών (Steve Ellner, 2001:21). Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, το πολιτικό σκηνικό της Λατινικής Αμερικής υποβάλλεται σε ριζικά ιδεολογικές μετατοπίσεις που δεν έχουν καμία σχέση με τη νεοφιλελεύθερη κυριαρχία των προηγούμενων δεκαετιών. Ο Chavez αποτελεί ένα σημαντικό λόγο αλλαγής του πολιτικού κλίματος της περιοχής. Η τολμηρή του διπλωματία και το προνομιακό εμπόριο που προωθεί, έχουν αναμφισβήτητα, συμβάλει στο νέο αυτό πρόσωπο της Λατινικής Αμερικής. Η εξωτερική πολιτική που ασκεί ο Chavez χαρακτηρίζεται από πολλούς ως τολμηρή και ανεξάρτητη. Στην πραγματικότητα, ο Chavez συνεισφέρει προσφέροντας μια

εναλλακτική επιλογή, απέναντι στις πολιτικές κατευθύνσεις που προωθούν είτε οι ΗΠΑ, είτε το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Συγκεκριμένα, η κυβέρνηση Chavez και το υπουργείο εξωτερικών της χώρας αντιτίθενται στη γραμμή των ΗΠΑ σε μια σειρά θεμάτων που αφορούν:

- Την αποδοχή της επανένταξης της Κούβας στον Οργανισμό των Αμερικανικών Κρατών (Organisation of American States), χωρίς «κρυφούς» όρους.
- Απαίτηση από την Αμερική, να εγκαταλείψει το πρόγραμμα αντιμετώπισης του εμπορίου ναρκωτικών στις χώρες της Λατινικής Αμερικής.
- Τη παραχώρηση άσυλου στους αντάρτες της Κολομβίας.
- Την αποδοχή του κύριου ρόλου της Βενεζουέλας, ως διαπραγματευτή με αντιπροσώπους της πολιτικής κοινωνίας της Κολομβίας και του αντάρτικου κινήματος, καθώς και τη διατήρηση των επαφών με τους τελευταίους, με απώτερο σκοπό την μείωση των απαγωγών στην περιοχή που συνορεύει η Βενεζουέλα με την Κολομβία.
- Υποστήριξη του διαλόγου πάνω στο θέμα των ιδιωτικών χρεών μεταξύ Βόρειας και Νότιας Αμερικής.
- Απόρριψη της απαίτησης των ΗΠΑ, να επιτραπούν αναγνωριστικές πτήσεις της Δίωξης των Ναρκωτικών (DEA) πάνω από την περιοχή της Βενεζουέλας (Steve Ellner, 2001:21).

Η στρατηγική που ακολουθεί ο Chavez αναφορικά με τη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής της Βενεζουέλας φαίνεται από τις δηλώσεις του κατά την διάρκεια ενός ταξιδιού στην Κίνα τον Οκτώβριο του 1999. Χαρακτηριστικά, ο Chavez υπερασπίζεται το μοντέλο ενός «πολυπολικού» κόσμου σε αντιπαράθεση με τη μονομερή ηγεμονία που επικρατεί στις μέρες μας. Η άποψη του αυτή, δηλώνει ξεκάθαρα την απόρριψη της ηγεμονίας των ΗΠΑ. Κατά τη διάρκεια του ίδιου ταξιδιού, προωθεί τα συμφέροντα του εμπορίου και των επενδύσεων της Βενεζουέλας στην Ασία με σκοπό να μειώσει την εξάρτηση που έχει η χώρα από την οικονομία των ΗΠΑ (Steve Ellner, 2001:21). Η ισχυρή του άποψη για εθνική κυριαρχία ήταν αυτή που τον οδήγησε, όπως έχει ήδη αναφερθεί, να απορρίψει τα αιτήματα των ΗΠΑ για εναέριες αποστολές με τη πρόθεση της καταπολέμησης των ναρκωτικών στη χώρα, άλλα και της προσφοράς βοήθειας του Σώματος Μηχανικών μετά τις

καταστροφικές πλημμύρες που σημειώθηκαν στη πολιτεία Vargas, το Δεκέμβριο του 1999 (Steve Ellner, 2003:156).

Ένα ακόμη δείγμα πολιτικής απαξίωσης προς την πολιτική των ΗΠΑ είναι και η προτεραιότητα που δόθηκε από τη κυβέρνηση Chavez για την είσοδο της χώρας στη οικονομική συμμαχία MERCOSUR (φιλόδοξο σχέδιο οικονομικής ενοποίησης των χωρών της Λατινικής Αμερικής). Η στρατηγική αυτή ουσιαστικά αγνοεί τα σχέδια των ΗΠΑ, που αφορούν κυρίως την επέκταση της NAFTA (Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου που έχουν υπογράψει οι ΗΠΑ, ο Κανάδας και το Μεξικό).

Απόρροια των παραπάνω, ήταν φυσικά η κυβέρνηση των ΗΠΑ να διατηρήσει μια ιδιαίτερα επιφυλακτική θέση και να παρακολουθεί στενά και από κοντά τις εξελίξεις της πολιτικής κατάστασης στη Βενεζουέλα. Το κύριο επιχείρημα των ΗΠΑ είναι ότι η Βενεζουέλα αποτελεί το προπύργιο της σταθερής και δημοκρατικής κατάστασης της περιοχής. Οι ΗΠΑ άλλωστε από την αρχή, που ο Chavez έθεσε υποψηφιότητα για τις εκλογές του 1998 εκδήλωσαν μια κριτική και ιδιαίτερα εχθρική στάση απέναντι του. Ακόμη και το Υπουργείο Εξωτερικών αρνήθηκε την αίτηση του για βίζα. Ταυτόχρονα πολλοί πολιτικοί, έχουν παραπονεθεί για την άνοδο του Chavez στην εξουσία, καθώς φοβούνται την προφανή αποσυναρμολόγηση της δημοκρατίας στην περιοχή. Η αλλαγή που σημειώθηκε και η απήχηση που έχει ο Chavez φαίνεται ξεκάθαρα από την Σύνοδο του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών (OAS) όπου τον Νοέμβριο του 2005 οι ΗΠΑ, μεθόδευσαν την θέσπιση ενός Μηχανισμού Παρακολούθησης της Δημοκρατίας, ο οποίος έχει ως κύριο σκοπό τον έλεγχο της «δημοκρατικότητας των κυβερνήσεων και των πολιτικών συστημάτων των χωρών-μελών του OAS» (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:69). Τη σφοδρή αντίθεση του Chavez συμμερίστηκαν και στήριξαν πολλές λατινοαμερικάνικες χώρες.

4.3.2 Διπλωματικές σχέσεις με την Κούβα

Ένας εξίσου σημαντικός τομέας προσοδοφόρων διπλωματικών σχέσεων που έχει αναπτύξει η Βενεζουέλα, είναι αυτός της έμπρακτης αλληλεγγύης με τη Κούβα του Castro. Η Κούβα έχει αντικαταστήσει τις ΗΠΑ, ως ο κύριος και κοντινότερος σύμμαχος της χώρας (Moises Naim, 2001:19). Η Βενεζουέλα και ο Chavez, προσφέρουν απλόχερα την υποστήριξή τους στον Castro σε μια δύσκολη εποχή, καθώς η Κούβα αποτελεί μια χώρα που εξακολουθεί να ακολουθεί μια εναλλακτική πορεία, απέναντι στον παγκόσμια κυρίαρχο νεοφιλελευθερισμό. Αντίπαλοι της

κυβέρνησης, έχουν εκλάβει αρνητικά τις στενές σχέσεις μεταξύ του Chavez και του Κουβανού Προέδρου Fidel Castro. Οι καλές σχέσεις αυτών των δυο αντρών εφοδιάζουν τους ισχυρισμούς της αντιπολίτευσης ότι η κυβέρνηση του Chavez επιχειρεί να επιβάλει ένα κομμουνιστικό, τύπου Κούβας, μοντέλο διακυβέρνησης στη Βενεζουέλα. Οι παραπάνω απόψεις, υποστηρίζονται επανειλημμένως από πολιτικούς της αντίθετης παράταξης καθώς και από τον ιδιωτικό χώρο των μέσων μαζικής επικοινωνίας (Julia Buxton, 2005: 331-332).

Ο ρόλος του Castro είναι εξαιρετικά κομβικός, καθώς πολλοί υποστηρίζουν την άποψη ότι σε αυτόν οφείλεται η πολιτική μετατόπιση του Chavez προς τα αριστερά. Η πρώτη συνεργασία μεταξύ των δυο χωρών ξεκίνησε όταν η Βενεζουέλα αποφάσισε να παράσχει απλόχερα πετρέλαιο στην Κούβα, σε τιμές αρκετά μειωμένες σε σχέση με αυτές της αγοράς. Ως αντάλλαγμα, η Κούβα έστειλε πάνω από 15.000 γιατρούς στη Βενεζουέλα, οι οποίοι στελέχωσαν τις αποστολές και αναδιαρθρώσαν ολοκληρωτικά το σύστημα υγείας της χώρας (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:66). Από τότε οι διμερείς τους σχέσεις έχουν επεκταθεί και σε άλλους τομείς όπως ανταλλαγές αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, βοήθεια σε ζητήματα τεχνολογίας και έρευνας.

4.3.3 Διπλωματικές σχέσεις με την Κολομβία

Η Κολομβία θεωρείται μια από τις πιο φιλοαμερικανικές χώρες της Λατινικής Αμερικής, αλλά και μια χώρα που πλήττεται εδώ και 60 χρόνια από τον εμφύλιο πόλεμο μεταξύ του FARC (Επαναστατικές Δυνάμεις της Κολομβίας) και των ακροδεξιών παραστρατιωτικών οργανώσεων. Οι ένοπλες Επαναστατικές Δυνάμεις της Κολομβίας, έχουν καταφέρει με διαρκείς συγκρούσεις και παρά τη παρουσία Αμερικανών στρατιωτών να ελέγχουν τεράστιες περιοχές της χώρας.

Τον Μάιο του 2004, ο στρατός της Βενεζουέλας συνέλαβε 126 Κολομβιανούς που είχαν εισέλθει παράνομα στη χώρα με την κατηγορία ότι επιδίωκαν την αποσταθεροποίηση της περιοχής. Μάλιστα, στη δίκη που ακολούθησε, 27 από αυτούς κρίθηκαν ένοχοι, ενώ οι υπόλοιποι απελάθηκαν (Center for Cooperative Research o.a. στη Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:68). Η Κολομβία συνορεύει με την ανατολικότερη επαρχία της Βενεζουέλας, την επαρχία Μαρακαΐμπο, στην οποία βρίσκονται σχεδόν όλα τα κοιτάσματα πετρελαίου. Ως αποτέλεσμα η αντιπολίτευση σε αυτήν την περιοχή έχει πολύ ισχυρά ερείσματα. Για τον ίδιο ακριβώς λόγο, οι

ΗΠΑ υποδαυλίζουν την απόσχιση αυτής της επαρχίας. Οι μυστικές υπηρεσίες της Βενεζουέλας έχουν πολύ συχνά πληροφορίες ότι αρκετοί παραστρατιωτικοί και πράκτορες των Αμερικάνων, διεισδύουν από την Κολομβία στο εσωτερικό της επαρχίας κάνοντας προπαγάνδα κατά του Chavez (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:74).

Ο Chavez είχε προσκληθεί από την κυβέρνηση της Κολομβίας τον Αύγουστο του 2007, ώστε να συμβάλλει στις διαπραγματεύσεις για την επίτευξη μιας συμφωνίας βάσει της οποίας 45 όμηροι, θα ανταλλάσσονταν με 500 αντάρτες που κρατούνταν στις κυβερνητικές φυλακές. Τελικά, τον Ιανουάριο του 2008, ύστερα από μεσολάβηση του Chavez, το FARC απελευθερώνει έξι ομήρους. Λίγο αργότερα, οι σχέσεις με την Κολομβία επιδεινώνονται εξαιτίας του Κολομβιανού προέδρου Alvaro Uribe, ο οποίος θέτει αιφνιδιαστικό τέλος στη μεσολαβητική αποστολή του Chavez για την απελευθέρωση των ομήρων. Ο Hugo Chavez κατηγορεί τον Uribe ότι αποτελεί την «πύλη μέσω της οποίας σχεδιάζεται η αμερικανική εισβολή στη Βενεζουέλα» (Ν. Κουριδάκης, 2008: 49). Ενώ, από την άλλη πλευρά η κυβέρνηση της Κολομβίας κατηγορεί τον Chavez για τις σχέσεις που έχει με τις Επαναστατικές Δυνάμεις της Κολομβίας (FARC). Στην πραγματικότητα, αιτία της κρίσης η οποία υποδαυλίζεται από τις ΗΠΑ είναι ο αγώνας ισχύος, με έπαθλο τα πετρέλαια της Βενεζουέλας, την κοκαΐνη της Κολομβίας και τον έλεγχο όλης της περιοχής. Τον Ιούλιο του 2008, οι σχέσεις της Βενεζουέλας με τη Κολομβία φαίνεται να καλυτερεύουν και πάλι μετά την απελευθέρωση της ομήρου Ingrid Betancourt (<http://www.in.gr/news/article.asp?IngEntityID=851520>) (http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1229348.stm).

4.3.4 Πολιτικό όραμα και διεθνείς σχέσεις

Η πολιτική του Chavez, στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό και έχει ως απαρχή της τη Μπολιβαριανή θεωρία, την οποία προσπαθεί να εφαρμόσει και στο τομέα των διπλωματικών σχέσεων. Συγκεκριμένα, το Μπολιβαριανό σχέδιο, αποτελεί την πραγματοποίηση ενός μεγαλεπίβολου σχεδίου, του Bolívar, ο οποίος είχε οραματιστεί τη δημιουργία ενός μοντέλου ενοποίησης στη Λατινική Αμερική, την ενοποίηση των κατοίκων των περιοχών της Κολομβίας, της Βολιβίας και του Εκουαδόρ. Ο Chavez σύμφωνα με το όραμα του Bolívar προσβλέπει σε ένα σύγχρονο συνασπισμό κρατών, μέσω πολιτικής και οικονομικής συνεργασίας, χωρίς όμως να μειώνεται η

ανεξαρτησία των κρατών. Η εθνική κυριαρχία αυτών των κρατών αποτελεί και ένα σημαντικό επιχείρημα της κριτικής που επανειλημμένα θέτει ο Chavez προς την πολιτική των ΗΠΑ (Julia Buxton, 2005: 340). Το κύριο εργαλείο που έχει στα χέρια του ο Chavez είναι η χρήση της ιστορίας για να ξυπνήσει αισθήματα ενότητας στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και να δημιουργήσει ευνοϊκούς όρους, ώστε να διαδώσει τα ιδανικά του Μπολιβαρισμού.

Παράλληλα, με διάφορες κινήσεις προσπαθεί και σε μεγάλο βαθμό, έχει καταφέρει να πείσει τους περισσότερους λαούς της Λατινικής Αμερικής ότι μπορούν να πετύχουν πολλά ενωμένοι. Κινούμενος προς αυτήν την κατεύθυνση, έχει αγοράσει κρατικά ομόλογα ύψους δισεκατομμυρίων δολαρίων από πολλές λατινοαμερικάνικες χώρες, κυρίως από τη χρεοκοπημένη Αργεντινή, τη Χιλή, την Ουρουγουάη και το Εκουαδόρ (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:67). Με αυτό τον τρόπο τις βοηθάει να αποπληρώσουν το εξωτερικό τους χρέος. Σε συμφωνία, με τις κυβερνήσεις της Αργεντινής προωθεί την εγκατάσταση ενός τεράστιου αγωγού πετρελαίου, ο οποίος θα ενώνει τις δυο χώρες και θα αποτελεί τμήμα ενός ευρύτερου δικτύου, το οποίο θα περιλαμβάνει το Περού και την Κολομβία. Τέλος, με τη Βραζιλία έχει καταλήξει σε συμφωνίες για αύξηση των αγορών των όπλων, ενώ με την Αργεντινή σε συμφωνία για αγορές μέρους της παραγωγής βοδινού. Με όλες τις παραπάνω συνεργασίες έχει φέρει κοντά τις χώρες της Λατινικής Αμερικής και έχει προετοιμάσει το έδαφος για μονιμότερες συνεργασίες.

Από τον Νοέμβριο του 2005, η Βενεζουέλα αποτελεί πλήρες μέλος της Κοινής Αγοράς του Νότου MERCOSUR, μιας ομάδας χωρών που συνεργάζονται οικονομικά και που αντιτίθενται στις προσπάθειες των ΗΠΑ να επεκτείνουν την ελεγχόμενη από αυτές Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου της Αμερικανικής Ηπείρου (ALCA), η οποία αποσκοπεί στην επιβολή του ακραίου νεοφιλελευθερισμού. Επιπλέον, ο Chavez προωθεί και την ιδέα της Μπολιβαριανής Εναλλακτικής για την Αμερική (ALBA), δηλαδή την ενίσχυση του Μπολιβαριανού μοντέλου οικονομικής συνεργασίας της Λατινικής Αμερικής, ως ολοκληρωμένη εναλλακτική απάντηση στα σχέδια των ΗΠΑ (Μιχάλης Τρίκκας ο.α. στη Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:68). Η ALBA που ιδρυτικά της μέλη είναι η Βενεζουέλα και η Κούβα, έχει ως σκοπό τη δημιουργία μια συνεργασίας ανταλλαγής ειδών. Άλλο ένα επίσης σημαντικό βήμα αποτελεί και η TELESUR. Η TELESUR αποτελεί ένα δίκτυο νότιων Αμερικανικών ΜΜΕ που ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του Chavez το Δεκέμβριο

του 2005. Το δίκτυο αυτό προορίζεται να παρουσιάζει περιφερειακά και πολιτικής σημασίας γεγονότα, σε αντιδιαστολή με το μονοπώλιο των ιδιωτικών μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Αναφορικά με τη MERCOSUR, είναι αλήθεια ότι πρόκειται για μια ισχυρά οικονομική οντότητα. Τα ιδρυτικά της μέλη και οι κύριοι συμμετέχοντες είναι η Βραζιλία, η Αργεντινή, η Ουρουγουάη και η Παραγουάη, με συνεργαζόμενα μέλη την Βολιβία, τη Χιλή, το Περού και το Μεξικό σαν παρατηρητή. Η ένταξη της Βενεζουέλας, στην MERCOSUR ήταν ιδιαίτερα σημαντική για την ενδυνάμωση της από τις συνεχείς οικονομικές κρίσεις, λόγω της σημαντικότητάς της Βενεζουέλας ως οικονομικής δύναμης. Ωστόσο, και για την ίδια τη Βενεζουέλα η ένταξή της στη συμμαχία αποτελεί ένα θετικό βήμα, καθώς τα τελευταία χρόνια οι ΗΠΑ προσπαθούν να την απομονώσουν από διεθνείς οργανισμούς, όπως από τον ΟΗΕ και τον ΟΑΣ (Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών).

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι το μονοπώλιο της διεθνούς δανειοδότησης (και μάλιστα υπό τους όρους και τις επιταγές της νεοφιλελεύθερης ατζέντας) δείχνει να απειλείται από την δημιουργία της πολλά υποσχόμενης Τράπεζας του Νότου (Χριστίνα Πάντζου, 2007:42). Στις 9 Δεκεμβρίου 2008, επτά χώρες της Λατινικής Αμερικής (Αργεντινή, Βολιβία, Βραζιλία, Εκουαδόρ, Παραγουάη, Βενεζουέλα και Ουρουγουάη) ιδρύουν την Τράπεζα του Νότου (Banco del Sur). Η έδρα της θα βρίσκεται στην πρωτεύουσα της Βενεζουέλας, το αρχικό της κεφάλαιο θα ανέρχεται σε 7 δις δολάρια και θα διοικείται από μια επιτροπή που θα στελεχώνουν οι υπουργοί οικονομικών των κρατών μελών. Η πρώτη φάση της χρηματοδότησης θα είναι ασύμμετρη, με κύριους χρηματοδότες τη Βενεζουέλα και τη Βραζιλία, ενώ το αρχικό της κεφάλαιο θα χρηματοδοτεί έργα ανάπτυξης της περιφέρειας με ιδιαίτερα χαμηλά επιτόκια (<http://indy.gr/analysis/i-trapeza-toy-notoy-kai-i-2018mpolibariani2019-3c7rimatodotisi>).

Η ιδέα της ίδρυσης της Τράπεζας του Νότου ξεκίνησε από τον πρόεδρο της Βενεζουέλας, Hugo Chavez, το Δεκέμβριο του 2006, σε μια προσπάθεια να περιορίσει την επιρροή των ΗΠΑ και των διεθνών χρηματοδοτικών οργανισμών, τους οποίους έχει χαρακτηρίσει ως φερέφωνα της Ουάσιγκτον. Η δημιουργία της, παρέχει ένα μέσο ενίσχυσης της οικονομικής αυτονομίας της Νοτίου Αμερικής, καθώς ελέγχεται από τα κράτη της ηπείρου. Μακροπρόθεσμοι στόχοι της τράπεζας, είναι η προσέλκυση οικονομικών επενδύτων, η χρηματοπιστωτική ανεξαρτησία των χωρών

από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα καθώς και η σταδιακή ένταξη όλων των χωρών της Λατινικής Αμερικής στην Τράπεζα, από το Μεξικό μέχρι την Αργεντινή. Ένα από τα πρώτα έργα που πρόκειται να χρηματοδοτήσει η Τράπεζα του Νότου είναι ο αγωγός φυσικού αερίου που θα συνδέει την Αργεντινή με τη Βενεζουέλα (<http://indy.gr/analysis/i-trapeza-toy-notoy-kai-i-2018mpolibariani2019-3c7rimatodotisi>).

Σύμφωνα με την ιδρυτική της συνθήκη στόχος της Τράπεζας του Νότου είναι: *«Η χρηματοδότηση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των χωρών μελών με τρόπο ισότιμο και αξιόπιστο, η μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των χωρών, η προώθηση της ενοποίησης τους, καθώς και η ισομερής κατανομή των επενδύσεων»*. Ελπίδα των λατινοαμερικανών, είναι η υιοθέτηση κοινού νομίσματος, κάτι που απεύχονται οι ΗΠΑ γιατί, εκτός των άλλων, θα αποδυναμωθεί επιπλέον το αμερικανικό δολάριο. Τέλος, η νέα τράπεζα δεσμεύτηκε να δίνει στη δημοσιότητα όλα τα πρακτικά των συνεδριάσεών της, ενώ οι διευθυντές της θα είναι υπόλογοι στη δικαιοσύνη, κάτι το οποίο δεν ισχύει για τους άλλους διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς, οι διευθυντές των οποίων προστατεύονται από πλήρη ασυλία (<http://indy.gr/analysis/i-trapeza-toy-notoy-kai-i-2018mpolibariani2019xrimatodotisi>).

Μια ακόμη αλλαγή πολιτικού σκηνικού στην περιοχή αποτελεί και η εκλογή του Eno Morales στη Βολιβία, τον οποίο είχε στηρίξει ο Chavez κατά τη διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας. Οι δυο πρόεδροι σύναψαν μια σειρά από συμφωνίες κυρίως στο ενεργειακό και πετρελαϊκό τομέα, στους τομείς τεχνολογίας, εκπαίδευσης και πολιτισμού. Τόσο ο Chavez όσο και ο Morales πέρα από την ασαφή ρητορική περί «σοσιαλισμού του 21^{ου} αιώνα» εγκαινιάζουν με τις συνταγματικές τους μεταρρυθμίσεις ένα πολιτικό σκηνικό που πριν μερικά χρόνια θα φαινόταν αδιανόητο (Χριστίνα Πάντζου, 2007:37).

Οι διεθνείς κινήσεις του Chavez δεν περιορίζονται μόνο στη Λατινική Αμερική, καθώς βρίσκεται σε συνεχή επαφή και με τις αραβικές χώρες, λόγω του πετρελαίου. Από το 1999, ο Chavez έχει ταξιδέψει στο Ιράν έξι φορές, ενώ έχει συναντηθεί τέσσερις φορές με τον Πρόεδρο του Ιράν Αχμαντινετζάντ τα τελευταία δυο χρόνια. Στα πλαίσια αυτών των συναντήσεων, έχουν υπογραφεί 186 συμφωνίες οικονομικής, στρατιωτικής και τεχνικής συνεργασίας, συνολικού ύψους άνω των 20 δις. δολαρίων (Ελευθεροτυπία, 2007:44). Μάλιστα, σε μια πρόσφατη σύνοδο του ΟΠΕΚ, τόσο ο Chavez όσο και ο Αχμαντινετζάντ, πρότειναν την ίδρυση ειδικής

τράπεζας των πετρελαιοπαραγωγών χωρών και τη συναλλαγή σε ευρώ. Η στάση, όμως της Σαουδικής Αραβίας, ως βασικού συμμάχου των ΗΠΑ, στο καρτέλ του ΟΠΕΚ μπλόκαρε την απόφαση για κατάργηση του δολαρίου. Όλα αυτά αποκαλύπτουν την πραγματική δυναμική της αναδυόμενης συμμαχίας Ιραν-Βενεζουέλας. Μια συμμαχία με ήδη καταγεγραμμένη επιρροή στη διεθνή γεωπολιτική αρένα.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης και το γεγονός, ότι ο Chavez έχει προχωρήσει σε στρατηγικές συνεργασίας με την Ινδία και ιδιαίτερα με την Κίνα, με σκοπό την απόκτηση τεχνολογικού εξοπλισμού, σε μια ακόμη προσπάθεια απεξάρτησης από τον ηγεμονικό ρόλο των ΗΠΑ. Το ίδιο επιδιώκει και με τη Ρωσία με την οποία συνεννοείται για πετρελαϊκά ζητήματα καθώς και για την αγορά πολεμικού και τεχνολογικού εξοπλισμού. Παράλληλα, το Νοέμβριο του 2005 έκλεισε και μια συμφωνία πώλησης στρατιωτικού εξοπλισμού με την Ισπανία.

Σημαντική πτυχή της εξωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης Chavez αποτελεί και η στήριξη που έχει από λαϊκά, εργατικά και αγροτικά κινήματα στη Λατινική Αμερική, γεγονός που προκαλεί πολλές αντιδράσεις. Συγκεκριμένα, υπάρχουν υποψίες ότι η Βενεζουέλα χρηματοδοτεί και παρέχει πολιτική στήριξη σε πλήθος ριζοσπαστικών δυνάμεων μεταξύ των οποίων και του FARC (Επαναστατικές Δυνάμεις της Κολομβίας) (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:71). Τέλος, αρκετοί είναι και οι Αμερικανοί αξιωματούχοι που συχνά εξαπολύουν κατηγορίες αναφορικά με το γεγονός ότι στα εδάφη της Βενεζουέλας πραγματοποιούνται πολλές φορές εκπαιδεύσεις τρομοκρατών-ανταρτών (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:74).

Συνοψίζοντας, όλες οι παραπάνω κινήσεις έχουν εκτινάξει στα ύψη τη δημοτικότητα του Chavez και έχουν μετατρέψει τη χώρα σε κέντρο πολιτικών εξελίξεων, ενώ παράλληλα ενισχύουν το αίσθημα ενότητας των κατοίκων της Λατινικής και Κεντρικής Αμερικής. Γεγονός αποτελεί ότι η Βενεζουέλα, η Βραζιλία, η Αργεντινή, η Χιλή, η Ουρουγουάη και η Βολιβία έχουν πλέον αριστερές κυβερνήσεις. Παρόλα αυτά όμως, πολλές από τις συναντήσεις του Chavez με ηγέτες της Λατινικής Αμερικής όπως ο Βραζιλιάνος Lula και ο Μεξικανός Cuauhtemoc Cardenas εμποδίζουν χωρίς αμφιβολία τη προσπάθεια του να δημιουργήσει ένα στέρεο Λατινο-Αμερικανικό μπλοκ (Ellner, ο.α στον Steve Ellner, 2001: 22).

4.3.5 Πετρελαϊκή πολιτική

Η Βενεζουέλα, είναι η πέμπτη μεγαλύτερη χώρα εξαγωγέας στον κόσμο και η τέταρτη χώρα η οποία προμηθεύει με πετρέλαιο τις ΗΠΑ μετά τον Καναδά, το Μεξικό και τη Σαουδική Αραβία (Nikolas Kozloff, 2007:22). Η μεταμόρφωσή της Βενεζουέλας σε πετρελαϊκή χώρα, που ξεκίνησε κυρίως κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Gomez, οδήγησε σε παρακμή της γεωργίας και σε αύξηση της μετανάστευσης στα μεγάλα αστικά κέντρα, ενώ τελικά καλλιέργησε νέες αντιλήψεις γύρω από το τι είναι τελικά το φιλελεύθερο κράτος και πως αυτό λειτουργεί σε αρμονία με τις συνθήκες και τις απαιτήσεις ενός σύγχρονου πετρελαϊκού κράτους (Barry Cannon, 2004: 288). Η χώρα έχει αδιαμφισβήτητα ωφεληθεί σε κάποιο βαθμό από τα τεράστια εισοδήματα που αποκομίζει από το πετρέλαιο. Μπορεί φαινομενικά να έχει αποφύγει τη θλιβερή μοίρα πολλών άλλων χωρών της Λατινικής Αμερικής, ωστόσο τα γεγονότα της δεκαετίας του '90 αποδεικνύουν την πραγματική κατάσταση της χώρας, καθώς το 70% των πολιτών της εξακολουθεί να ζει στα όρια της ένδειας.

Τα έσοδα από το πετρέλαιο, δυστυχώς δεν είναι αρκετά ώστε να θεωρείται τελικά η Βενεζουέλα μια πλούσια χώρα. Στην πραγματικότητα, η συνεχής αύξηση του πληθυσμού και η αδυναμία να αναπτυχθούν και άλλες οικονομικές δραστηριότητες πέραν του πετρελαίου, δυσχεραίνουν ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Το 1974, το πετρέλαιο συνείσφερε 1540 δολάρια ανά άτομο και αντιπροσώπευε πάνω από το 80% των συνολικών εσόδων. Είκοσι χρόνια, αργότερα το πόσο ανά άτομο έχει πέσει στα 200 δολάρια αντιπροσωπεύοντας λιγότερο από το 40% των συνολικών δημοσιονομικών εσόδων (Gerver Torres ο.α στον Moises Naim, 2001:21). Δυστυχώς, ο πετρελαϊκός και μεταλλευτικός πλούτος έχει αποδειχτεί ότι είναι περισσότερο εμπόδιο, παρά πλεονέκτημα για τη δημιουργία εκείνων των συνθηκών που θα οδηγήσουν τη χώρα προς μια σταθερά αναπτυσσόμενη οικονομική πορεία. Το παράδειγμα της Βενεζουέλας, περίτρανα αποδεικνύει ότι όπου υπάρχει αφθονία και πλούτος σε φυσικές πηγές και πόρους ανθίζει τελικά ο παρασιτισμός, ενώ καταπνίγεται η ανάπτυξη (Carlos Leite & Jens Wedmann ο.α στον Moises Naim, 2001:21).

Χωρίς αμφιβολία, η εξουσία και η ισχύς του πετρελαίου είναι μεγάλη σε τέτοιο βαθμό, που σχεδόν οτιδήποτε στο πολιτικό σύστημα από την μορφή των κρατικών θεσμών, το εργατικό δυναμικό ως και τις δωροδοκίες σχεδόν όλα μπορούν να στηρίζονται και να εξαρτώνται από τα έσοδα που προέρχονται από την βιομηχανία

πετρελαίου (Daniel Levine, 2002: 249). Την ισχύ αυτή του πετρελαίου, αναγνωρίζει και εκμεταλλεύεται ο Chavez, ο οποίος χρησιμοποιεί το πετρέλαιο ως «βασικό και γεωπολιτικό όπλο» σε όλα τα επίπεδα, αλλά κυρίως στη διπλωματία που ασκεί, στη πολιτική των διεθνών σχέσεων.

Ο Chavez υπήρξε ενεργό μέλος του ΟΠΕΚ, με απώτερο στόχο την ισχυροποίηση των τιμών του πετρελαίου. Εξαιτίας, των χαμηλών διεθνών τιμών του πετρελαίου την περίοδο 1998-1999 ο Chavez ήρθε σε επαφή με τις κυβερνήσεις των χωρών του ΟΠΕΚ, προκειμένου να μειώσουν την παραγωγή και να ανεβάσουν τις τιμές. Ο ΟΠΕΚ είναι σήμερα ένας διεθνής οικονομικός οργανισμός, που συγκροτείται από την Αλγερία, τη Γκαμπόν, το Εκουαδόρ, την Ινδονησία, το Ιράν, το Ιράκ, το Κατάρ, το Κουβέιτ, τη Λιβύη, τη Νιγηρία, τη Σαουδική Αραβία και τη Βενεζουέλα. Πρωταρχικός σκοπός του οργανισμού είναι η καθιέρωση ενιαίας πετρελαϊκής πολιτικής μεταξύ των κρατών μελών και ο προσδιορισμός των ευμενέστερων μέτρων προστασίας των συμφερόντων τους με σταθεροποιητικές τιμές για τη δημιουργία ενός πλαισίου δίκαιης και ομαλής πετρελαϊκής ανάπτυξης (<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%A0%CE%95%CE%9A>).

Ο Chavez, έχει κατηγορήσει τις προηγούμενες κυβερνήσεις της χώρας ότι υπήρξαν αδικαιολόγητα δουλοπρεπείς ως προς τα συμφέροντα των ΗΠΑ και ότι απέτυχαν να διασφαλίσουν τα πετρελαϊκά πλούτη, για το καλό της κοινωνίας της Βενεζουέλας. Δεδομένου ότι στην εξωτερική πολιτική βασικός του στόχος είναι η απελευθέρωση της Λατινικής Αμερικής από την επιρροή των ΗΠΑ, ο Chavez έχει προχωρήσει στην υπογραφή σημαντικών συμφωνιών με αρκετές χώρες της Λατινικής Αμερικής χρησιμοποιώντας το πετρέλαιο.

Η δημιουργία της PDVSA αποτελεί βασική ένδειξη περηφάνιας για το λαό της Βενεζουέλας (Nikolas Kozloff, 2007:9). Πριν τον Chavez η πετρελαϊκή εταιρεία υπήρξε ουσιαστικά ένας ανεξάρτητος αυτόνομος φορέας, ενώ σήμερα το κράτος είναι αυτό που έχει τη πλειοψηφία των μετόχων στην επιχείρηση. Το 1994, πρόεδρος της PDVSA υπήρξε ο Luis Giusti. Το 1995, άρχισαν να εμφανίζονται οι πρώτες ιδιωτικές πετρελαϊκές εταιρείες στη Βενεζουέλα. Η πετρελαϊκή πολιτική που ακολούθησε ο Giusti ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τα συμφέροντα των ΗΠΑ και των ξένων πετρελαιοπαραγωγών εταιρειών. Συγκεκριμένα, επί προεδρίας του, η PDVSA εμφανίστηκε ιδιαίτερα ανοιχτή προς τα ιδιωτικά συμφέροντα, ενώ παράλληλα αύξησε και την παραγωγή της. Σε μια χώρα όπου το πετρέλαιο, ήταν σημάδι εθνικής

ανεξαρτησίας και εθνικής κυριαρχίας, ο Giusti εγκαινίασε και ακολούθησε μια πολιτική διαιρετότητας (Nikolas Kozloff, 2007:10).

Στην προεκλογική του εκστρατεία το 1998, ο Chavez μιλάει εξαγριωμένα σχετικά με τη κατάσταση που επικρατεί στην PDVSA (Nikolas Kozloff, 2007:13). Με το σύνταγμα του 1999, δημιουργεί νέο καθεστώς στην PDVSA, καθώς απαγορεύει ρητά την ιδιωτικοποίηση της. Σε μια ομιλία του, στην εκπομπή του *Alo Presidente*, χρησιμοποιώντας μεγάφωνο και απευθυνόμενος στο κοινό, αναφέρει ένα ένα τα ονόματα των υψηλόβαθμων στελεχών της εταιρείας και τους ανακοινώνει: «Σας ευχαριστούμε για τις υπηρεσίες σας, απολύεστε». Η συμπεριφορά του αυτή, πρόσβαλε τη μεσαία τάξη της χώρας, ενώ ο ίδιος αργότερα παραδέχτηκε ότι ήταν ένα από τα μεγαλύτερα λάθη του. Το Φεβρουάριο του 2002, ο Chavez απολύει τον Giusti από την PDVSA (Nikolas Kozloff, 2007:26). Το γεγονός αυτό σηματοδοτεί μια σειρά από απεργίες που τελικά οδηγούν στο πραξικόπημα του 2002. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι απεργίες αυτές υποστηρίχθηκαν τόσο από το CTV (Συνομοσπονδία Εργατών της Βενεζουέλας) όσο και από τους FEDECAMERAS (Εθνική Ένωση Βιομηχάνων) οργανώσεις που ήταν άμεσα συνδεδεμένες και που ουσιαστικά υποκινούνταν από τις ΗΠΑ (Steve Ellner ο.α. στον Nikolas Kozloff, 2007:27).

Καθώς ο Chavez κατάφερε να διαφύγει μια ενδεχόμενη πολιτική καταστροφή (πραξικόπημα 2002), επέστρεψε αποφασισμένος να εδραιώσει τις πολιτικές του αποφάσεις. Δεδομένου ότι ο τομέας πετρελαίου συμβάλλει με 25% του συνολικού ΑΕΠ και ότι η οικονομική σταθερότητα εξαρτάται από τη λειτουργία του PDVSA προχωράει, όπως έχει ήδη αναφερθεί στην εθνικοποίησή της. Παράλληλα το 2003, επαναδιαπραγματεύεται τους όρους με τους οποίους λειτουργούν οι ιδιωτικές πετρελαϊκές εταιρείες. Συγκεκριμένα, επιβάλλει αύξηση στους φόρους και στα δικαιώματα εξόρυξης και εκμετάλλευσης πετρελαίου, ενώ με δικαστικές αποφάσεις καταφέρνει να ισχύσουν οι αυξήσεις αυτές και αναδρομικά.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να προσδιορίσουμε μια έννοια κλειδί για να κατανοήσουμε της περίπτωση της Βενεζουέλας, τα δικαιώματα εξόρυξης και εκμετάλλευσης πετρελαίου. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για το ποσό που πληρώνουν στο κράτος οι εταιρείες του πετρελαίου για να έχουν το δικαίωμα να εκμεταλλεύονται και να αναπτύσσουν εθνικούς πετρελαιοπαραγωγικούς πόρους (Mommer ο.α στον Luis Ricardo Davila, 2000:226). Έτσι λοιπόν υπάρχει από τη μια μεριά το κράτος που λειτουργεί ως ιδιοκτήτης και εθνικά κυρίαρχος για

φορολογικούς σκοπούς, ενώ το ξένο κεφάλαιο, οι πετρελαϊκές εταιρείες λειτουργούν ως ένοικοι που εκμισθώνουν τη χρήση ενός αντικειμένου που ανήκει σε κάποιον άλλον. Το γεγονός αυτό καθιερώνει την πρωτοκαθεδρία του κράτους, τόσο ως θεσμού, όσο και ως κοινωνικού παράγοντα σε μια χώρα εξαγωγής πετρελαίου, όπως είναι η Βενεζουέλα. Τα έσοδα του πετρελαίου μεταβάλλουν το κράτος σε κύριο παράγοντα προώθησης του εκδημοκρατισμού και του οικονομικού εκσυγχρονισμού. Η διαθεσιμότητα των πετρελαϊκών πόρων, νομιμοποιεί την κρατική εξουσία και διευκολύνει την ενσωμάτωση των μαζών στην πολιτική αρένα καθώς και την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας ακόμη και στην περίπτωση απουσίας δημοκρατικών κοινωνικών θεσμών (Luis Ricardo Davila, 2000:226).

Στον ενεργειακό τομέα, ο Chavez προωθεί τη δημιουργία της Petrocaribe και της Petroandina που αφορούν την περιφερειακή συνεργασία στον πετρελαϊκό τομέα των χωρών της Καραϊβικής και των Άνδεων αντίστοιχα. Με τον συνασπισμό Petrocaribe, η Βενεζουέλα συμφωνεί και πουλάει πετρέλαιο με συνθήκες προνομιακής χρηματοδότησης. Πουλάει δηλαδή το πετρέλαιο σε τιμή αγοράς. Οι χώρες αρχικά δίνουν μια προκαταβολή, ενώ το υπόλοιπο ποσό εξοφλείται με 25ετή διακανονισμό και με 1% επιτόκιο. Κύριο χαρακτηριστικό του συνασπισμού είναι ότι συναλλάσσεται μόνο με κρατικές επιχειρήσεις. Παράλληλα, προωθεί και την Petrosur, η οποία ως σκοπό έχει την ενοποίηση των βιομηχανιών πετρελαίου της Βενεζουέλας, της Αργεντινής και της Βραζιλίας καθώς και άλλων μικρότερων χωρών. Μέσα από αυτές τις ενέργειες του διαφαίνεται η πολιτική που ακολουθεί και η χρησιμοποίηση του πετρελαίου, ως μέσο ενοποίησης.

Ύστερα από τις καταστροφικές συνέπειες του τυφώνα Κατρίνα, ο Chavez πρότεινε τη μόνιμη αποστολή φθηνού πετρελαίου στους φτωχούς των περιοχών που είχαν πληγεί, χωρίς την παρέμβαση μεσαζόντων. Παρά την άρνηση, του Προέδρου George Bush, η κρατική εταιρεία PDVSA, χρησιμοποιώντας τη θυγατρική της CITGO, την οποία έχει καταφέρει να δημιουργήσει στις ΗΠΑ ο Chavez, κλείνει συμφωνίες με τρεις μη κερδοσκοπικές εταιρείες οικιστικής ανάπτυξης της υποβαθμισμένης συνοικίας Bronx στη Νέα Υόρκη για πώληση πετρελαίου σε ειδικές τιμές, ως και 40% κάτω από τις ισχύουσες. Ανάλογες συμφωνίες πετυχαίνει, με αντίστοιχες εταιρείες και προγράμματα της Μασαχουσέτης.

Χωρίς αμφιβολία, οι παραπάνω κινήσεις του Chavez αποσκοπούν και στην αλλαγή της διαστρεβλωμένης εικόνας που έχουν δημιουργήσει τα ΜΜΕ και η

κυβέρνηση των ΗΠΑ (Βενεζουέλα - Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:69). Η Βενεζουέλα από αυτές τις συμφωνίες και την επιδότηση πετρελαίου δεν επωφελείται οικονομικά. Τα πολιτικά οφέλη όμως στα οποία αποσκοπεί και τα οποία αποκομίζει με τον καιρό είναι τεράστια. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αργού πετρελαίου στην Βενεζουέλα απαιτούν αντίστοιχες εγκαταστάσεις διύλισης και επεξεργασίας. Το γεγονός αυτό καθώς και το ότι τέτοιου είδους διυλιστήρια δεν είναι πολλά παγκοσμίως καθιστούν τη Βενεζουέλα εξαρτημένη σε μεγάλο βαθμό από την αγορά των ΗΠΑ.

4.4 Ιδιωτικά μαζικής ενημέρωσης

Αναφορικά με την αντιμετώπιση των μέσων μαζική επικοινωνίας από τη κυβέρνηση Chavez, τα γεγονότα ενισχύουν το επιχείρημα της αντιπολίτευσης περί μη δημοκρατικότητας. Συγκεκριμένα, τόσο ο Chavez όσο και οι υποστηρικτές του εμφανίζονται να περιορίζουν τα ιδιωτικά μέσα επικοινωνίας, σε περιπτώσεις που καλύπτουν αρνητικά για αυτούς κάποιο γεγονός ή θέμα, με την αιτιολογία ότι η ελευθερία του λόγου και του τύπου είναι υποδεέστερες σε σχέση με άλλους σκοπούς της επανάστασης (Kirk Hawkins, 2003: 1156). Μάλιστα, ο Chavez έχει καταφέρει μέσω εθνικών νόμων να αναγκάσει όλα τα κανάλια να μεταδίδουν τους αρκετά συχνούς λόγους του, με δικά τους έξοδα, ενώ δεν παραλείπει να χρησιμοποιεί διάφορα μέσα για να τιμωρεί ή να χαλιναγωγεί τα μέσα μαζικής επικοινωνίας.

Χαρακτηριστικό είναι επίσης, ότι η Βουλή προσπαθεί να περάσει νόμο σύμφωνα με τον οποίο, κατά τις ώρες προβολής έξι το πρωί με οκτώ η ώρα το απόγευμα, να απαγορεύεται η μετάδοση εκπομπών σεξουαλικού ή βιαίου περιεχομένου, ώστε να προστατεύονται τα παιδιά. Το περιεχόμενο των εκπομπών διατυπώνεται ότι θα καθορίζεται από μια επιτροπή διορισμένη από τον ίδιο τον Πρόεδρο. Παρόλο, που ο νόμος αυτός σκοπό έχει την προστασία των παιδιών, πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι έχει σχεδιαστεί έτσι, ώστε να ελέγχονται καλύτερα τα ιδιωτικά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Παράλληλα, ο Chavez έχει αρκετές φορές κατηγορήσει ευθέως και έχει αναφέρει δημοσίως ονόματα δημοσιογράφων και εκδοτών στις εκπομπές του. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις δημοσιογράφων που έχουν δεχθεί απειλές και έχουν τραυματιστεί από υποστηρικτές του Chavez. Ακόμη και τα κτίρια των υπηρεσιών τους έχουν δεχθεί επιθέσεις, έχει κλαπεί ο εξοπλισμός

τους, ενώ τουλάχιστον ένας δημοσιογράφος έχει σκοτωθεί (Kirk Hawkins, 2003: 1156).

4.5 *Circulos Bolivarianos*

Ο Chavez υποστηρίζει ότι εκπροσωπεί ένα εναλλακτικό μοντέλο δημοκρατίας που θα «προωθήσει την συμμετοχή και θα οδηγήσει προς αποφάσεις που θα λαμβάνονται από τον ίδιο το λαό» (Edgardo Lander ο.α. στον Carlos de la Torre, 2007: 386). Για να προωθήσει τον επαναστατικό αυτό σκοπό, ενθαρρύνει την ίδρυση των οργανώσεων *Circulos Bolivarianos*. Ο σχηματισμός αυτών των οργανώσεων, ξεκίνησε αμέσως μετά από ένα λόγο του Chavez τον Απρίλιο του 2001, όπου έκανε έκκληση για μια γενικότερη οργάνωση της κοινωνίας (Kirk Hawkins, 2003: 1152). Οι Μπολιβαριανοί Κύκλοι έχουν μικρή χρηματοδότηση από την κυβέρνηση και για αυτό πολλές φορές στηρίζονται κυρίως στις εισφορές μελών ή χρηματοδοτούνται μέσω τακτικών καναλιών δικτύωσης. Ενώ υπάρχουν και αρκετές φορές που καταφέρνουν να έχουν προσβάσεις σε κρατικά κεφάλαια ανάπτυξης.

Ο απώτερος στόχος των Μπολιβαριανών Κύκλων, ήταν να οργανώσουν τους υποστηρικτές του κινήματος *Chavismo* και να εισαγάγουν το «λαό στην πολιτική, ώστε να γίνει πιο εφικτή και αποτελεσματική η συμμετοχική δημοκρατία» (Maria Pilar Garcia-Guadilla, ο.α στον Carlos de la Torre, 2007: 386). Οι Μπολιβαριανοί Κύκλοι απαριθμούσαν σχεδόν 2,2 εκατομμύρια μέλη, ενώ παράλληλα έπαιζαν ενεργό και ουσιαστικό ρόλο στις μαζικές διαδηλώσεις, οι οποίες είχαν σώσει τον Πρόεδρο Chavez όταν τέθηκε προσωρινά εκτός ηγεσίας, λόγω του πραξικοπήματος, το 2002 (Kirk Hawkins & David Hansen ο.α στον Carlos de la Torre, 2007: 386). Μέχρι και το 2004, οι Μπολιβαριανοί Κύκλοι εξακολουθούσαν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην οργάνωση του λαού και στη διαμόρφωση ιδεολογίας (Arenas & Gomez Calcano, Hawkins & Hansen ο.α στον Carlos de la Torre, 2007: 386). Οι Μπολιβαριανοί Κύκλοι παρουσιάστηκαν από τον Chavez σαν μια νέα μορφή αυθεντικής λαϊκής συμμετοχής. Παρά το γεγονός, ότι οι Μπολιβαριανοί Κύκλοι έχουν αρχίσει να παρακμάζουν τα τελευταία χρόνια, η περίπτωσή τους εξακολουθεί να είναι ενδιαφέρουσα για την ανάλυση των τάσεων μεταξύ ενεργοποίησης και αυτόνομης συμμετοχής στη λαϊκίστικη δημοκρατία. Οι Hawkins και Hansen στη μελέτη τους για τους Μπολιβαριανούς Κύκλους, έχουν αποδείξει ότι παρόλο που αποτελούν μορφές και τρόπους συμμετοχής του απλού λαού στην πολιτική,

ταυτόχρονα λειτουργούν και ως πελατειακά δίκτυα που προσφέρουν διέξοδο στις φτωχογειτονίες της χώρας.

Από την άλλη μεριά, πολλές ομάδες των Μπολιβαριανών Κύκλων (παρόλο που οι περισσότεροι δραστηριοποιούνται ειρηνικά) αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα της κατάχρησης της εξουσίας του καθεστώτος του Chavez καθώς οπλοφορούν, απειλούν και επιτίθενται σε όσους θεωρούν εχθρούς της επανάστασης (Kirk Hawkins, 2003: 1143). Αρκετές ήταν μάλιστα οι φορές που κριτίκαραν τους αντιπάλους του Chavez, στις εβδομαδιαίες τηλεοπτικές εκπομπές του. Κατά την αποτυχημένη απομάκρυνση του Chavez το 2002, πολλά μέλη κάποιων Μπολιβαριανών Κύκλων αντέδρασαν βίαια. Μια συμμορία των Chavistas θεωρώντας, ότι τα ιδιωτικά μέσα και συγκεκριμένα τα τηλεοπτικά κανάλια υποκίνησαν το πραξικόπημα, επιτέθηκε στο διοικητικό κέντρο του τηλεοπτικού σταθμού και απείλησε να κάψει το κτίριο, ενώ ένα μέρος ρεπόρτερ βρίσκονταν ακόμη μέσα στο κτίριο. Άλλωστε δεν ήταν λίγες οι φορές που μέλη των CB (Μπολιβαριανών Κύκλων) είχαν επιτεθεί στη δημοτική αστυνομία, την οποία τόσο ο Chavez όσο και τα μέλη των CB αντιμετώπιζαν ως υποστηρικτές των δημάρχων, οι οποίοι ήταν εχθρικοί και αντίθετοι προς το κίνημα Chavismo (Kirk Hawkins, 2003: 1152-1156).

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι τα γεγονότα αυτά της βίας που ξεσπούσαν κατά καιρούς δεν προέρχονταν πάντα από τις εντολές του Chavez και ότι όσοι τα υποκινούσαν δεν ενεργούσαν ως επίσημοι αντιπρόσωποι της κυβέρνησης ή των Μπολιβαριανών Κύκλων. Εξάλλου, γεγονός αποτελεί ότι το κίνημα του Chavez δεν είναι καλά οργανωμένο. Για αυτόν ακριβώς το λόγο πολλές φορές οι εμπρηστικοί υπαινιγμοί του Προέδρου εκλαμβάνονται λανθασμένα από αυτούς που τον ακολουθούν. Το χειρότερο, μάλιστα είναι ότι οι αδικαιολόγητες και ανεξάρτητες αυτές δράσεις μένουν πολύ συχνά ατιμώρητες.

5. ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ

Η παρακάτω ενότητα, σκοπό έχει να διερευνήσει το φαινόμενο του λαϊκισμού και να δημιουργήσει ένα θεωρητικό πλαίσιο, που θα περιλαμβάνει τα χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες του πολιτικού αυτού φαινομένου. Παράλληλα, θα προσδιοριστεί και θα διευκρινιστεί η εμφάνιση του λαϊκισμού στην ευρύτερη περιοχή της Λατινικής Αμερικής και πιο συγκεκριμένα στη Βενεζουέλα. Το θεωρητικό αυτό πλαίσιο, είναι απαραίτητο στην προσπάθεια μας να εξετάσουμε αν τελικά ο Chavez και το κίνημα που έχει δημιουργήσει, μπορεί να χαρακτηριστεί ως λαϊκίστικο.

5.1 Εννοιολογικό πλαίσιο

Ο λαϊκισμός, είναι ένα φαινόμενο που προέκυψε στις αρχές του εικοστού αιώνα. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα αμφισβητούμενη έννοια, η οποία χρησιμοποιείται και αναλύεται πολύ συχνά σε μελέτες της πολιτικής επιστήμης. Ωστόσο, το περιεχόμενο και το νόημα της διαφέρουν συχνά από συγγραφέα σε συγγραφέα. Τις περισσότερες φορές, ο λαϊκισμός χρησιμοποιείται αόριστα για να περιγράψει οποιοδήποτε πολιτικό πρόσωπο, το οποίο ενσωματώνει ασαφή κριτήρια, όπως το ιδιαίτερο χάρισμα και η υποστήριξη που του παρέχουν οι χαμηλά κοινωνικές τάξεις. Ο όρος έχει μια ιδιαίτερα αρνητική χροιά και σχεδόν πάντα χρησιμοποιείται με μειωτική σημασία. Χαρακτηριστικό είναι μάλιστα το γεγονός, ότι οι ιστορικές εμπειρίες που καταγράφονται με το όνομα λαϊκισμός είναι πολλές φορές εξαιρετικά ανομοιογενείς (Άγγελος Ελεφάντης, 1991:240).

Η λέξη λαϊκισμός παραπέμπει συνειρμικά στην εσκεμμένη εξαπάτηση του λαού με διάφορα δημαγωγικά μέσα, από επιτήδειους πολιτικούς, που ως σκοπό έχουν να κερδίσουν την εμπιστοσύνη του λαού και κατ' επέκταση την ψήφο του. Ωστόσο, στην παραπάνω ερμηνεία τίθεται εύλογα το εξής ερώτημα: η πολιτική που ασκείται στις μέρες μας από αυτήν που ασκεί ο εκάστοτε πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών μέχρι εκείνη που ασκούν στη συντριπτική τους πλειοψηφία τα κόμματα της Ευρώπης, δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως λαϊκισμός, δεδομένου ότι όλοι οι παραπάνω αποσκοπούν να αποσπάσουν τη λαϊκή συναίνεση με τη δημαγωγική επίκληση του εθνικού συμφέροντος, της προάσπισης του λαού και του γενικού καλού (Άγγελος Ελεφάντης, 1991:241-242);

Στο σημείο αυτό, θα ήταν πολύ ενδιαφέρον να παραθέσουμε διάφορους ορισμούς του λαϊκισμού, ούτως ώστε να δούμε πως έχει ιδωθεί το φαινόμενο από

διάφορους πολιτικούς αναλυτές. Ο Hawkins, ορίζει τον λαϊκισμό ως την παρουσία ενός χαρισματικού τρόπου σύνδεσης μεταξύ των ψηφοφόρων και των πολιτικών. Πρόκειται, για έναν δημοκρατικά πολιτικό λόγο που στηρίζεται στην ιδέα της λαϊκής βούλησης και στον αγώνα ανάμεσα στο λαό και την ελίτ. Η χαρισματική σχέση αναφέρεται στις σχέσεις ανταλλαγής, στις πελατειακές σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ των ψηφοφόρων και των πολιτικών. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι, ο όρος χαρισματικός τρόπος σύνδεσης αναφέρεται στον ορισμό του χαρίσματος που δίνει ο Weber. Ο Weber υποστηρίζει, ότι χάρισμα είναι ένας τρόπος σύνδεσης κατά τον οποίο οι ψηφοφόροι υποστηρίζουν τους υποψήφιους, με αντάλλαγμα την υπόσχεση μιας ριζοσπαστικής αλλαγής, από ένα πρόσωπο οιονεί θεϊκό σε χαρακτήρα και ικανότητες, και όχι σε αντάλλαγμα μιας υπόσχεσης για οποιοδήποτε υλικό αγαθό (Kirk Hawkins, 2003: 1138).

Ο Torcuato Di Tella έχει δώσει και αυτός ένα χαρακτηριστικό ορισμό του λαϊκισμού. Στην πραγματικότητα, ισχυρίζεται ότι πρόκειται «για ένα πολιτικό κίνημα που απολαμβάνει τη στήριξη της εργατικής τάξης ή των αγροτών, το οποίο ωστόσο δεν προκύπτει από την αυτόνομη οργανωτική εξουσία, καμιάς από τις δυο παραπάνω τάξεις» (Torcuato S.Di Tella ο.α στον Robert H. Dix, 1985: 29). Με άλλα λόγια, ο λαϊκισμός συνεπάγεται ένα συνασπισμό διασταυρωμένων τάξεων. Ο λαϊκισμός, μπορεί επίσης να οριστεί ως ένα πολιτικό κίνημα που στηρίζεται σε ένα κινητοποιημένο και όχι αυτόνομα οργανωμένο λαϊκίστικο τομέα, το οποίο διευθύνεται και καθοδηγείται από μια ελίτ που έχει γερές βάσεις στα μεσαία και ανώτερα επίπεδα της κοινωνίας και το οποίο μπορεί να διατηρηθεί ενωμένο, από μια χαρισματική σύνδεση ανάμεσα στον ηγέτη και το λαό.

Ο De la Torre, υποστηρίζει ότι «βλέπει τον λαϊκισμό σαν ένα στυλ πολιτικής κινητοποίησης που βασίζεται σε μια δυνατή ρητορική, η οποία απευθύνεται στο λαό και στη δράση του πλήθους εκ μέρους του ηγέτη» (Kirk Hawkins, 2003: 1139). Πολύ συχνή είναι επίσης η άποψη ότι, ο λαϊκισμός υπήρξε μια σημαντική δύναμη εκδημοκρατισμού που έχει κινητοποιήσει όλους αυτούς που παλαιότερα είχαν αποκλειστεί. Συνεπώς, ο λαϊκισμός εμφανίζεται ως απάντηση στον αποκλεισμό πολλών από την πολιτική πολιτεία. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω, είναι να γίνεται τελικά πιο εύκολη η ενασχόληση του απλού λαού με την πολιτική (Carlos de la Torre, 2007: 384).

Ο Kenneth M.Roberts αντιλαμβάνεται την έννοια του λαϊκισμού ως μια μορφή ηγεσίας που κινητοποιεί ποικίλα εκλογικά σώματα με βάση στατικά, εθνικιστικά και αναδιανεμητικά μοντέλα ανάπτυξης (Kenneth M.Roberts, 2003:35). Σύμφωνα, με τον Luis Ricardo Davila η ιδεολογική πλευρά του λαϊκισμού συνδυάζει δυο στοιχεία. Την έκκληση στον κενό ορισμό του λαού, που χωρίς συνέχεια έχει δημιουργηθεί, ως ένα ιστορικό θέμα και στον πολιτικό ανταγωνισμό που γεννιέται από την απόρριψη των παραδοσιακών αξιών, των συστημάτων τιμής και των ηγετικών ρόλων που αντιπροσωπεύουν την ρήξη με το προηγούμενο κυρίαρχο ιδεολογικό σύστημα.

Ο λαϊκισμός είναι ένα πολιτικό σύστημα βασισμένο στην ρητορική Manichaen, η οποία ουσιαστικά «κατασκευάζει» τη μάχη ανάμεσα στον απλό λαό και την ολιγαρχία, την ηθική αναμέτρηση ανάμεσα στο καλό και στο κακό, τη λύτρωση και τη καταστροφή. Ωστόσο, ο λαός είναι μια βαθιά ασαφής και αόριστη έννοια. Για να διαλευκάνουμε αυτές τις ασάφειες, είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη μας την παρατήρηση του Laclau, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο λαός έτσι όπως λειτουργεί στους λαϊκιστικούς λόγους δεν αποτελεί ποτέ πρωταρχικό δεδομένο, αλλά μια κατασκευή. Ένας λαϊκιστικός λόγος δεν εκφράζει απλά ένα είδος αυθεντικής λαϊκής ταυτότητας, αλλά τη κατασκευάζει αργότερα (Ernesto Laclau ο.α στον Carlos de la Torre, 2007: 389). Η ιδιομορφία του λαϊκιστικού λόγου είναι να διατυπώσει και να κατασκευάσει πολιτική, παρουσιάζοντας την ως μια ανταγωνιστική αναμέτρηση ανάμεσα στο λαό και την ολιγαρχία. Εκείνο που πρέπει να διερευνηθεί είναι ποιος αποκλείεται, ποιος περιλαμβάνεται σε αυτήν την ασυνάρτητη κατασκευή και ποιος τελικά δημιουργεί τις κατηγορίες (Carlos de la Torre, 2007: 389).

Ανεξάρτητα, από τα διαφορετικά περιεχόμενα και τις εξηγήσεις που δίνονται για το νόημα του λαϊκισμού από τον Laclau, τον Da Vila και την Canovan, όλοι τείνουν να συμφωνούν ότι κύριο στοιχείο του λαϊκισμού είναι η απήχηση που έχει στο λαό και η χρησιμοποίηση ενός αντι-ελιτιστικού λόγου. Παρόλο που ο λαϊκισμός φαντάζει σαν εθνική αρρώστια που δηλητηριάζει το δημόσιο βίο και τις συλλογικές συμπεριφορές (Άγγελος Ελεφάντης, 1991:239), δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να απορριφτεί ως μια παθολογική μορφή πολιτικής ή ως χωρίς ενδιαφέρον πολιτική θεωρία, καθώς οι δημοκρατικές του βλέψεις θέτουν προς συζήτηση σημαντικά θέματα (Margaret Canovan, 1999:2). Επιπλέον, δεν πρέπει να παραλείψουμε να αναφέρουμε, ότι ετερόκλητα φαινόμενα φερόμενα ως λαϊκιστικά είναι πολλές φορές

δύσκολο να αναλυθούν με βάση μια ενιαία εννοιολογική προσέγγιση. Και αυτό γιατί ο «λαός», σε κάθε περίπτωση είναι διαφορετικός και επιπλέον γιατί κάθε λαϊκισμός είναι προϊόν ειδικών καταστάσεων, ιδεολογικών προσμειξέων και πολιτικών αντιδράσεων (Άγγελος Ελεφάντης, 1991:240).

5.2 Χαρακτηριστικά στοιχεία του λαϊκισμού

Η φύση κάθε λαϊκίστικου κινήματος απορρέει, τόσο από πολιτικές, όσο και από κοινωνιολογικές αιτίες (Robert H. Dix, 1985: 49). Οι περισσότεροι ακαδημαϊκοί συμφωνούν ότι ο λαϊκισμός δεν συνδέεται άμεσα με μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, ιστορική περίοδο ή οικονομική πολιτική. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι κάθε λαϊκίστικο κίνημα παίρνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του σύμφωνα με τις εκάστοτε δυνάμεις, ικανότητες του χώρου και του τόπου όπου αναπτύσσεται, αξίζει στο σημείο αυτό να αναλύσουμε τη συμπεριφορά των λαϊκιστών ηγετών και τον πολιτικό λόγο που χρησιμοποιούν για να απευθυνθούν προς το λαό.

5.2.1 Λαϊκιστές ηγέτες

Το χάρισμα του ηγέτη, είναι αδιαμφισβήτητα ένα σημαντικό στοιχείο ένδειξης λαϊκισμού. Οι λαϊκιστές ηγέτες είναι πάντα και χαρισματικοί ηγέτες (Conniff, De la Torre, Weyland ο.α στον Kirk Hawkins, 2003: 1139). Αξίζει να σημειωθεί, ωστόσο, ότι είναι πολύ συχνό το φαινόμενο ένας ηγέτης επειδή είναι απλά και μόνο δημοφιλής να κρίνεται και να χαρακτηρίζεται ως λαϊκιστής. Ποια είναι λοιπόν εκείνα τα χαρακτηριστικά στοιχεία που συνήθως διαθέτουν οι ηγέτες, ώστε να χαρακτηρίζονται ως λαϊκιστές;

Πρώτα απ' όλα, τα λαϊκίστικα κόμματα σε αντίθεση με τα υπόλοιπα είναι περισσότερα προσωποπαγή. Δεν βασίζονται σε μια σειρά κανόνων και συνήθως η ταυτότητα του ηγέτη τους, είναι περισσότερο σημαντική από αυτή του κόμματος. Οι ηγέτες τους, συνήθως, κατορθώνουν να συνδέουν ετερογενείς ομάδες ανθρώπων που το μόνο κοινό μεταξύ τους είναι η πίστη τους προς τον αρχηγό του κόμματος. Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο είναι ότι ένας χαρισματικός ηγέτης δεν μπορεί να υπόκειται στη διοίκηση του κόμματος, αλλά θα πρέπει να είναι πάνω από τον νόμο των υπολοίπων. Οι ψηφοφόροι, δεν θέλουν σε καμία περίπτωση να βλέπουν τον ηγέτη τους να εμφανίζεται υποχρεωμένος απέναντι στους οπαδούς του (Panebianco, Hawkins ο.α στον Kirk Hawkins, 2003: 1139).

Οι λαϊκιστές ισχυρίζονται νομιμότητα στα πλαίσια του ότι εκφράζουν τον ίδιο το λαό και για αυτό και πιστεύουν ότι αντιπροσωπεύουν τη δημοκρατική κυριαρχία και όχι τα συμφέροντα μια τάξης, όπως για παράδειγμα της οικονομικής. Οι λαϊκιστές υποστηρίζουν ότι αντιπροσωπεύουν το λαό, ενώ αναγκαστικά οι πολιτικοί τους αντίπαλοι αντιπροσωπεύουν μια μειοψηφία (Kirk Hawkins, 2003: 1139). Οι λαϊκιστές θεωρούν τους εαυτούς τους αληθινούς δημοκράτες, καθώς εκφράζουν τα παράπονα του λαού και απόψεις που συστηματικά αγνοούνται από κυβερνήσεις, παραδοσιακά κόμματα και μέσα μαζικής ενημέρωσης. Πολλοί από αυτούς ευνοούν την άμεση δημοκρατία όπου οι πολιτικές αποφάσεις λαμβάνονται μέσω δημοψηφισμάτων και λαϊκής πρωτοβουλίας. Απώτερος σκοπός τους, είναι να εισπράξουν την υπόσχεση της δημοκρατίας η οποία δίνει ισχύ και εξουσία στο λαό, δεδομένου ότι αυτοί με τη σειρά τους εκφράζουν τη λαϊκή βούληση (Margaret Canovan, 1999:2).

Η λαϊκιστική αντιπροσώπευση βασίζεται σε μια ακραία προσωποποίηση της πολιτικής. Το πολιτικό πεδίο περιορίζεται σε ένα στρατόπεδο, όπου οι πολίτες μπορούν να επιλέξουν: είτε να ζητωκραυγάσουν για τον ηγέτη τους είτε να καταδικαστούν σε εξοστρακισμό ως εχθροί του ηγέτη και κατ' επέκταση του λαού και του έθνους. Η προσωποποίηση αυτή μετατρέπει τους λαϊκιστές σε πηγή λύτρωσης ή καταστροφής. Η αξιοπιστία των λαϊκιστών ηγετών, εκλαμβάνεται πολλές φορές ως μεσσιανική και για αυτό το λόγο οι ίδιοι μπορούν να κριθούν μόνο από την ιστορία και όχι από τις καθημερινές τους πράξεις (Carlos de la Torre, 2007: 388).

Οι λαϊκιστές είναι υπέρ της διαφάνειας, καταγγέλλουν αβέβαιους συμβιβασμούς, περίπλοκες διαδικασίες, μυστικές συνθήκες και τεχνικότητες που μόνο εμπειρογνώμονες μπορούν να καταλάβουν (Margaret Canovan, 1999:6). Αξίζει να σημειωθεί ότι παραδοσιακά οι λαϊκιστές ηγέτες εφαρμόζαν πολιτικές έντονης κρατικής παρεμβατικότητας. Συγκεκριμένα, οι λαϊκιστές του εικοστού πρώτου αιώνα ευνόησαν ιδιαίτερα τις οικονομικές πολιτικές αναδιανομής, αυξημένης κοινωνικής πρόνοιας και εθνικής ανάπτυξης, αρχές που συχνά παραπέμπουν στο σοσιαλισμό.

Αδιαμφισβήτητα, ένα πέπλο αρνητικότητας καλύπτει τη δημόσια αντίληψη που υπάρχει για τους λαϊκιστές ηγέτες. Δυο βασικά ζητήματα που εξηγούν τη παραπάνω κατάσταση είναι η αυταρχική τάση και οι φτωχές οικονομικές επιδόσεις που τελικά επιδεικνύουν. Επειδή οι λαϊκιστές ηγέτες στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στην υποταγή που επιδεικνύουν οι οπαδοί τους, πολύ συχνά παρασύρονται και παρακάμπτουν τις επίσημες και νόμιμες διαδικασίες, προκειμένου να ευχαριστήσουν

με αυτόν τον τρόπο τη βάση υποστήριξής τους. Αν και ο λαός είναι αυτός που καλείται να στηρίξει τον ηγέτη μέσω συσπειρώσεων, συλλαλητηρίων και εκλογών στην πράξη ο λαϊκισμός καταλήγει να είναι ένα αυταρχικό κράτος δικτατορίας καθώς τα πολιτικά κόμματα και οι θεσμοί αποδυναμώνονται. Το δεύτερο πρόβλημα αναφορικά με τη δυσμενή όψη του λαϊκισμού, είναι η αποτυχημένη οικονομική πολιτική που ακολουθούν οι λαϊκιστές ηγέτες. Παρά τα πολυάριθμα πειράματα, οι λαϊκιστικές οικονομικές πολιτικές που χαρακτηρίζονται από τον κυβερνητικό έλεγχο της βιομηχανίας και οι οποίες εστιάζουν στην αναδιανομή του εισοδήματος εμφανίζονται ως μη βιώσιμες μακροπρόθεσμα.

5.2.2 Λαϊκιστικός πολιτικός λόγος

Η απλή και άμεση γλώσσα που χρησιμοποιούν αρκετοί ηγέτες αποτελεί συχνά αφορμή για να χαρακτηριστούν λαϊκιστές. Ωστόσο, το επιχείρημα αυτό, από μόνο του δεν είναι αρκετό, εκτός και αν είναι έτοιμοι να προσφέρουν πολιτικές αναλύσεις και λύσεις που επίσης είναι απλές και άμεσες (Margaret Canovan, 1999:5-6). Οι λαϊκιστές, αρκετά συχνά εκθέτουν ένα ισχυρό βαθμό θρησκευτικότητας στην εικόνα τους, αλλά κυρίως στον πολιτικό τους λόγο. Στην πραγματικότητα, χρησιμοποιούν θρησκευτική γλώσσα για να υποστηρίξουν την εκλογή τους. Ενώ δεν είναι σπάνιες και οι φορές που ο λαός θεωρεί ότι οι λαϊκιστές ηγέτες εκλέχτηκαν από τον ίδιο το Θεό.

Ο ισχυρισμός ότι μιλούν εξ' ονόματος του λαού, είναι ιδιαίτερα διαφορούμενος. Επιπλέον, οι λαϊκιστές εμφανίζονται να είναι εξαιρετικά ικανοί και να εκμεταλλεύονται τις ρητορικές τους δυνατότητες. Για την ακρίβεια, μπορούμε να προσδιορίσουμε τρεις διαφορετικές λογικές που εμφανίζονται στο λαϊκιστικό πολιτικό λόγο, παρόλο που πολλές φορές στην πράξη τείνουν να συνδυάζονται και να μπερδεύονται μεταξύ τους (M. Canovan ο.α. στη Margaret Canovan, 1999:5).

Μια άποψη είναι ότι στο πολιτικό λόγο βασικό στοιχείο είναι η έκκληση για έναν ενωμένο λαό, έθνος ή χώρα ενάντια σε κόμματα και κλίκες που προσπαθούν να το διασπάσουν. Το όραμα ενός λαού, ως ένα ενωμένο σώμα ενθαρρύνει την ηγεσία ενός χαρισματικού ατόμου, το οποίο είναι πρόθυμο να υπερασπιστεί τα συμφέροντα του έθνους. Η δεύτερη λογική είναι η έκκληση προς το «λαό μας». Ενώ, η προηγούμενη έκκληση έχει την τάση να ενοποιεί, η δεύτερη έχει μορφή διαιρετότητας, καθώς διαχωρίζει το λαό από εκείνους που δεν ανήκουν σε αυτό το

σύνολο, όπως για παράδειγμα οι ξένοι μετανάστες. Η τρίτη εκδοχή έκκλησης προς το λαό, κινητοποιεί αυτό που συνήθως χρησιμοποιείται ως λαός ενάντια στη προνομιά, μορφωμένη και κοσμοπολίτικη ελίτ. Οι λαϊκιστές στις καθιερωμένες δημοκρατίες υποστηρίζουν ότι εκφράζουν την πλειοψηφία των συνηθισμένων και τίμιων ανθρώπων των οποίων τα συμφέροντα και οι απόψεις συνήθως αγνοούνται από την αλαζονική ελίτ, από τους διεφθαρμένους πολιτικούς και τις μειονότητες (Kazin, Haider ο.α. στη Margaret Canovan, 1999:5).

Η εμπειρία αμφισβητεί τους ισχυρισμούς των λαϊκιστών που υποστηρίζουν ότι αντιπροσωπεύουν το λαό, καθώς οι προεκλογικές τους εκστρατείες τελικά αποδεικνύουν ότι δεν προσελκύουν τη πλειοψηφία των ψηφοφόρων. Τέλος, η χρησιμοποίηση όλων των παραπάνω μορφών έκκλησης προς το λαό υπογραμμίζει το βαθμό στήριξης τους σε ένα πλαίσιο νομιμότητας που τους παρέχουν οι αντιλήψεις λαϊκής εξουσίας ή με άλλα λόγια η ιδέα της δημοκρατίας (Margaret Canovan, 1999:5).

5.3 Διακρίσεις λαϊκισμού

Στο σημείο αυτό παραθέτουμε μια διάκριση των μορφών λαϊκισμού που έχει αναπτύξει ο Torcuato Di Tella. Συγκεκριμένα, θέτει ως βασικό στοιχείο της διάκρισης των μορφών του λαϊκισμού, το κριτήριο του αν ο συνασπισμός που υποστηρίζει τον λαϊκιστή ηγέτη περιλαμβάνει στοιχεία προερχόμενα από την αστική τάξη, τον στρατό και τον κλήρο ή αν περιλαμβάνει στοιχεία από τη μεσαία τάξη και τους διανοούμενους (Robert H. Dix, 1985: 29). Αξίζει να σημειωθεί ότι στηριζόμενος σε αυτήν την ανάλυση ο Robert Dix, εντάσσει στο δημοκρατικό λαϊκισμό το κόμμα Δημοκρατική Δράση (AD) της Βενεζουέλας. Σύμφωνα με τα παραπάνω κριτήρια διακρίνουμε τις παρακάτω μορφές λαϊκισμού:

ΕΙΔΗ ΛΑΪΚΙΣΜΟΥ		
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΑΥΤΑΡΧΙΚΟΣ ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ	ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ
<i><u>Ηγεσία</u></i>	Στρατιωτικοί, άτομα από την ανώτερα μεσαία τάξη	Επαγγελματίες, διανοούμενοι
<i><u>Στήριξη</u></i>	«Απορριπτέα» μάζα, πλήθος που έχει αποκλειστεί	Οργανωμένοι εργάτες, αγρότες
<i><u>Ιδεολογία και πρόγραμμα</u></i>	Όχι ιδιαίτερα συγκεντρωμένο και σημαντικό, μόνο ήπια αντι-ιμπεριαλιστικό	Πιο συγκεκριμένο και οικονομικά εθνικιστικό τουλάχιστον στα πρώιμα στάδια
<i><u>Οργάνωση και ηγετικό στυλ</u></i>	Χαλαρή και όχι με ιδιαίτερη σαφήνεια οργάνωση Βασίζεται κυρίως στον ίδιο τον ηγέτη ή στο μύθο που περιπλέκεται γύρω από αυτόν	Αρκετά καλή οργάνωση Τείνει να έχει την ίδια διάρκεια ζωής με αυτή του ηγέτη του (Robert H. Dix, 1985: 47)

Συνήθως, η παρουσία ισχυρών στρατιωτικών προσώπων διευκολύνει την εμφάνιση και ανάδειξη αυταρχικών λαϊκίστικων κινημάτων. Στην αντίθετη περίπτωση και όταν ο στρατός ή άλλα αυταρχικά καθεστώτα αποτυγχάνουν να διευθετήσουν τα προβλήματα του κράτους ή να παρέχουν πρόσβαση σε νέες κοινωνικές ομάδες, τότε τείνουν να εμφανίζονται στο πολιτικό προσκήνιο οι δημοκρατικοί λαϊκιστές (Robert H. Dix, 1985: 49).

Μια έννοια, η οποία εμφανίζεται συχνά τα τελευταία χρόνια στις πολιτικές ακαδημαϊκές μελέτες είναι και ο όρος του νεο-λαϊκισμού. Πολλοί πολιτικοί επιστήμονες προσδιορίζουν τον νεο-λαϊκισμό, ως μια νέα διαφορετική παραλλαγή του λαϊκισμού στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και των ιδιαίτερα διαδεδομένων νεοφιλελεύθερων πολιτικών. Συγκεκριμένα, δίνουν ιδιαίτερη έμφαση σε δυο βασικά χαρακτηριστικά του νεο-λαϊκισμού που έρχονται σε αντίθεση με το «κλασσικό λαϊκισμό» των δεκαετιών του '30 και '40. Πρωταρχικά, υποστηρίζεται η άποψη ότι η κοινωνική βάση του νεο-λαϊκισμού αποτελείται από μέλη της ανεπίσημης οικονομίας, σε αντίθεση με το κλασσικό λαϊκισμό, όπου η βάση υποστήριξης του υπήρξε ανέκαθεν η οργανωμένη εργατική τάξη. Δευτερευόντως, σε αντίθεση με τον κλασσικό λαϊκισμό, όπου κυρίαρχο στοιχείο της οικονομικής πολιτικής είναι ο έντονος κρατικός παρεμβατισμός, στον νεο-λαϊκισμό εφαρμόζονται κυρίως νεοφιλελεύθερες οικονομικές πολιτικές (Kurt Weyland ο.α. στον Steve Ellner, 2003:139). Εντούτοις, ο νεο-λαϊκισμός σε σύγκριση με τον κλασσικό λαϊκισμό απέτυχε να δημιουργήσει ηγέτες και κινήματα τα οποία λειτουργούν ως ισχυρά σημεία πολιτικής αναφοράς (Steve Ellner, 2003:139). Συνοπτικά, μπορούμε να αναγνωρίσουμε το γεγονός ότι ο νεο-λαϊκισμός αναδύθηκε μέσα από τις στάχτες του κλασσικού λαϊκισμού και ότι ουσιαστικά προσαρμόστηκε και εναρμονίστηκε με τις απαιτήσεις των καιρών του.

Ο νεοφιλελευθερισμός, σήμερα καλείται να ωθήσει τις χώρες της Λατινικής Αμερικής μακριά από οικονομικές κρίσεις. Πολλοί είναι οι ακαδημαϊκοί που υποστηρίζουν ότι ο πολιτικός λαϊκισμός και ο οικονομικός φιλελευθερισμός δεν μπορούν να συνυπάρξουν. Και αυτό γιατί ο πολιτικός λαϊκισμός στηρίζεται στην ενεργή υποστήριξη ανομοιογενών ομάδων. Σε αυτήν την περίπτωση ο λαϊκιστής ηγέτης στην προσπάθεια του να κατευνάσει τον «ανομοιογενή λαό του» να χρησιμοποιεί διάφορα μέσα όπως πολιτικές ανακατανομή πλούτου, κοινωνικά προγράμματα, προστατευτισμού, επιχορηγήσεων και επιχειρηματικών κινήτρων.

Αντίθετα, οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές χαιρετίζουν ξένους επενδυτές και υποστηρίζουν ελάχιστα τη συμμετοχή και παρεμβατικότητα του κράτους. Αποτέλεσμα, αυτής της κατάστασης είναι να χάνει το κράτος ένα μεγάλο μέρος της επιρροή του, πέρα από τη χάραξη της οικονομικής και φορολογικής πολιτικής. Με αυτόν τον τρόπο ο λαϊκιστής ηγέτης ανακουφίζεται από ευθύνες, αλλά παράλληλα χάνει μεγάλο μέρος της εξουσίας του.

5.4 Σχέση λαϊκισμού και δημοκρατίας

Στο σημείο αυτό, θα αναλύσουμε τη διφορούμενη και ασαφή σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο λαϊκισμό και τη δημοκρατία. Η επαναλαμβανόμενη εμφάνιση του λαϊκισμού σε καθιερωμένες δημοκρατίες, μας βοηθά να κατανοήσουμε καλύτερα το πόσο πολυσύνθετο φαινόμενο είναι η δημοκρατία. Αναμφίβολα, ρίζες λαϊκισμού μπορεί να βρίσκονται όχι μόνο στο πλαίσιο των κοινωνικών αδικιών που αντιπαλεύει ένα κίνημα αλλά και στις εγγενείς αντιφάσεις της δημοκρατίας (Margaret Canovan, 1999:2). Ο λαϊκισμός στις μοντέρνες δημοκρατικές κοινωνίες μπορεί να ιδωθεί ως μια έκκληση προς το λαό, ενάντια τόσο στην καθιερωμένη δομή εξουσίας, όσο και στις κυρίαρχες ιδέες και αξίες της κοινωνίας (Margaret Canovan, 1999:3).

Παρά τις αρνητικές εκδηλώσεις και τα υψηλά επίπεδα πόλωσης που συνεπάγεται, ο λαϊκισμός εξακολουθεί να αποτελεί ένα σύνθημα χαρακτηριστικό των δημοκρατιών όπου τα δικαιώματα του απλού λαού δεν γίνονται σεβαστά ή δεν επιβάλλονται (Carlos de la Torre, 2007: 395). Είναι ευρέως γνωστό άλλωστε, ότι τα λαϊκίστικα κινήματα είναι του λαού και όχι του συστήματος, κατά συνέπεια εξεγείρονται κατά της καθιερωμένης δομής εξουσίας στο όνομα του λαού (P.A. Taggart ο.α. στη Margaret Canovan, 1999:3).

Από τη μια μεριά, ο λαϊκισμός αποτελεί μορφή διαμαρτυρίας και αντίστασης στα εκσυγχρονιστικά προγράμματα, που στο όνομα ενός υποθετικά καθολικού και εθνικιστικού σχεδίου αποκλείουν τους φτωχούς, τους μη λευκούς καθώς και άλλες κοινωνικές ομάδες. Με βάση το παραπάνω επιχείρημα και ενάντια σε αυτά τα σχέδια αποκλεισμού, ο λαϊκισμός διεκδικεί και υπερασπίζεται την αξία των φτωχών και όλων όσων αποκλείονται από το πολιτικό σκηνικό. Αντί λοιπόν τα φτωχά στρώματα να θεωρούνται και να αντιμετωπίζονται ως εμπόδια στην πρόοδο και την ανάπτυξη, εκλαμβάνονται ως η πεμπουσία του έθνους. Ωστόσο, η τάξη του λαού, κατασκευάζεται από τους ίδιους ηγέτες που υποστηρίζουν ότι την εκφράζουν. Αυτός

ο αυταρχικός σφετερισμός του λαού και των αξιών του έχει αντιφατικά νοήματα. Αναφορικά με τα παραπάνω ένα είναι βέβαιο ότι, ο λαϊκισμός έχει αποκαταστήσει και έχει εκτιμήσει την πολιτιστική αξία του απλού λαού, εντούτοις δεν είναι λίγες οι φορές που χωρίς αμφιβολία έχει σφετεριστεί την έννοια του λαϊκού και έχει προσπαθήσει να επιβάλλει τις δικές του εκδοχές λαϊκής αυθεντικότητας (Carlos de la Torre, 2007: 394).

5.5 Λαϊκισμός και Λατινική Αμερική

Ο λαϊκισμός, αποτελεί σίγουρα ένα ανθεκτικό και προσαρμοστικό πολιτικό φαινόμενο στη Λατινική Αμερική, το οποίο είναι ικανό να αναδυθεί μέσα από ποικίλες και μη αναμενόμενες καταστάσεις (Kenneth M.Roberts, 2003:37). Παρακάτω, παρατίθενται διάφορα κοινά χαρακτηριστικά του λαϊκισμού που εμφανίζονται συχνά στη περιοχή της Λατινικής Αμερικής και τα οποία μπορούν να βοηθήσουν στη περαιτέρω εξήγηση και κατανόηση του φαινομένου. Συγκεκριμένα παρατηρούμε τα εξής στοιχεία:

- Ένα χαρισματικό και προσωπικό στυλ διακυβέρνησης, με πατερναλιστικά και μεσσιανικά στοιχεία.
- Ανομοιογενείς ομάδες πολυ-ταξικών οπαδών, που συχνά κινητοποιούνται για να υποστηρίξουν τον ηγέτη.
- Αμφιλεγόμενη ιδεολογία που στηρίζεται στη λογική του «εμείς εναντίον των άλλων». Στη λογική αυτή συχνά υπονοούνται οι χαμηλές εισοδηματικά τάξεις, έναντι της ελίτ.
- Ένα στυλ διακυβέρνησης, εκ των άνω που τείνει να δίνει έμφαση στον πρόεδρο και στη φανερό έλλειψη ισχυρών κοινωνικών θεσμών.
- Οικονομικές πολιτικές που εστιάζουν σε αναδιανομή του πλούτου και κρατικό ή μερικό έλεγχο της βιομηχανίας.

Χαρακτηριστικό είναι ότι στην Λατινική Αμερική, υπάρχει επίσης μια περίπλοκη σχέση μεταξύ των εννοιών του εθνικισμού, του λαϊκισμού και της δημοκρατίας. Έννοιες οι οποίες είναι απαραίτητες για την ανάλυση της περίπτωσης της Βενεζουέλας. Και αυτό γιατί οι λαϊκιστές ηγέτες αλλά και τα λαϊκίστικα κόμματα έχουν συχνά εξισώσει τους όρους εθνικός, λαϊκίστικος και δημοκρατικός. Συνεπώς, υπάρχει μια τάση ο χαρισματικός ηγέτης ή ο μοντέρνος δικτάτορας να

«αντιπροσωπεύει» τόσο το έθνος, όσο και το λαό. Ακόμη και τα λαϊκίστικα κινήματα με μια δυνατή λαϊκή οργανωτική βάση, χαρακτηρίζονται από μια άμεση σχέση ανάμεσα στο λαϊκιστή ηγέτη και το λαό του (Luis Ricardo Davila, 2000:224).

Παράλληλα, ο λαϊκίστικος πολιτικός λόγος στη Λατινική Αμερική στοχεύει στο λαό. Ο λαϊκιστής ηγέτης αντιμετωπίζει μια υλική σκοπιμότητα, καθώς επιλέγει ένα δημοκρατικό μονοπάτι προς την εξουσία και συμφωνεί ότι για να αντιπροσωπεύσει τη πλειοψηφία θα πρέπει να κατορθώσει να κερδίσει ένα μεγάλο αριθμό ψήφων. Για αυτό ακριβώς τον λόγο, ο Weyland υπογραμμίζει ότι υπό καθεστώς λαϊκισμού ο ηγέτης επιζητά ή ασκεί κυβερνητική εξουσία, βασιζόμενος στην υποστήριξη μεγάλου αριθμού οπαδών (Kirk Hawkins, 2003: 1140).

Στην Λατινική Αμερική, ο λαϊκισμός αναβιώνει συχνά και με μεγαλύτερη ισχύ σε περιόδους πολιτικών και οικονομικών κρίσεων ή μεταβάσεων, όταν καθιερωμένα μοντέλα αντιπροσώπευσης περνούν κρίση ή καταρρέουν και νέοι θεσμοί προσπαθούν να αναδυθούν και να σταθεροποιηθούν. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, παραδοσιακά αντιπροσωπευτικοί θεσμοί μπορεί να χάσουν την ικανότητα τους να έχουν απήχηση σε μεγάλα τμήματα του πληθυσμού ή μπορεί να επισκιαστούν από την κινητοποίηση νέων ομάδων, από τις οποίες θα αναδυθούν νέοι ηγέτες και νέα πολιτικά κινήματα (Kenneth M.Roberts, 2003:37).

Ιστορικά, τα κόμματα της Λατινικής Αμερικής χρησιμοποιούσαν δυο τρόπους με σκοπό την κινητοποίηση και τη στήριξη των ψηφοφόρων. Η ευνοιοκρατία και οι πελατειακές σχέσεις που συνεπάγονται την ανταλλαγή υλικών ωφελημάτων για πολιτική στήριξη, είναι σίγουρα ένας καθολικός μηχανισμός που χρησιμοποιείται από τα κόμματα της Λατινικής Αμερικής. Τα καθολικά δίκτυα ευνοιοκρατίας που διοικούσαν από πολιτικούς μεσάζοντες συνέδεαν τα άτομα πελάτες με τη μηχανή κόμμα μέσω μιας διακριτικής και συλλογικής αναδιανομής πολιτικών χαρών, υπηρεσιών, κυβερνητικών συμβολαίων ή επιχορηγήσεων. Η ευνοιοκρατία και οι πελατειακές σχέσεις ήταν ένας πρωταρχικός συνδετικός μηχανισμός του ολιγαρχικού συστήματος του 19^{ου} αιώνα που συχνά χρησιμοποιούνταν τόσο από την ελίτ, όσο και από τα κόμματα που στηρίζονταν στη πλειοψηφία, με απώτερο σκοπό την κινητοποίηση και την εκλογική υποστήριξη των χαμηλότερων τάξεων (Kenneth M.Roberts, 2003: 44).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι οι Richard Morse, Howard Wiarda και Lawrence Harrison υποστηρίζουν ότι υπάρχει μια βαθύτερη και διαρκής σταθερή πολιτιστική ενότητα στην Λατινική Αμερική. Η κουλτούρα αυτή, της Λατινικής Αμερικής είναι εχθρική και αντίθετη προς τη δημοκρατία, ενώ παράλληλα ευνοεί τους ισχυρούς κυβερνήτες και τις αυταρχικές μορφές διακυβέρνησης. Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τη παραπάνω θεωρία οι προσπάθειες να διαμορφωθούν διαφορετικές μορφές πολιτικής (όπως δημοκρατικές) είναι καταδικασμένες καθώς συναντούν ως βασικό εμπόδιο τη κουλτούρα του αυταρχισμού (Daniel Levine, 2002: 253-254). Ωστόσο η παραπάνω θεωρία δεν είναι επαρκής. Δεδομένου ότι ένα πολιτικό σύστημα δεν εξαρτάται μόνο από έναν παράγοντα στην περίπτωση αυτή κουλτούρα, θα πρέπει για να το κατανοήσουμε και να βγάλουμε σαφή και επαρκή συμπεράσματα να μην αγνοήσουμε και άλλους παράγοντες όπως είναι οι τάξεις, οι θεσμικές δομές, η ανθρώπινη μεσολάβηση και τα πολιτικά αποτελέσματα (Daniel Levine, 2002: 255).

5.6 Φαινόμενα λαϊκισμού στο πολιτικό παρελθόν της Βενεζουέλας

Αν ρίξουμε μια γρήγορη ματιά στην ιστορία της Βενεζουέλας θα διαπιστώσουμε ότι λαϊκιστές πολιτικοί έχουν κυριαρχήσει στη χώρα για πάνω από 40 χρόνια. Συγκεκριμένα, παρατηρούμε ίχνη λαϊκιστικής ιδεολογίας το 1928, όταν μια ομάδα φοιτητών γνωστοί, ως η Γενιά του 1928 επαναστατούσε ενάντια στο αυταρχικό καθεστώς του Gomez. Ο Romulo Betancourt, μέλος της γενιάς του 1928 και μελλοντικός ιδρυτής της Δημοκρατικής Δράσης σημάδεψε την ιστορία της χώρας ως ένας από τους πιο διακεκριμένους λαϊκιστές ηγέτες που είχε να επιδείξει η Βενεζουέλα. Ο Ellner, παρατηρεί ότι οι θέσεις του Betancourt χαρακτηρίζονται από τρία βασικά χαρακτηριστικά του λαϊκισμού που συνήθως εμφανίζεται στη Λατινική Αμερική. Πρώτα απ' όλα οι θέσεις του είναι εθνικιστικές και αντι-ιμπεριαλιστικές, δευτερευόντως ενθαρρύνει τα πολυσυλλεκτικά κόμματα, ενώ τέλος προωθεί τις δημοκρατικές πρακτικές (Luis Ricardo Davila, 2000:227).

Ο Carlos Andres Perez, ένας βασικός εκπρόσωπος της λαϊκιστικής παράδοσης της χώρας, ανέλαβε την προεδρία με την υποστήριξη της Δημοκρατικής Δράσης (AD), του κόμματος που καθιέρωσε το κλασικό λαϊκισμό. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης θητείας του, ο Perez προσπάθησε να αλλάξει τη στρατηγική του από την λαϊκιστική προσέγγιση στην νεοφιλελεύθερη ιδεολογία. Στην προσπάθεια του να δημιουργήσει την πολιτική του πορεία, γύρω από την δική του χαρισματική φιγούρα,

αποφάσισε να αναδιοργανώσει πολιτικές ακολουθώντας μια νεο-λαϊκίστικη στρατηγική. Στο μεταξύ την ίδια περίοδο, ο παλιός παραδοσιακός λαϊκισμός περνούσε βαθύτατη κρίση. Πολλοί είναι οι λόγοι που συνδυάζονται για να εξηγήσουν την κρίση του λαϊκίστικου συστήματος. Πρώτα απ' όλα, ο λαϊκίστικος λόγος και οι εκλογές καθολικής ψηφοφορίας άρχισαν να χάνουν σιγά σιγά την αξιοπιστία τους. Το πιο ουσιαστικό ήταν βέβαια ότι εκδηλώθηκε ξαφνικά μια ιδεολογική κρίση στα παραδοσιακά λαϊκίστικά κόμματα εξαιτίας της έλλειψης ουσιαστικών ιδεολογικών πολιτικών σχεδίων και προγραμμάτων. Τέλος, η μεταφορά των δικαιωμάτων του πετρελαίου από το κράτος σε ιδιωτικούς αποδέκτες, δημιούργησε και αυτή με τη σειρά της μια διαδικασία διαφθοράς που άνοιγε νέες πιθανότητες για αδίστακτες και παράνομες πολιτικές συμπεριφορές (Luis Ricardo Davila, 2000:227).

Η ανάλυση του παλιού και νέου λαϊκισμού, μας παρέχουν τη δυνατότητα να εξηγήσουμε αποτελεσματικότερα τη σύγχρονη ιστορική διαδικασία της χώρας και τις κύριες τάσεις της πολιτικής της Βενεζουέλας. Τα τελευταία πενήντα χρόνια, παρείχαν στη Βενεζουέλα τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες για την ανάπτυξη της λαϊκίστικης πολιτικής. Γεγονός άλλωστε αποτελεί ότι παρά τις διαφορές του νέου και παλιού λαϊκισμού, ο σκοπός παραμένει ίδιος, άμεση έκκληση και απήχηση στο λαό. Ο λαϊκίστικος λόγος, τόσο ο νέος όσο και ο παλιός συνδυάζει δυο κύριες ιδεολογικές τάσεις τον εθνικισμό και την πολιτική δημοκρατία. Ωστόσο, τα στοιχεία που διαχωρίζουν τον λαϊκισμό της Βενεζουέλας από τις υπόλοιπες χώρες της Λατινικής Αμερικής είναι οι συγκεκριμένες οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που δημιουργήθηκαν, από το γεγονός ότι η Βενεζουέλα είναι μια χώρα παραγωγής πετρελαίου (Luis Ricardo Davila, 2000:237). Στο σημείο αυτό μάλιστα και με βάση τα παραπάνω εγείρεται το εξής ερώτημα, αν ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του λαϊκισμού είναι όπως προαναφέρθηκε η απήχηση που έχει στο λαό, τότε πώς αυτό θα επιτευχθεί σε μια χώρα που οικονομικά εξαρτάται από την παραγωγή κεφαλαίου, δηλαδή από μια καπιταλιστική οικονομία;

6. ΕΞΗΓΕΙΤΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ CHAVEZ ΚΑΙ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΕΙ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΛΑΪΚΙΣΜΟΥ;

Στην ενότητα αυτή και έχοντας ήδη αναφέρει τα βασικά στοιχεία ενός λαϊκίστικου κινήματος θα προχωρήσουμε σε μια γενική αξιολόγηση της πολιτικής του Chavez και του κινήματος του. Σκοπός μας είναι να εντοπίσουμε αν υπάρχουν στον τρόπο διακυβέρνησης του Chavez, στοιχεία τα οποία παραπέμπουν και θυμίζουν λαϊκισμό.

6.1 Ο σημαντικός ρόλος του στρατού

Από την πρώτη στιγμή, το Μπολιβαριανό Επαναστατικό Κίνημα 200 (MBR 200), το οποίο στη συνέχεια μετεξελίχθηκε σε Πέμπτο Κίνημα για τη Δημοκρατία (MVR), περιλάμβανε στους κόλπους του αξιωματικούς. Μάλιστα, πρωταρχικός σκοπός του MBR 200, ήταν η δημιουργία ενός κοινωνικο-στρατιωτικού κινήματος. Ο ίδιος ο Chavez, κατά τη διάρκεια της πρώτης χρονιάς της θητείας του υπολόγιζε πάρα πολύ στην υποστήριξη των ενόπλων δυνάμεων, γεγονός που προκάλεσε πόλωση ακόμη και στο εσωτερικό του κινήματος (Steve Ellner, 2001: 25). Χωρίς αμφιβολία, το Σύνταγμα του 1999, παρείχε στις ένοπλες δυνάμεις έναν επικίνδυνο βαθμό αυτονομίας, σε σχέση με το σύνταγμα του 1961. Παράλληλα, ο Chavez πήρε και άλλες ριζοκίνδυνες αποφάσεις, που περιλάμβαναν διορισμούς στρατιωτικών σε καίρια κλειδιά – πόστα της κυβέρνησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτέλεσε ο διορισμός του νέου προέδρου της κρατικής επιχείρησης πετρελαίου PDVSA (Perez ο.α. στην Damaris Canache, 2002:86).

Με την τοποθέτηση, ενός μεγάλου αριθμού στρατιωτικών σε υψηλόβαθμες θέσεις τόσο της κυβέρνησης όσο και του κόμματος, ο Chavez κινδύνευε να μεταμορφώσει τις ένοπλες δυνάμεις σε ένα βασικό θεσμό του κράτους (Steve Ellner, 2003:149). Η κυβέρνηση κατηγορήθηκε από την αντιπολίτευση, για πολιτικοποίηση και στρατικοποίηση του κράτους, έναν ισχυρισμό που στηρίχθηκε επίσης στη χρησιμοποίηση των προθεμάτων ανώτερος, μεσαίος και κατώτερος όχι μόνο για τους στρατιωτικούς, αλλά και για τους απλούς πολίτες, που ήταν κυρίως υποστηρικτές της κυβέρνησης και των προγραμμάτων της (Julia Buxton, 2005: 337). Το παραπάνω στοιχείο, σαφώς και δεν αποτελεί δείγμα καθαρής λαϊκίστικης πολιτικής. Ωστόσο,

επιβεβαιώνει τις κατηγορίες της αντιπολίτευσης για αντιδημοκρατικές και κυρίως αυταρχικές τάσεις της κυβέρνησης.

6.2 Ενισχυμένη εξουσία του προέδρου Chavez-Αποδυνάμωση δημοκρατικών θεσμών και κομμάτων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί η συμμαχία Polo Patriotico, ήταν μια προσωρινή λύση που ενεργοποιήθηκε μόνο για να επιτευχθούν εκλογικοί σκοποί, καθώς το μεγαλύτερο κόμμα της το Πέμπτο Κίνημα για τη Δημοκρατία (MVR), υστερούσε διοικητικής και ιδεολογικής οργάνωσης (Steve Ellner, 2001: 25). Το MVR ακόμη και μετά τις εκλογές παρέμεινε ασταθές, ενώ οι κανόνες λειτουργίες του έτειναν να είναι εξαιρετικά χαλαροί και αδύναμοι. Το MVR, εν συντομία, αποτελεί ένα χαλαρό συνασπισμό μικρών κομμάτων που έχουν συγκεντρωθεί γύρω από το όραμα ενός χαρισματικού ηγέτη. Μάλιστα, ο κυρίαρχος ρόλος του Προέδρου Chavez είναι ιδιαίτερα προφανής μέσα στο κόμμα. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός, όπως ισχυρίζεται και ο Kirk Hawkins, ότι τόσο οι υποστηρικτές του κινήματος για να αυτοχαρακτηριστούν, όσο και οι πολιτικοί αντίπαλοι του για να τους κριτικάρουν, χρησιμοποιούν τους όρους Chavistas και αντι-τσαβικός και όχι το όνομα Emeverrista που προέρχεται από την ονομασία του κόμματος.

Η κυβέρνηση Chavez, προσπάθησε να αλλάξει το καθεστώς των ισχυρών κομμάτων που είχε επικρατήσει στο παρελθόν. Στην προσπάθεια αυτή, αποδυνάμωσε μέσω της νομοθετικής κυρίως εξουσίας τα πολιτικά κόμματα και συγκέντρωσε την εξουσία στο ρόλο του Προέδρου. Το πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος του προέδρου αποδεικνύεται από τις αφίσες που είχαν κυκλοφορήσει στην προεκλογική καμπάνια των εκλογών του 2000. Οι υποψήφιοι, συνήθως εμφανίζονταν να στέκονται δίπλα στον Chavez, ενώ ανώτατα στελέχη του κόμματος παραδέχονταν στις συνεντεύξεις τους ότι μια απλή συσχέτισή τους με τον Πρόεδρο, ήταν αρκετή για να εξασφαλίσει σε οποιοδήποτε υποψήφιο, άνοδο στα ποσοστά δημοτικότητας (Kirk Hawkins, 2003: 1150).

Ο Chavez, είναι γεγονός ότι έχει καταφέρει να συγκεντρώσει αρκετή εξουσία στο πρόσωπό του και ενδεχομένως να μην θεωρεί απαραίτητο να αλλάξει τη στρατηγική που μέχρι σήμερα τον έχει εξυπηρετήσει (Moises Naim, 2001:29). Με το σύνταγμα του 1999, ισχυροποίησε την εκτελεστική εξουσία επεκτείνοντας τη προεδρική θητεία από πέντε σε έξι χρόνια. Με αυτόν τον τρόπο, κέρδισε τη

δυνατότητα επανεκλογής του για μια ακόμη περίοδο, ενώ απέκτησε και το δικαίωμα διάλυσης της Βουλής. Η νομοθετική, δικαστική, εκτελεστική εξουσία, η τοπική αυτοδιοίκηση, η κεντρική τράπεζα και η βιομηχανία πετρελαίου (η οποία παρέχει πάνω από το 80% των εξαγωγών της χώρας) όλα σχεδόν βρίσκονται κάτω από τον άμεσο έλεγχο της προεδρίας (Moises Naim, 2001:19).

Όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά της διακυβέρνησης του Chavez και του κινήματός του δίνουν στέρεα επιχειρήματα στην αντιπολίτευση, η οποία ασκεί έντονη κριτική και θέτει συνεχώς θέμα νομιμοποίησης, ενώ παράλληλα παραπέμπουν και θυμίζουν έντονα λαϊκισμό. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι το στυλ αυτό διακυβέρνησης δεν θυμίζει σε τίποτα λαϊκίστικα κινήματα που είχαν αναδυθεί στη Λατινική Αμερική, τις προηγούμενες δεκαετίες. Και αυτό γιατί, οι λαϊκιστές ηγέτες του παρελθόντος ήταν ικανοί και επιδέξιοι στο να δημιουργήσουν κάθετα οργανωμένα και πειθαρχημένα κόμματα που ήταν άμεσα συνδεδεμένα με τα οργανωμένα εργατικά σωματεία και άλλους οργανισμούς (Steve Ellner, 2001: 26-27). Αντίθετα, το κίνημα Chavismo δεν στηρίζεται σε ένα σταθερό και άκαμπτο δόγμα, ενώ παράλληλα αντλεί τη νομιμοποίηση του από τις φτωχότερες εισοδηματικές τάξεις και όχι από την εργατική τάξη, όπως ίσχυε παλιότερα.

6.3 Κατασκευή της βάσης υποστήριξης

Αν εμμείνουμε στον ορισμό του λαϊκισμού, σε αυστηρά πολιτικούς όρους, όπως τον αναπτύξαμε σε προηγούμενο κεφαλαίο, δηλαδή ως την παρουσία ενός χαρισματικού τρόπου σύνδεσης μεταξύ των ψηφοφόρων και των πολιτικών, ένα δημοκρατικό λόγο που βασίζεται στη ιδέα της λαϊκής βούλησης καθώς και έναν αγώνα μεταξύ του απλού λαού και της πολιτικής ελίτ, τότε αδιαμφισβήτητα το κίνημα Chavismo είναι ένα καθαρά λαϊκίστικο φαινόμενο (Kirk Hawkins, 2003: 1137).

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει μια από τις ιδιαιτερότητες του λαϊκισμού είναι η ασυνάρτητη κατασκευή της κοινωνίας, ως ένα ανταγωνιστικό πεδίο όπου ενάρτετοι άνθρωποι έχουν να αντιμετωπίσουν ένα βασικό εχθρό, τη μοχθηρή ολιγαρχία. Σύμφωνα με τα παραπάνω, το κίνημα Chavismo, σαφέστατα διακρίνεται για το χαρισματικό τρόπο σύνδεσης που υπάρχει μεταξύ των ψηφοφόρων και του ηγέτη του κινήματος, ενώ παράλληλα βασίζεται και σε ένα φαινομενικά δημοκρατικό κυνήγι ψήφων, με σκοπό τη νομιμοποίηση του ισχυρισμού ότι αντιπροσωπεύει το λαό

ενάντια σε μια διεφθαρμένη ελίτ. Στην πραγματικότητα, το κίνημα παραπέμπει σε κλασικές μορφές λαϊκισμού, δεδομένου ότι ο Chavez και οι υποστηρικτές του επιδιώκουν να αντιπροσωπεύουν την κοινή λαϊκή βούληση, που συνήθως αποδίδουν στις φτωχότερες ομάδες της κοινωνίας.

Ο Chavez έρχεται να δώσει έκφραση στα αισθήματα του λαού, να γίνει η φωνή του λαού. «Η Βενεζουέλα κέρδισε, η ιστορία κέρδισε, ο λαός κέρδισε» δήλωνει ο Chavez την μέρα της νίκης του (El Nacional, ο.α. στον Luis Ricardo Davila, 2000:236). Ο λαός που αντιπροσωπεύει ο Chavez αποτελείται από απλούς ανθρώπους οι οποίοι στο παρελθόν έχουν αντιπροσωπευτεί ανεπαρκώς και έχουν αγνοηθεί. Συνεπώς, οι φτωχοί και οι περιθωριακοί καταλαμβάνουν προνομιακή θέση, στην κοινωνική κατασκευή του Chavez και αποτελούν αυτό που τελικά ονομάζεται λαός. Ο Chavez και όλοι όσοι δουλεύουν μαζί του έχουν ως στόχο την υπεράσπιση και οργάνωση του λαού, την έκφραση της βούλησής του. Ο εχθρός είναι η ελίτ ή αλλιώς η ολιγαρχία εξαιτίας του καθεστώτος του παρελθόντος. Εχθρός επίσης θεωρούνται οι ξένες δυνάμεις και ο επιχειρηματικός κόσμος. Είναι γεγονός, μάλιστα ότι ο ίδιος ο Chavez υποδαυλίζει το λαό ενάντια σε ορισμένες απειλητικές για αυτόν ομάδες, όπως οι ΗΠΑ και οι διεθνείς χρηματοδοτικές οργανώσεις. Από την στιγμή λοιπόν που ο Chavez και το κίνημά του αντιπροσωπεύουν τη λαϊκή βούληση, αυτοί που τους αντεπιτίθενται είναι η διεφθαρμένη ελίτ, η αφρόκρεμα της κοινωνίας, ο «τρούλος της εξουσίας», οι ηγέτες των παραδοσιακών κομμάτων (Kirk Hawkins, 2003: 1152-1154).

Ιστορικά, η εργατική τάξη αποτελούσε το κύριο όγκο στήριξης των λαϊκιστών ηγετών. Ωστόσο, στην περίπτωση του Chavez τα πράγματα έχουν αλλάξει δεδομένου ότι η υποστήριξη του στηρίζεται στις χαμηλά εισοδηματικά τάξεις. Εξάλλου τα φυσικά χαρακτηριστικά του Chavez, η προσωπικότητά του και η κοινωνική του θέση είναι πολύ κοντά, παρόμοια σχεδόν, με αυτά των λαϊκών τάξεων (Steve Ellner, 2003: 144). Χαρακτηριστικό είναι επίσης ότι, ο Chavez δεν έχει ευθυγραμμιστεί πλήρως με την εργατική τάξη και τα εργατικά συνδικάτα, αλλά βρίσκεται διαρκώς σε μια σχέση αντιπαράθεσης μαζί τους.

Επιπρόσθετα, υποστηρίζεται η άποψη ότι η οργανωμένη στήριξη του Chavez είναι ισχνή γιατί πηγάζει από μη οργανωμένους εργάτες της επίσημης και ανεπίσημης οικονομίας, που υστερούν οργανωτικής εμπειρίας την οποία συνήθως έχουν τα εργατικά σωματεία. Συνεπώς, η βάση υποστήριξης του Chavez δεν είναι πολιτικά

ελεγχόμενη και είναι ιδιαίτερα εύθραυστη. Γεγονός που σημαίνει ότι την ίδια στιγμή που ο λαός μπορεί να εκφράσει την υποστήριξή του προς τη κυβέρνηση, με την ίδια ευκολία μπορεί και να την υπονομεύει (Steve Ellner, 2001: 27). Βέβαια, η ευθραυστότητα της βάσης υποστήριξης του Chavez ενδεχομένως και να αντισταθμίζεται από τη στήριξη των ενόπλων δυνάμεων και την αποδυνάμωση των κομμάτων της αντιπολίτευσης.

6.4 Ο πολιτικός λόγος Chavez

Το φαινόμενο Chavismo, είναι βασισμένο πάνω σε ένα δυνατό, κλασσικό λαϊκίστικο λόγο που περιστρέφεται γύρω από την έννοια του λαού και την ικανότητα του κινήματος και του ηγέτη του να ενσωματώνει, να συμπεριλαμβάνει και να περικλείει στους κόλπους του τη μοναδική λαϊκή βούληση. Ο Jose Luis Uzcategui (1999), χαρακτηρίζει τον Chavez σαν ένα «μάγο συναισθημάτων» και αποδίδει τον εκλογικό του θρίαμβο σε έναν συνδυασμό ψυχολογικών και κοινωνικών στοιχείων που δημιούργησαν ένα ευνοϊκό πολιτικό κλίμα. Ακόμη και τα μηνύματα που προέρχονταν από την νεολαία έκαναν λόγο για έναν χαρισματικό ηγέτη (Damaris Canache, 2002:71). Ο Chavez, εκμεταλλεύεται με επιτυχία το χάρισμα που διαθέτει (σε αντίθεση με τους προκατόχους του λαϊκιστές που εκμεταλλεύονταν και τους οργανωτικούς δεσμούς) με σκοπό να σταθεροποιήσει τη λαϊκή στήριξη, τη θέση και την επιρροή του (Kenneth M.Roberts, 2003: 36).

Υποστηρίζεται, ότι η επιτυχία του Chavez και η υποστήριξη του από τις χαμηλότερες κοινωνικές τάξεις βασίζεται στην αληθοφάνεια του αντιφιλελεύθερου πολιτικού του λόγου (Steve Ellner, 2003:152). Ο πολιτικός του λόγος, που χαρακτηρίζεται από υποσχέσεις για βαθιές και ριζικές αλλαγές στο πολιτικό σύστημα (Maingon, Carrasquero & Welsh o.a. στην Damaris Canache, 2002: 84) και η προσωπική απήχηση και η πολιτική οξύτητα που τον διακρίνει (Lopez Maya & Lander o.a στην Damaris Canache, 2002:84) αποτέλεσαν σημαντικούς παράγοντες της απήχησης που είχε ο Chavez στις εκλογές του 1998. Ο Chavez αποφεύγει τον αντικομμουνιστικό πολιτικό λόγο, δίνει έμφαση στην σοβαρή κατάσταση των μη προνομιούχων τάξεων (Steve Ellner, 2001: 26), κατηγορεί ανοιχτά τον «άγριο καπιταλισμό» (Moises Naim, 2001:25) και χρησιμοποιεί έντονη αντι-αμερικανική ρητορική. Παράλληλα, διατηρεί ένα ισχυρό προφίλ, το οποίο εμπλουτίζει με συχνές

τηλεοπτικές εμφανίσεις. Ο Chavez χρησιμοποιεί τη τηλεόραση ως ιδανικό μέσο για να προβάλλει τη προσωπικότητα και το χάρισμα λόγου που τον διακρίνει.

Το επικοινωνιακό του χάρισμα, η απλότητά του, η δυνατότητα που έχει να εκλαϊκεύει τα σοβαρά θέματα και η ευθύτητά του είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά που συγκινούν τους πολίτες της Βενεζουέλας. Η ρητορική που χρησιμοποιεί αποτελεί μια μίξη μπολιβαριανών ήχων, χριστιανικότητας, συλλογικού ουτοπισμού, και ντόπιας κοσμογονίας, ενώ ο πολιτικός του λόγος χαρακτηρίζεται από ειρωνικά και καυστικά σχόλια κατά της ολιγαρχίας, του νεοφιλελευθερισμού, των ξένων συνωμοσιών και της παγκοσμιοποίησης (Moises Naim, 2001:27). Αναφορικά με τη συχνή επίθεση του Chavez προς τον νεοφιλελευθερισμό, αξίζει να σημειωθεί ότι η αποδοχή του στην Βενεζουέλα είναι άμεσα συνδεδεμένη με το εισόδημα και την προνομιακή κοινωνική θέση (Kenneth Roberts ο.α. στον Steve Ellner, 2003:146).

Γεγονός επίσης αποτελεί ότι ο πολιτικός του λόγος, είναι τελικά περισσότερο λαϊκίστικος, παρά φιλελεύθερα δημοκρατικός. Οι συνεντεύξεις του Chavez στο Habla el Comandante παρέχουν απτές αποδείξεις για το παραπάνω επιχείρημα. Μέσα από τους λόγους του, φαίνεται ότι ο λαός για τον Chavez αποτελεί το καύσιμο της μηχανής της ιστορίας και ότι η ιστορία είναι ο αγώνας του λαού ενάντια στις δυνάμεις της καταπίεσης και του ιμπεριαλισμού, έναν αγώνα στον οποίο ο λαός τελικά θριαμβεύει. Ο Chavez κερδίζει λαϊκής υποστήριξης ισχυριζόμενος ότι ποτέ δεν θα διέτασσε το στρατό «να ρίξει κατά του λαού». Μάλιστα, υποστηρίζει ότι το πραξικόπημα του 1992 αντιπροσωπεύει μια ουσιαστική αντίδραση στη τραυματική εμπειρία των μαζικών ταραχών της εβδομάδας της 27^{ης} Φεβρουαρίου του 1989, κατά τη διάρκεια της οποίας οι στρατιώτες δολοφόνησαν εκατομμύρια ανθρώπους. Εν συντομία, ο Chavez μέσα από τις ομιλίες του απευθύνεται κυρίως σε μη προνομιούχες ομάδες του πληθυσμού της χώρας, οι οποίες και αντιπροσωπεύουν την αποκλειστική βάση στήριξης του (Steve Ellner, 2003:146).

Ως Πρόεδρος ο Chavez διατήρησε τη φλογερή ρητορική, που τον χαρακτήριζε από την πρώτη προεκλογική του περίοδο. Απευθυνόταν σε όσους τον κατέκριναν χαρακτηρίζοντας τους ελεεινούς, συνωμότες και φασίστες. Καλούσε το λαό να υπερασπιστεί την επανάσταση σε περιπτώσεις που το κυβερνητικό του πρόγραμμα έβρισκε αντιστάσεις και εμπόδια (Julia Buxton, 2005: 330). Ο πολιτικός λόγος του Chavez σε γενικές γραμμές, περνάει την αντίληψη ότι η κυβέρνηση της Βενεζουέλας ενδιαφέρεται περισσότερο για την ευημερία των κατώτερων τάξεων, παρά για

οποιαδήποτε άλλο τομέα. Τεχνοκρατικά σύμβολα και συνθήματα που απευθύνονται κυρίως στις μεσαίες τάξεις δεν εμφανίζονται πουθενά στον πολιτικό λόγο του Chavez.

Επιπρόσθετα, ο πολιτικός λόγος του Chavez περιλαμβάνει υποσχέσεις που αφορούν χαμένους και κερδισμένους. Για παράδειγμα, δηλώνει ότι «αν τα παιδιά του λιμοκτονούσαν, δεν θα το πολυσκεφτόταν να διαπράξει ληστεία». Παράλληλα, ισχυρίζεται ότι οι καταπατητές ασκούν το δικαίωμα τους να καταλάβουν τη γη. Κάνοντας αυτές τις δηλώσεις, υποδεικνύει ότι, για αυτόν προτεραιότητα έχει η σοβαρή κατάσταση που βρίσκονται οι φτωχοί σε σχέση με την προστασία της ιδιωτικής ιδιοκτησίας. Μάλιστα, επιχειρηματικές ομάδες άσκησαν έντονη κριτική στο αρχικό προσχέδιο του νέου συντάγματος ισχυριζόμενοι ότι απέτυχε να υπερασπίσει το δικαίωμα της ιδιωτικής ιδιοκτησίας (Gerente ο.α στον Steve Ellner, 2001: 24).

Οι ομιλίες του Chavez περιλαμβάνουν συχνά τη χρήση μεγάλων ιδεών και εννοιών όπως η επανάσταση, ο ιμπεριαλισμός, ο καπιταλισμός, ενώ παράλληλα χαρακτηρίζονται και διαχέονται από έναν μεσσιανικό απόηχο, που είναι εμφανής και από την έκκληση που ο ίδιος κάνει για την επανίδρυση της δημοκρατίας (Steve Ellner, 2001: 7). Οι λαϊκιστές συχνά εκθέτουν ένα ισχυρό βαθμό θρησκευτικότητας στην εικόνα τους, χρησιμοποιώντας θρησκευτική γλώσσα. Αυτό συμβαίνει πολλές φορές ακόμη και να υποστηρίξουν την εκλογή τους που ουσιαστικά γίνεται με θεική μεσολάβηση. Ο Chavez χρησιμοποιεί πολύ συχνά θρησκευτικές αναφορές, παρόλο που οι σχέσεις του με το κατεστημένο της καθολικής εκκλησίας της Βενεζουέλας είναι οι χειρότερες. Συγκεκριμένα, όταν ο καρδινάλιος Καστίγιο Λέρα τον κατηγορήσε, από άμβωνος, τον Ιούλιο του 2005, ότι είναι δικτάτορας, ο Chavez έσπευσε να απαντήσει ότι "αν ο Χριστός ζούσε σήμερα θα ήταν ριζοσπάστης σοσιαλιστής και υποστηρικτής της πολιτικής να χρησιμοποιούνται οι πόροι από το πετρέλαιο της χώρας, για την ευημερία και την εκπαίδευση των φτωχών" (http://exandas.ert.gr/archive/Venezuela/linkNo1_01.asp).

Εν συντομία, ο πρόεδρος Chavez είναι ένας χαρισματικός και πανέξυπνος πολιτικός. Αυτό που τον διαφοροποιεί από τους άλλους πολιτικούς του αντιπάλους δεν είναι μόνο η παράξενη ικανότητα του που έχει να ευθυγραμμίζει τα μηνύματά του με τις καθιερωμένες αντιλήψεις της πλειοψηφίας του πληθυσμού, αλλά και η ενθουσιώδης προθυμία να «εκμεταλλεύεται» το θυμό και την αγανάκτηση του λαού,

γεγονός που άλλοι πολιτικοί απέτυχαν να δουν, αρνήθηκαν να αναζωπυρώσουν ή είχαν ακλόνητο συμφέρον να μην επιδεινώσουν.

6.5 Δημοκρατικά μέσα που χρησιμοποιούνται για την εδραίωση του λαϊκισμού

Για να αμυνθούν σε διάφορους εχθρούς και να προωθήσουν τις αλλαγές που υποσχέθηκαν οι λαϊκιστές ηγέτες χρειάζονται μια ισχυρή θεσμική βάση. Οι προεδρικές εκλογικές εκστρατείες παρέχουν τη καλύτερη ευκαιρία για να επικεντρωθεί η προσοχή στον ηγέτη, στον υποψήφιο. Οι χαρισματικοί πρόεδροι-ηγέτες χρησιμοποιούν σαν στήριγμα τα προεδρικά διατάγματα και τα δημοψηφίσματα για να νομιμοποιήσουν το κύρος και την εξουσία τους. Παράλληλα, οι σταθερές θητείες προεδρίας επιτρέπουν στους προέδρους να χρησιμοποιούν λαϊκίστικες τακτικές και να διατηρούν αποστάσεις από τα κόμματα, χωρίς να ρισκούν να χάσουν την εξουσία (Kurt Weyland, 1999:389).

Στηριζόμενοι στο παραπάνω επιχειρήμα θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε με βεβαιότητα ότι οι εκλογές στο πολιτικό σκηνικό της Βενεζουέλας είναι απλά εργαλεία που χρησιμοποιούνται για την εξυπηρέτηση της προσωπολατρίας και την προώθηση ενός κοινωνικοπολιτικού μοντέλου με μακροπρόθεσμες ηγεμονικές φιλοδοξίες, το οποίο είναι άμεσα συνδεδεμένο με τις πολιτικοποιημένες ένοπλες δυνάμεις και τον λαό που κινητοποιείται, μέσω δημοψηφισμάτων και πελατειακών μηχανισμών (Miriam Kornblith, 2005:136).

Αδιαμφισβήτητα, σε όλες τις προεκλογικές εκστρατείες πρωταρχικό και ουσιαστικό ρόλο έπαιζε ο ίδιος ο Πρόεδρος. Παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει για σεβασμό απέναντι σε κάποια θεσμικά μέσα για δημοκρατική συμμετοχή όπως ανοιχτές και ελεύθερες εκλογές, εξακολουθεί να υπάρχει μια τάση συγκέντρωσης της εξουσίας. Εξάλλου, το γεγονός ότι η επανάσταση ακολουθεί ειρηνικές και δημοκρατικές διαδικασίες καθώς και ότι ο Chavez και η παράταξή του κέρδισαν δίκαια τις εκλογές τους εξυπηρετεί και τους παρέχει την ικανότητα να παραβιάζουν αρκετές φορές τις δημοκρατικές διαδικασίες.

6.6 Αρνητικά και θετικά στοιχεία της διακυβέρνησης Chavez

Είναι γεγονός ότι υπάρχουν αντιφατικές απόψεις σχετικά με το κατά πόσο δημοκρατική ή όχι είναι η διακυβέρνηση Chavez. Από την μια μεριά, παρατηρούνται συχνά πράξεις βίας κατά των μελών της αντιπολίτευσης. Ο διορισμός σε δημόσιες θέσεις γίνεται με βάση τις πολιτικές διασυνδέσεις των κατόχων των αξιωμάτων και χωρίς προηγούμενες συνεννοήσεις με κοινωνικές ομάδες της χώρας. Ο εμπόλεμος και εκλεκτικός πολιτικός λόγος του Chavez καθώς και η αυξημένη τάση милитарισμού, που έχουν ήδη αναφερθεί, αποτελούν επίσης σημάδια ανησυχίας. Παράλληλα, ο Chavez κατηγορείται για την υπονόμηση της δικαστικής, νομοθετικής ανεξαρτησίας καθώς και άλλων κρατικών θεσμών που θα μεσολαβούσαν υποθετικά ανάμεσα στον Πρόεδρο και τους πολίτες (Nelly Arenas ο.α στον Carlos de la Torre, 2007: 389).

Ακόμη και η επίδοση του κόμματος του Πέμπτου Κινήματος για τη Δημοκρατία (MVR) έχει δώσει πολλές ενδείξεις στην αντιπολίτευση για τις αντιδημοκρατικές τάσεις της κυβέρνησης του Chavez. Το κόμμα έχει χρησιμοποιήσει αρκετές φορές την πλειοψηφία που το υποστηρίζει για περάσει νομοθεσίες, χωρίς προηγούμενες συνεννοήσεις ή διαπραγματεύσεις με την αντίθετη πλευρά ή όσους έχουν αντίθετα συμφέροντα (Julia Buxton, 2005: 331). Παράλληλα, υπήρξαν και επίμονοι ισχυρισμοί για καταπατήσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως κατά τη διάρκεια αντι-κυβερνητικών διαδηλώσεων (Διεθνής Αμνηστία ο.α στην Julia Buxton, 2005: 331). Τέλος, έντονη ανησυχία προκλήθηκε και από τις αλλαγές που προωθήθηκαν στο διοικητικό συμβούλιο της PDVSA, της κρατικής πετρελαϊκής εταιρείας (Julia Buxton, 2005: 331).

Το μέτρο της «κρατικής επιμέλειας» των εκλογών σε όλα τα συνδικάτα, για την ανάδειξη της τριτοβάθμιας ηγεσίας τους, οι οποίες γίνονταν πρώτη φορά με άμεσο τρόπο, τέθηκε επίσης υπό αμφισβήτηση. Το συγκεκριμένο μέτρο, κατήγγειλαν η «Παγκόσμια Οργάνωση Εργασίας» και διεθνείς συνδικαλιστικές ενώσεις ως «κυβερνητική παρέμβαση σε εσωτερικά συνδικαλιστικά ζητήματα», απειλώντας μάλιστα τη χώρα με κυρώσεις (Jennifer McCoy & Laura Neuman ο.α στο Βενεζουέλα – Αποστολή: Μάνος Σαριδάκης, 2006:42). Επιπλέον, η κυριαρχία του ρόλου του στρατού διαφαίνεται και από το γεγονός ότι η στρατιωτική εκπαίδευση είναι πλέον υποχρεωτική σε όλα τα γυμνάσια, ενώ τα σχολικά βιβλία της ιστορίας ξαναγράφονται (Moises Naim, 2001:19).

Όλα τα παραπάνω στοιχεία και αρκετά από τα οποία αναφέραμε σε προηγούμενα κεφάλαια προκάλεσαν την αμφισβήτηση περί δημοκρατικών προοπτικών διακυβέρνησης, τόσο από εθνικούς, όσο και από διεθνείς παράγοντες. Σε κάποιους τομείς, όπως στην εκπαίδευση, στην αυτονομία των εργατικών συνδικάτων και στην ελευθερία της έκφρασης ο πρόεδρος Chavez και η κυβέρνηση του αντιμετώπισαν πολλές φορές την κατηγορία περί αυταρχικών χειρισμών. Η ενδεχόμενη αποτυχία της νέας κυβέρνησης να υιοθετήσει πρακτικές αξιοκρατίας, το τρέχον θεσμικό πλαίσιο που δεν διαφέρει και πολύ από το παλιό, η διαφθορά που παραμένει αχαλίνωτη και θέτει τρομερά εμπόδια στην ανάπτυξη αποτελούν μερικά από τα στοιχεία εκείνα που δυστυχώς σκιαγραφούν ένα καθεστώς το οποίο σε καμία περίπτωση δεν ενσωματώνει και δεν αντιπροσωπεύει το εθνικό συμφέρον.

Από την άλλη μεριά, το Μπολιβαριανό Σύνταγμα του 1999 παρόλο που είναι αντιφατικό, τουλάχιστον σε ένα πρωταρχικό επίπεδο αντανακλά μια συνεχή δέσμευση σε συνταγματικούς τρόπους αλλαγής (Daniel Levine, 2002: 265). Σε καμία περίπτωση, η «αυταρχική» κυβέρνηση του Chavez, όπως την κατηγορούν, δεν κατέφυγε σε κανένα είδους αυταρχικό πολιτικό μέτρο. Το σύνταγμα δεν παραμερίστηκε. Τα ιδιωτικά μέσα επικοινωνίας συνέχισαν να εκπέμπουν κανονικά και ουδέποτε περιορίστηκαν. Κανένα από τα ηγετικά στελέχη της αντιπολίτευσης δεν έχει συλληφθεί και ο Chavez δεν χρησιμοποίησε αποσταθεροποιητικά μέτρα κατά της αντιπολίτευσης, με σκοπό να διευρύνει τη στρατιωτική βάση της κυβέρνησής του, όπως διατείνονταν ότι θα γίνονταν διάφοροι πολέμοί του (Julia Buxton, 2005: 335).

Η κυβέρνησή του Chavez, επέδειξε σύνεση αναφορικά με τα δημοσιονομικά θέματα, καθιέρωσε ένα κεφάλαιο μακροοικονομικής σταθερότητας, προχώρησε στην αναδιανομή της γης, ανανέωσε το πρόγραμμα της κυβέρνησης παρέχοντας βασικές υπηρεσίες όπως προγράμματα εκπαίδευσης και αντιμετώπισης της φτώχειας, ενώ παράλληλα προσπάθησε να αντιστρέψει τις τάσεις αποκέντρωσης της εξουσίας. Μάλιστα, ο Chavez σεβάστηκε τα αστικά δικαιώματα και τους δημοκρατικούς θεσμούς περισσότερο από άλλους κλασικούς λαϊκιστές, καθώς δεν προσπάθησε να προσεταιριστεί οργανώσεις όπως η Συνομοσπονδία Εργατών της Βενεζουέλας (CTV). Παράλληλα, ενθάρρυνε συγκεκριμένους μηχανισμούς με το νέο σύνταγμα όπως πρωτοβουλίες ψηφοφόρων, δημοψηφίσματα και δυνατότητα ανάκλησης των εκλεγμένων (Kirk Hawkins, 2003: 1145). Συγκεκριμένα, το άρθρο 72, άρθρο ανάκλησης του συντάγματος του 1999 προβλέπει τη δυνατότητα ανάκλησης όλων

των εκλεγμένων, καθώς επίσης και την κατάργηση ενός νόμου ή μιας συνθήκης, την πρόταση ενός νόμου ή την οργάνωση ενός συμβουλευτικού δημοψηφίσματος για οποιοδήποτε σημαντικό ζήτημα. Μάλιστα, για τους εκλεγμένους αντιπροσώπους, η ανάκληση επιτρέπεται να γίνει μόνο μετά το μέσον της θητείας τους (http://www.okde.org/spartakos/keimena/s71_diago.htm).

Πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι το κίνημα του Chavez προωθεί μεγαλεπίβολες αλλαγές, τόσο πολιτικές, όσο και κοινωνικοοικονομικές. Όσοι είναι μάλιστα ευνοϊκοί προς την κυβέρνηση Chavez, ισχυρίζονται ότι το νέο σύνταγμα του κράτους σηματοδοτεί την απαρχή μιας πορείας, προς μια άμεσα ριζοσπαστική και αντιπροσωπευτική δημοκρατία.

6.8 Σχολιασμός πρόσφατων πολιτικών εξελίξεων στη Βενεζουέλα

Το Νοέμβριο του 2007, η Βουλή ενέκρινε σε πρώτο στάδιο το πακέτο συνταγματικών μεταρρυθμίσεων που είχε προτείνει ο Πρόεδρος Hugo Chavez. Συγκεκριμένα, ο Chavez έκανε λόγο για 69 συνταγματικές τροποποιήσεις με σημαντικότερη εκείνη που θα του επέτρεπε να θέσει υποψηφιότητα και μετά το πέρας της θητείας του, το 2013. Παράλληλα, προτείνει τη κατάργηση του εργατικού οκτώωρου και την αντικατάστασή του από το εξάωρο, τη παροχή δημοσιών συντάξεων σε νοικοκυρές, οικοδόμους και άλλες επαγγελματικές ομάδες καθώς και τη μεταβίβαση αρκετών εξουσιών στα κοινοτικά συμβούλια. Η μεταρρύθμιση επίσης προέβλεπε την ενίσχυση του ελέγχου του κράτους στην οικονομία, ενώ έθετε τέρμα και στην αυτονομία της Κεντρικής Τράπεζας (<http://www.in.gr/news/article.asp?IngEntityID=825622>). Με τις νέες μεταρρυθμίσεις το κράτος θα είχε τη δυνατότητα να κάνει κατάληψη στις ιδιωτικές επιχειρήσεις, ενώ θα επιτρεπόταν και η σύλληψη πολιτών χωρίς να απαγγελθούν κατηγορίες σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης (Κορίνα Βασιλοπούλου, 2007:42).

Οι βουλευτές που ήταν όλοι υποστηρικτές του Chavez μετά το μποϊκοτάζ των βουλευτικών εκλογών από την αντιπολίτευση το 2005, τάχθηκαν υπέρ της μεταρρύθμισης που ουσιαστικά καταργούσε τους περιορισμούς στις προεδρικές θητείες και επέκτεινε τη διάρκεια τους από έξι σε επτά έτη. Ωστόσο, χιλιάδες πολίτες κατέβηκαν στους δρόμους και ένωσαν τις δυνάμεις τους, γεγονός που θεωρήθηκε από πολλούς αναλυτές ως σημείο καμπής για το μέλλον της χώρας. Φοιτητές, Καθολική Εκκλησία, δυσανεκτοί Chavistas, αστική τάξη και μέλη της αντιπολίτευσης

ένωσαν τις δυνάμεις τους για να υποχρεώσουν τον Chavez να αναθεωρήσει την πολιτική του, ελπίζοντας να τον οδηγήσουν σε πιο μετριοπαθείς και ήπιες επιλογές (Το Βήμα, 9/12/2007:37).

Εν τέλει η λαϊκή ετυμηγορία για την προτεινόμενη συνταγματική αναθεώρηση ήταν αρνητική. Το εκλογικό σώμα αποφάσισε με 51% κατά της αναθεώρησης και με 49% υπέρ. Πρόκειται για την πρώτη εκλογική ήττα του Chavez μετά από 9 χρόνια. Το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής των ψηφοφόρων και κυρίως η αποχή μεγάλης μερίδας κατοίκων των φτωχών προαστίων της πρωτεύουσας, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του αποτελέσματος. Οι προτάσεις του αντιμετωπίστηκαν από τους επικριτές και την αντιπολίτευση ως προσπάθεια εδραίωσης της εξουσίας του Chavez, οδηγώντας οριστικά τη χώρα σε «συνταγματική δικτατορία» (Το Βήμα, 9/12/2007:37).

Ο Chavez, μετά την ήττα του διαπίστωσε πως δεν είναι αήττητος. Όπως επισημαίνουν ακόμη και αρκετοί υποστηρικτές του, αυτό σε τελευταία ανάλυση είναι ένα πολύ θετικό μήνυμα. Η εκλογική αυτή ήττα εκλαμβάνεται ως ένα είδος προστασίας από την αναπόφευκτη και επικίνδυνη αλαζονεία της εξουσίας. Αξιοσημείωτο εντούτοις είναι το γεγονός ότι τόσο πριν όσο και μετά από κάθε νικηφόρα εκλογική, για τον Chavez, αναμέτρηση η αντιπολίτευση έκανε λόγο για εκλογική νοθεία, παρόλο που οι διεθνείς παρατηρητές δεν διέκριναν ποτέ την παραμικρή παρατυπία. Το αποτέλεσμα αποτελεί ένα μεγάλο μάθημα για την αντιπολίτευση, τα συντηρητικά ΜΜΕ και τους Αμερικάνους που υποστήριζαν ότι ο Chavez δεν θα αποδεχόταν ποτέ εκλογική ήττα (Κορίνα Βασιλοπούλου, 2007:44).

7. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Chavez έχει χαρακτηριστεί πολλές φορές λαϊκιστής. Ωστόσο, ο ισχυρισμός αυτός απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή καθώς θα πρέπει να ληφθούν υπόψη αρκετοί παράγοντες. Η αλήθεια είναι ότι δεν μπορούμε να εντάξουμε τον Chavez ούτε στη θεωρία του κλασσικού λαϊκισμού, αλλά ούτε και στη θεωρία του νεο-λαϊκισμού. Και αυτό γιατί διαφέρει από τον κλασσικό λαϊκισμό, όπου η κύρια βάση υποστήριξης του λαϊκιστή είναι η εργατική τάξη. Αντίθετα, ο Chavez αντλεί την υποστήριξη για την κυβερνητική πολιτική που ακολουθεί από τις χαμηλά εισοδηματικές τάξεις. Ωστόσο, ούτε νεο-λαϊκιστής θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, καθώς η εκλογική του υποστήριξη δεν προέρχεται από τα υψηλά κοινωνικά και οικονομικά στρώματα, ενώ παράλληλα αποφεύγει το νεοφιλελεύθερο πολιτικό λόγο και τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές. Τέλος, ο Chavez ευνοεί οικονομικές πολιτικές αναδιανομής, αυξημένης κοινωνικής πρόνοιας και εθνικής ανάπτυξης, ενώ προωθεί τις εθνικοποιήσεις και τον κρατικό παρεμβατισμό.

Η άποψη του Steve Ellner, ότι ο Chavez είναι ένας διαφορετικού τύπου λαϊκιστής φαίνεται ότι τελικά υπερισχύει. Μπορεί να μην είναι ένας καθαρά κλασσικός λαϊκιστής ή ένας σύγχρονος νεο-λαϊκιστής, αναμφισβήτητα όμως είναι λαϊκιστής. Οι ενδείξεις άλλωστε είναι πάρα πολλές. Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι πρόκειται για μια πατερναλιστική φιγούρα, δεδομένου ότι υποστηρίζει ότι δρα εξ' ονόματος του λαού. Ενός λαού όμως που ο ίδιος έχει κατασκευάσει και χρησιμοποιεί για τη νομιμοποίηση της κυβέρνησής του. Ο λαός της Βενεζουέλας για τον Chavez είναι οι φτωχοί, οι περιθωριοποιημένοι, οι αποκομμένοι από την εξουσία, οι μη οργανωμένες τάξεις του πληθυσμού, ενώ η πολιτική του είναι ο δίκαιος αγώνας ενάντια σε μια διεφθαρμένη πολιτική ελίτ. Με άλλα λόγια, ο Chavez έχει καταφέρει να δημιουργήσει μια ιδιαίτερη σχέση με το λαό, που βασίζεται κυρίως στη χαρισματική του προσωπικότητα και στον τρόπο που χειρίζεται τον πολιτικό λόγο. Αξίζει να αναφερθεί μάλιστα, ότι οι συχνές θρησκευτικές αναφορές και οι μεταφορές στο λόγο του συμβάλλουν ιδιαίτερα στη μεσσιανική του εικόνα.

Ο Chavez συγκεντρώνει όλα εκείνα τα στοιχεία του λαϊκισμού που παρατηρείται στη περιοχή της Λατινικής Αμερικής. Χωρίς αμφιβολία, η περιπτώσή του θα μπορούσε κάλλιστα να ενταχθεί στα πλαίσια του αυταρχικού λαϊκισμού, με βάση τα είδη που έχει διατυπώσει ο Torcuato Di Tella. Η αντικαθεστωτική του ιδεολογία, η συμμετοχική δημοκρατική ρητορική, η ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική,

ο έντονα διανθισμένος με υποσχέσεις και μεγάλες ιδέες πολιτικός του λόγος και η πολιτική υπεράσπιση της Λατινικής Αμερικής ενάντια στα αμερικανικά συμφέροντα έχουν οπωσδήποτε απήχηση στο λαό. Είναι προφανές ότι ο Chavez εκλαμβάνει την πολιτική εξουσία ως ένα παραδοσιακό λαϊκίστικο τρόπο συμπεριφοράς και τον εαυτό του ως έναν ηγέτη που θα συμβάλλει στην επανίδρυση της δημοκρατίας. Αρκετές είναι οι φορές που καθένας αναρωτιέται κανείς αν στρέφεται προς ένα δημοκρατικό, τουλάχιστον φαινομενικά, στυλ διακυβέρνησης επειδή πιστεύει και αποδέχεται τη δημοκρατία ή επειδή απλά αντιλαμβάνεται και συνειδητοποιεί ότι τα δημοκρατικά μέσα αποτελούν τη καλύτερη λύση, ότι δηλαδή μόνο μέσω της «κάλπης θα πετύχει ότι απέτυχε με τις σφαίρες».

Είναι αλήθεια ότι υπάρχουν πολλά στοιχεία στο τρόπο διακυβέρνησης του Chavez τα οποία αποτελούν σημαντικά βήματα προς ένα ελπιδοφόρο μέλλον και τα οποία μπορούν να ιδωθούν με θετικό τρόπο. Μερικά από αυτά είναι οι συνταγματικές αλλαγές, η κατάρρευση του παλιού κομματικού συστήματος, η αρχική οργάνωση των Μπολιβαριανών Κύκλων, το όραμα ενός συνασπισμού της Λατινικής Αμερικής οι πολιτικοί θεσμοί που έχουν γίνει προσιτοί και προσβάσιμοι στις μη προνομιούχες τάξεις. Ωστόσο, όλα τα παραπάνω δεν αποτελούν επαρκείς λόγους για να αντιμετωπιστεί το κίνημα Chavismo, ως πλεονέκτημα για τη δημοκρατία της Βενεζουέλας, αλλά ούτε και να γίνει πραγματικότητα η απαίτηση της αντιπολίτευσης για απομάκρυνση του Chavez από την εξουσία. Άλλωστε αυτό δεν θα αποτελούσε λύση για την αναμόρφωση της δημοκρατία της χώρας.

Ο Chavez αποτελεί μια πολιτική φιγούρα, που προκαλεί ανάμεικτα συναισθήματα και αντιφατικές απόψεις. Συνήθως ή τον λατρεύουν ή τον μισούν, ή τον θεωρούν εφάμιλλο του Μπολίβαρ ή έναν ακόμη τρελό. Ο Chavez για ορισμένους αποτελεί την προσωποποίηση της Δημοκρατίας και για άλλους ένα κεκαλυμμένο δικτάτορα. Η πολιτική διάσταση του φαινομένου Chavez είναι πολύ περίπλοκη εξαιτίας του γεγονότος ότι οι αυταρχικές τάσεις συνυπάρχουν πολλές φορές με τη δημοκρατική διάθεση.

Γεγονός, ωστόσο αποτελεί ότι στην προσπάθεια του να αποφύγει λάθη του παρελθόντος, το μόνο που κατάφερε ήταν να τα επαναλάβει και να δημιουργήσει μια ιδιαίτερα πολωτική κατάσταση στην πολιτική ζωή της χώρας, όπου η πολιτική έχει καταλήξει να είναι ένας αγώνας εξουσίας και ηγεμονίας. Ο λαϊκισμός, άλλωστε έχει ιστορικά αναπτυχθεί ως απάντηση στον αποκλεισμό πολλών από την πολιτική

πολιτεία. Οι δυο πλευρές όμως, τόσο η κυβέρνηση όσο και η αντιπολίτευση οφείλουν να αποδεχτούν την νομιμότητα της αντίθετης παράταξης, γιατί διαφορετικά θα οδηγηθούν σε εμφύλιση και χειροτέρευση της πόλωσης.

Το γεγονός παραμένει, ο Chavez αποτελεί ζωντανό παράδειγμα αναβίωσης του λαϊκισμού του 21^{ου} αιώνα, εκπληρώνοντας τα κριτήρια της θεωρίας του. Κατάφερε να δημιουργήσει ένα κίνημα με λαϊκίστικους στόχους και σύμβολα που όμως το αναγνώρισε και το αγκάλιασε ο λαός. Εντούτοις, τα λαϊκίστικα χαρακτηριστικά της διακυβέρνησής του, είναι αυτά που τελικά υποσκάπτουν τη δημοκρατική δυναμική του κινήματος του. Άλλωστε, σύμφωνα και με τον Kirk Hawkins είναι πολύ δύσκολο να εφαρμοστεί η δημοκρατία (παρά τις φιλότιμες προσπάθειες) πάνω σε ένα καθεστώς λαϊκισμού, όπως αυτό της Βενεζουέλας.

Σύμφωνα και με τις πρόσφατες εξελίξεις, η διοχέτευση μεγάλου μέρους του πλούτου προς τα φτωχότερα κοινωνικά στρώματα έχει συμβάλει στη βελτίωση της καταναλωτικής δύναμης. Παρόλα αυτά, η μειωμένη εσωτερική παραγωγή και η απουσία ξένων επενδυτών, έχουν οδηγήσει στην αύξηση των τιμών και στην έλλειψη βασικών αγαθών. Σύντομα, υπολογίζεται ότι οι εισαγωγές της Βενεζουέλας θα αξίζουν όσο και οι εξαγωγές της, κάτι που σταδιακά θα εξαφανίσει το πλεόνασμα του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας. Αναλυτές εκτιμούν, ότι όλα αυτά σε συνδυασμό με την αυξημένη εγκληματικότητα, την κυβερνητική διαφθορά αλλά και τα μέτωπα που έχει ανοίξει ο Chavez σε διεθνές επίπεδο, ίσως να κάνει τους πολίτες να αντιμετωπίσουν την κατάσταση με μεγαλύτερο ρεαλισμό και να μην εναποθέσουν την τύχη τους αποκλειστικά στις αποφάσεις του εκρηκτικού τους ηγέτη (Το Βήμα, 9/12/2007:37). Παρά τα όσα αναφέρθηκαν και τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε, ένα είναι βέβαιο ότι στο κεφάλαιο Chavez δεν μπορεί προς το παρόν να γραφεί επίλογος, καθώς ο επίλογος ανήκει στο μέλλον και την ιστορία.

8. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Βιβλία

- ❖ Nikolas Kozloff, (2007), «*Hugo Chavez: Oil, politics and the challenge to the United States*», Palgrave Macmillan.
- ❖ Βενεζουέλα – αποστολή: Το πείραμα Τσάβες και η Μπολιβαριανή Επανάσταση (Συλλογικό έργο), (2006), Εκδόσεις Κέντρο Ψυχαγωγίας Μονάδος, Αθήνα.
- ❖ Άγγελος Ελεφάντης, (1991), «*Στον αστερισμό του λαϊκισμού*», Εκδόσεις «Ο πολίτης», Αθήνα.

Επιστημονικά άρθρα

- ❖ Julia Buxton, (2005), «*Venezuela's contemporary political crisis in historical context*», Bulletin of Latin American Research, Vol.24, No.3, pp. 328-347.
- ❖ Moises Naim, (April 2001), «*The real story behind Venezuela's woes*», Journal of democracy, Vol. 12, No. 2, pp. 17-31.
- ❖ Steve Ellner, (2003), «*The contrasting variants of the populism of Hugo Chavez and Alberto Fujimori*», Journal of Latin American Studies, Vol. 35, p.p. 139-162.
- ❖ Cristóbal Valencia Ramírez, (May 2005), «*Venezuela's Bolivarian Revolution: Who Are the Chavistas?*», Latin American Perspectives, Issue 142, Vol. 32 No. 3, pp. 79-97.
- ❖ George Philip, (January 1998), «*The new populism, presidentialism and market-orientated reform in Spanish South America*», Government and opposition, Vol.33, Issue 1, pp. 81-97.
- ❖ Paul Cammack, (2000), «*The resurgence of populism in Latin America*», Bulletin of Latin American Research, Vol.19, pp.149-161.
- ❖ Barry Cannon, (2004), «*Venezuela, April 2002: Coup or Popular Rebellion? The Myth of a United Venezuela*», Bulletin of Latin American Research, Vol.23, No.3, pp. 285-302.

- ❖ Damarys Canache, (Spring 2002), «*From bullets to ballots: The emergence of popular support for Hugo Chavez*», *Latin American Politics and Society*, Vol.44, No.1, pp. 69-90.
- ❖ Steve Ellner, (September 2001), «*The Radical Potential of Chavismo in Venezuela The First Year and a Half in Power*», *Latin American Perspectives*, Issue 120, Vol. 28, No. 5, pp. 5-32.
- ❖ Kirk Hawkins, (2003), «*Populism in Venezuela: the rise of Chavismo*», *Third World Quarterly*, Vol 24, No 6, pp. 1137–1160.
- ❖ Jose E. Molina V, (2002), «*The Presidential and Parliamentary Elections of the Bolivarian Revolution in Venezuela: Change and Continuity (1998-2000)*», *Bulletin of Latin American Research*, Vol.21, No.2, pp. 219-247.
- ❖ Daniel H. Levine, (2002), « *The Decline and the Fall of Democracy in Venezuela: Ten Theses*», *Bulletin of Latin American Research*, Vol.21, No.2, pp. 248-269.
- ❖ Luis Ricardo Davila, (2000), «*The rise and fall and rise of populism in Venezuela*», *Bulletin of Latin American Research*, Vol 19, pp. 223-238.
- ❖ Carlos de la Torre, (September 2007), «*The resurgence of radical populism in Latin America*», *Constellations*, Vol.14, Issue 3, pp. 384-397.
- ❖ Robert H. Dix, (1985), «*Populism: Authoritarian and Democratic*», *Latin American Research Review*, Vol. 20, No. 2, pp. 29-52.
- ❖ Kenneth M. Roberts, (Autumn 2003), « *Social Correlates of Party System Demise and Populist Resurgence in Venezuela* », *Latin American Politics and Society*, Vol. 45, No. 3. pp. 35-57.
- ❖ Margaret Canovan, (1999), «*Trust the people! Populism and the two faces of democracy*», *Political Studies*, Vol. 47, pp. 2-16.
- ❖ Kurt Weyland, (July 1999), «*Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe*», *Comparative Politics*, Vol. 31, No. 4, pp. 379-401.
- ❖ Miriam Kornblith, (January 2005), «*The referendum in Venezuela. Elections versus democracy*», *Latin American Politics and Society*, Vol. 16, No. 1, pp.124-137.

Ιστοσελίδες

- ❖ <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B5/%CE%BD/%CE%B5%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%AD%CE%BB%CE%B1>
- ❖ http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/country_profiles/1229348.stm
- ❖ <http://www.wikipedia.gr/%CE%B2/%CE%B5/%CE%BD/%CE%92%CE%B5%CE%BD%CE%B5%CE%B6%CE%BF%CF%85%CE%AD%CE%BB%CE%B1.html>
- ❖ http://exandas.ert.gr/archive/Venezuela/linkNo1_01.asp
- ❖ <http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/americas/6133723.stm>
- ❖ http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/2/hi/americas/country_profiles/1229348.stm
- ❖ http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CF%8D%CE%B3%CE%BA%CE%BF_%CE%A4%CF%83%CE%AC%CE%B2%CE%B5%CF%82
- ❖ <http://users.hol.gr/~emvenath/ecogr.html>
- ❖ <http://www.in.gr/news/article.asp?IngEntityID=851520>
- ❖ <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%A0%CE%95%CE%9A>
- ❖ http://www.okde.org/spartakos/keimena/s71_diago.htm
- ❖ <http://www.in.gr/news/article.asp?IngEntityID=825622>
- ❖ <http://indy.gr/analysis/i-trapeza-toy-notoy-kai-i-2018mpolibariani2019-3c7rimatodotisi>

Εφημερίδες

- ❖ Κορίνα Βασιλοπούλου, Φύλλο 9^{ης} Δεκεμβρίου 2007, «Μια ήττα με προοπτική», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, σελ.44-45.
- ❖ Το Βήμα, Φύλλο 9^{ης} Δεκεμβρίου 2007, «Αναβάλλονται (προς το παρόν) οι μεταρρυθμίσεις», σελ. 37.
- ❖ Χριστίνα Πάντζου, Φύλλο 27^{ης} Ιανουαρίου 2008, «Αλλαγή με όπλο το σύνταγμα», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, σελ. 37.
- ❖ Ν.Κουριδάκης, Φύλλο 9^{ης} Μαρτίου 3008, «Οι ΗΠΑ φέρνουν τη Μέση Ανατολή στη γειτονιά τους», Έθνος της Κυριακής, σελ. 49.